

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Ineta Budavičiūtė

**SOCIALINIO BŪSTO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE:
KAUNO MIESTO ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovė
Doc. dr. Rūta Brazienė

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

TVIRTINU
L. e. p. instituto direktorė
(parašas) Doc. dr. A. Telešienė
2016-01-

SOCIALINIO BŪSTO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE:
KAUNO MIESTO ATVEJIS

Baigiamasis magistro projektas

Socialinė politika (Kodas 621L40002)

Vadovė
(parašas) Doc. dr. Rūta Brazienė
2016-01-

Recenzentė
(parašas) Doc. dr. A. Balžekienė
2016-01-

Projektą atliko
(parašas) Ineta Budavičiūtė
2016-01-07

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Ineta Budavičiūtė

Socialinės politikos studijų programa, II Kursas

Baigiamojo projekto „Socialinio būsto politikos įgyvendinimas Lietuvoje: Kauno miesto atvejis“
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016-01-07

Kaunas

Patvirtinu, kad mano Inetos Budavičiūtės baigiamasis projektas tema „Socialinio būsto politikos įgyvendinimas Lietuvoje: Kauno miesto atvejis“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

Budavičiūtė, Ineta. Socialinio būsto politikos įgyvendinimas Lietuvoje: Kauno miesto atvejis. *Socialinės politikos* baigiamasis projektas / vadovė doc. dr. Rūta Brazienė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Viešosios politikos ir administravimo institutas.

Mokslo kryptis ir sritis: Socialinė politika

Reikšminiai žodžiai: *socialinis būstas, socialinio būsto politika, socialinė atskirtis.*

Kaunas, 2016. 94 psl.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame projekte analizuojamas socialinio būsto politikos įgyvendinimas Lietuvoje iš Kauno miesto atvejo perspektyvos. Situacijos analizė parodė, jog socialinio būsto prieinamumas lyginant su socialinio būsto poreikiu yra itin menkas. Teorinėje projekto dalyje nagrinėjama būsto politikos įgyvendinimas bei reglamentavimas Lietuvoje. Tyrimo dalyje, socialinio būsto politikos įgyvendinimas, nagrinėjamas iš asmenų, gyvenančių Kauno miesto socialiniuose būstuose ir specialistų, dirbančių su asmenimis norinčiais gauti ar jau gyvenančiais socialiniuose būstuose, perspektyvos. **Projekte tiriama problema** – Ar Kauno mieste socialinio būsto politikos įgyvendinimas užtikrina tinkamą socialinio būsto prieinamumą? **Tyrimo objektas** – Kauno miesto socialinio būsto gyventojų ir specialistų, dirbančių su socialinio būsto gyventojais bei asmenimis norinčiais gauti socialinį būstą, patirtys. **Tyrimo tikslas** – įvertinti socialinio būsto politikos įgyvendinimą Kauno mieste. **Projekto uždaviniai:** aptarti būsto politiką gerovės valstybės modelių kontekste; išanalizuoti socialinio būsto politikos teisinį reglamentavimą Lietuvoje; parengti socialinio būsto politikos įgyvendinimo vertinimo tyrimo metodologiją ir atlikti tyrimą, kuris atskleistų socialinio būsto politikos įgyvendinimo aspektus iš socialinio būsto gyventojų ir specialistų perspektyvos. pateikti išvadas ir rekomendacijas socialinio būsto politikos tobulinimui. **Tyrimo metodai:** kokybinis tyrimas, pasitelkiant pusiau struktūruotą interviu. Tyrimo rezultatai gauti kokybinės turinio analizės būdu. Iš tyrimo dalyvių paimti 12 interviu. **Tyrimo rezultatai:** socialinio būsto ir socialinio būsto politikos įgyvendinimo aspektus: socialinio būstų prieinamumas nėra patenkinamas, lyginant su socialinio būsto poreikiu. Išskirta prasta socialinių būstų būklė, socialiniai namai, pavojingi gyventi. Buvo atskleista, jog Kauno mieste vykdoma per menka socialinių būstų kontrolė, įsiskolinimų nedengimas, asmenų neiškeldinimas. Šalia apgyvendinami panašų socialinį sluoksnį turintys asmenys ar šeimos, dėl to socialiai pažeidžiamos grupės neintegruojamos į visuomenę, didėja socialinė atskirtis, o Kauno mieste esantys bendrabučiai bei daugiabučiai socialiniai būstai, kuriuose gyvena panašias socialines problemas turintys asmenys, daro neigiamą įtaką socialinių būstų gyventojams tiek sukuria naujas socialines problemas. Buvo atskleista, jog socialinio būsto politika Kauno mieste įgyvendinama neskaidriai: būstai gaunami kyšių ir pažįstamų pagalba, o lėšos naudojamos neefektyviai. Kauno mieste menkai prižiūrima socialinių būstų nuomos sistema. Kaip buvo atskleista, būsto nuomos kompensacijos įstatymas yra neveiksmingas, nes Lietuvoje vyrauja šešėlinė būsto nuomos sistema.

Budavičiūtė, Ineta. *Implementation of Social Housing Policy in Lithuania: a Case of Kaunas City*: Master's thesis in Social Policy / supervisor assoc. prof. dr. Rūta Braziienė. Institute of Public Policy and Administration, the Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: Social Policy

Key words: Social Housing, Social Housing Policy, Social Exclusion

Kaunas, 2016. 94 p.

SUMMARY

Master's graduate project analyses implementation of social housing policy in Lithuania: a case of Kaunas city. The analysis of the situation has shown that the accessibility of social housing is especially limited when compared to the demand of social housing. Theoretical part of the project presents an analysis of implementation and regulation of social housing policy in Lithuania. In the research part, the implementation of social housing policy is examined from the perspective of social housing inhabitants and specialists working in the field. **The problem of the research** - does the implementation of social housing policy in Kaunas guarantee appropriate accessibility of social housing? **Research subject** - experiences of social housing inhabitants and specialists working with inhabitants of social housing as well as people who want to get social housing in Kaunas. **The aim of the research** – to evaluate an implementation of social housing policy in Kaunas city. **Objectives of the research** - to discuss the welfare of housing policy in the context of welfare state models; to analyse the legal reclamation of social housing policy in Lithuania; to prepare a social housing evaluation research methodology and carry out an empirical research; to prepare conclusions and recommendations for improving social policy improvement. **Research methods** - qualitative research, by using semi-structured interviews. Qualitative content analysis was applied for an analysis of the interviews. The total number of 12 interviews were carried out. **Results of the research** - revealed the aspects of social housing and social housing policy implementation: accessible to social housing is not satisfactory, as social housing requirements. One of the aspects is very bad social housing condition, in social houses are dangerous to live. Reveal that, social housing control is too small and too fragile for Kaunas city, no debts covered, no persons evicted. Next to each other settle many people and families from the same social class, this is the reason why many houses and hostels with social flats are becoming more separate from the community's. Many of these houses are becoming problem spots. Reveal that social policy in Kaunas city wasn't realized clearly: flats are given with the help of known persons and bribes, uses ineffective. Social housing rent in Kaunas city is very badly supervised. It was revealed, that rent compensation statute wasn't working at all, because in Lithuania is dominated by the shadow rental housing system.

TURINYS

Lentelės	7
Paveikslai	7
IVADAS.....	8
1. BŪSTO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE.....	11
1.1 Būsto politikos samprata	11
1.2 Būsto politika skirtingų gerovės valstybės modelių kontekste.....	13
1.3 Socialinio būsto teisinis reglamentavimas Lietuvoje	17
1.4 Lietuvos socialinio būsto fondo plėtros programų analizė.....	20
1.5 Aprūpinimu būstu situacijos analizė Lietuvoje	23
1.6 Socialinio būsto prieinamumas	26
2. SOCIALINIO BŪSTO POLITIKOS ĮGYVENDINIMO VERTINIMAS LIETUVOJE: KAUNO MIESTO ATVEJO TYRIMO METODOLOGIJA	31
3. SOCIALINIO BŪSTO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE: KAUNO MIESTO ATVEJO TYRIMO DUOMENŲ REZULTATAI.....	35
4.1 Socialinės demografinės tyrimo dalyvių charakteristikos	35
4.2 Socialinio būsto gyventojų patirtys ir socialinio būsto politikos vertinimas.....	36
4.3 Specialistų, dirbančių su socialinio būsto gyventojais ir asmenimis norinčiais gauti socialinį būstą patirtys ir socialinio būsto politikos vertinimas	59
4.4 Rezultatų apibendrinimas.....	78
IŠVADOS.....	81
REKOMENDACIJOS.....	83
LITERATŪRA.....	85
PRIEDAI	90

Lentelės

1 lentelė. Būsto politikos samprata.....	11 psl.
2 lentelė. Skirtumai tarp būsto politikos modelių trijų gerovės valstybės režimų sąlygomis.....	16 psl.
3 lentelė. Lietuvos Respublikos paramos būstui įstatymai.....	18 psl.
4 lentelė. Lietuvoje vykdomos programos socialinio būsto atžvilgiu.....	21 psl.
5 lentelė. Asmenys laukiantys socialinio būsto eilėje ir gavę socialinį savivaldybės būstą Kauno m. sav. 2007-2013 m.....	24 psl.
6 lentelė. LR paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme nustatyti pajamų dydžiai socialinio būsto gavėjams.....	28 psl.
7 lentelė. Socialiniame būste gyvenantys asmenys.....	35 psl.
8 lentelė. Specialistai, dirbantys su socialinio būsto gyventojais.....	35 psl.
9 lentelė. Priežastys lėmusios socialinio būsto poreikį socialinio būsto gyventojų perspektyva.....	38 psl.
10 lentelė. Socialinio būsto prieinamumas būsto gyventojų patirties aspektu.....	41 psl.
11 lentelė. Socialinio būsto poreikio patenkinimas socialinio būsto gyventojų patirties aspektu.....	44 psl.
12 lentelė. Asmenų, gyvenančių socialiniame būste, patirtys.....	48 psl.
13 lentelė. Socialinių būstų kokybė Kauno mieste.....	51 psl.
14 lentelė. Socialinio būsto politikos įgyvendinimas Kauno mieste, socialinio būsto gyventojų nuomone.....	55 psl.
15 lentelė. Socialinio būsto gyventojų pasiūlymai socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui.....	59 psl.
16 lentelė. Socialinių būstų kokybė Kauno mieste specialistų nuomone.....	62 psl.
17 lentelė. Socialinio būsto politikos situacija, specialistų nuomone.....	66 psl.
18 lentelė. Socialinio būsto politikos įgyvendinimas specialistų nuomone.....	71 psl.
19 lentelė. Specialistų pasiūlymai socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui.....	77 psl.

Paveikslai

1 pav. Socialinio būsto laukiančių asmenų ir šeimų sąrašai 2014-12-31.....	30 psl.
2 pav. Tyrimo dizaino schema.....	31 psl.

IVADAS

Kiekvienas asmuo turi teisę į pilnavertį gyvenimą. Lietuvos valstybė siekia, kad kiekvienam asmeniui būtų sudarytos lygiateisės sąlygos į socialinę apsaugą ir socialinę gerovę. Viena iš žmogaus teisių į visavertį gyvenimą yra būstas. Tam pritaria Lipnevič (2012), pasak jos „būstas yra ypač reikšminga žmogaus gyvenimo dalis“. Europos ekonomikos socialinių reikalų komiteto (2012) nuomone, žmogaus teisė į būstą yra Europos Sąjungos narių tarptautinis įsipareigojimas, į kurį būtina atsižvelgti. Jungtinių tautų visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje teigiama: „Kiekvienas turi teisę į savo ir savo šeimos sveikatai ir gerovei pakankamą gyvenimo lygį, įskaitant maistą, drabužius, būstą ir sveikatos priežiūrą bei būtinas socialines paslaugas“ (Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 25 str., 1948). Tai rodo, jog valstybės turi užtikrinti žmogaus teisę į būstą, bet kokioje situacijoje, taip pat galima daryti prielaidą, jog būstas, taip pat kaip ir maistas, užtikrina žmogaus pilnavertį gyvenimą bei tinkamą integraciją į visuomenę. Lietuvoje galiojantys teisės aktai nustato, jog socialinio būsto fondą sudaro savivaldybei nuosavybės teise priklausantys, taip pat patikėjimo teise jos valdomi gyvenamieji namai, jų dalys, butai, skirti nuomoti šeimoms ir asmenims, turintiems teisę į socialinį būstą. Lietuvoje nuo 2004 m. naujais būstais sparčiai finansuojamas socialinio būsto fondas (Mockienė, 2009). Aidukaitė ir kt. (2014) teigia, kad Lietuvoje išlaidos būsto politikai yra itin mažos lyginant su kitomis Europos sąjungos šalimis, jos sudaro tik 0.002 proc. bendro vidaus produkto, o šie skaičiai visiškai nestebina, nes socialinis būstas Lietuvoje sudaro tik 6 proc., todėl socialinio būsto trūkumas yra labai svarbi problema, kuri akcentuojama Lietuvos socialinio būsto plėtros strategijoje. Taigi kyla klausimas, kaip Lietuvoje turėtų įgyvendinama būsto politika, tam, kad būtų atliepti žmonių poreikiai ir būtų orientuojamasi į pilnavertį valstybės piliečių gyvenimą.

Temos aktualumas. Būsto politika Lietuvoje yra itin mažai nagrinėjama. Kaip teigia Lipnevič (2012), Lietuvos mokslinėje literatūroje labai retai aptinkama būsto politikos tema. Nors tai svarbi socialinės politikos sritis, į šią politikos rūšį labai mažai atsižvelgiama (Aidukaitė, 2013). Lietuvoje sparčiai didėja nepasiturinčių asmenų, daugiavaikių šeimų, asmenų turinčių teisę pretenduoti ir gauti socialinę paramą iš valstybės. Iš to taip kyla socialinio būsto poreikis, nes daugelis šeimų neišgali įsigyti ar nuomotis būstą patys. Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2014 metais, į socialinio būsto eiles savivaldybėse buvo įrašyta 32 815 šeimų ar asmenų. Lietuvoje būsto politika turėtų būti prioritetinga politikos sritis, nes kaip matoma iš pateiktų skaičių, socialinio būsto poreikis valstybėje yra nemažas. Dėl to šeimos negali gyventi pilnaverčio gyvenimo, yra rizikoje gyventi gatvėje ir būti benamiais, be gyvenamojo būsto negali tinkamai pasirūpinti vaikais, integruotis į visuomenę, taip pat neturint tinkamo būsto asmuo patiria socialinę atskirtį.

Socialinio būsto politikos tematika rašo keletas autorių savo magistro baigiamuosiuose darbuose. Viena iš jų Mockienė (2009), kuri savo darbe atskleidžia probleminius aspektus valstybės paramos būstui įsigyti ar įsinuomoti. Autorė pastebi, jog socialinio būsto fondas naudojamas neefektyviai, nes

savivaldybėms kasmet skiriamos lėšos būstams pirkti ir statyti, nepatenkina socialinio būsto poreikio, nes savivaldybės neturi tam tikrų įgaliojimų ir iki 2003 metų išnuomotų būstų nuomininkų, sudaromos neterminuotos gyvenamųjų patalpų nuomos sutartys, kurias galima nutraukti tik teismine tvarka. Ši autorė taip pat atskleidė, jog valstybė neskatina gavus socialinį būstą integruotis į darbo rinką, o asmenys to ir nedaro, nes nenori prarasti ilgai laukto socialinio būsto. Ši autorė nurodo itin aktualius socialinio būsto politikos probleminius aspektus, kuriuos pakeitus būtų galima prisidėti prie būsto politikos tobulinimo. Riepšaitė (2007), savo darbe atskleidžia socialinio būsto politikos Lietuvoje, įgyvendinimo priemonių alternatyvų vertinimą. Darbe ji aprašo socialinio būsto fondo plėtros bei lengvatinę būsto kreditavimo sistemą. Plačiausiai būsto politiką Lietuvoje nagrinėjo Aidukaitė ir kt. (2014), autoriai analizuoja būsto politikos įgyvendinimą, ne tik Lietuvoje, tačiau ir kitose valstybėse, pateikia rekomendacijas politikos tobulinimui. Braga, Palvarini (2013) leidinyje „Social Housing in the EU“, apžvelgia socialinio būsto politikos raidą ir išskirtinius bruožus daugelyje Europos Sąjungos šalių išskirdami probleminius aspektus, taip pat gerąsias tų šalių praktikas, socialinio būsto politikos įgyvendinime ir formavime.

Šiame projekte, socialinio būsto politika bus nagrinėjama iš asmenų, gyvenančių Kauno miesto socialiniuose būstuose ir specialistų, dirbančių su asmenimis norinčiais gauti ar jau gyvenančiais socialiniuose būstuose, perspektyvos. Bus apžvelgiamas socialinio būsto politikos reglamentavimas ir jo pritaikymas praktikoje, socialinio būsto politikos įgyvendinimas.

Mokslinio tyrimo problemą nusako klausimas - Ar Kauno mieste socialinio būsto politikos įgyvendinimas užtikrina tinkamą socialinio būsto prieinamumą? Kaip socialinio būsto gyventojai ir socialiniai darbuotojai vertina socialinio būsto politikos įgyvendinimą Lietuvoje?

Tyrimo objektas – Kauno miesto socialinio būsto gyventojų ir specialistų, dirbančių su socialinio būsto gyventojais bei asmenimis norinčiais gauti socialinį būstą, patirtys.

Tyrimo tikslas – įvertinti socialinio būsto politikos įgyvendinimą Kauno mieste.

Tyrimo uždaviniai:

1. Aptarti būsto politiką gerovės valstybės modelių kontekste.
2. Išanalizuoti socialinio būsto politikos teisinį reglamentavimą Lietuvoje.
3. Parengti socialinio būsto politikos įgyvendinimo vertinimo tyrimo metodologiją ir atlikti tyrimą, kuris atskleistų socialinio būsto politikos įgyvendinimo aspektus iš socialinio būsto gyventojų ir specialistų perspektyvos.
4. Pateikti išvadas ir rekomendacijas socialinio būsto politikos tobulinimui Lietuvoje.

Tyrimo metodai: mokslinių šaltinių ir dokumentų analizė; kokybinis tyrimas – pusiau struktūruoto interviu pagalba; kokybinė turinio analizė.

Darbo struktūra: projektą sudaro įvadas, teorinė ir metodologinė dalys, tyrimo rezultatai ir jų aptarimas, išvados, rekomendacijos, priedai.

Terminų paaiškinimų sąrašas

1. **Būstas** – „vienbutis gyvenamasis namas, butas ar kitos gyvenamosios patalpos arba jų dalys, tinkami gyventi vienam asmeniui ar šeimai ir atitinkantys statybos bei specialiųjų normų (higienos, gaisrinės saugos ir kitų) reikalavimus“ (Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas. Žin., 2014, Nr. XII-1215, TAR., Nr. 2014-15180).
2. **Socialinis būstas** – „į savivaldybės tarybos patvirtintą savivaldybės socialinio būsto fondo sąrašą įtraukto savivaldybės būsto fondo dalis. Pagal šiame įstatyme nustatytas sąlygas prie socialinio būsto nepriskiriami bendrabučiai, nakvynės namai, tarnybinės gyvenamosios patalpos, gydymo ar globos (rūpybos) įstaigos gyvenamosios patalpos, savivaldybės būstai, kurie nuomojami ne socialinio būsto nuomos sąlygomis“ (Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas. Žin., 2014, Nr. XII-1215, TAR., Nr. 2014-15180).
3. **Savivaldybės būstas** – „savivaldybei nuosavybės teise priklausantis būstas, įtrauktas į savivaldybės tarybos patvirtintą savivaldybės būsto fondo sąrašą“ (Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas. Žin., 2014, Nr. XII-1215, TAR., Nr. 2014-15180).
4. **Tinkamas būstas** - „būstas, kurio naudingasis plotas, tenkantis vienam asmeniui ar šeimos nariui, yra ne mažesnis kaip 8 kvadratiniai metrai, mokant būsto nuomos ar išperkamosios būsto nuomos mokesčių dalies kompensaciją“ (Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas. Žin., 2014, Nr. XII-1215, TAR., Nr. 2014-15180).
5. **Savivaldybės socialinio būsto fondas** – „savivaldybei nuosavybės teise priklausantys, taip pat pasitikėjimo teise jos valdomi gyvenamieji namai, jų dalys, butai (ir kitos tinkamos gyventi patalpos), skirti šeimoms ir asmenims, turintiems teisę į socialinį būstą nuomoti“ (LR Seimas, 2013).

1. BŪSTO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

1.1 Būsto politikos samprata

Būstas yra viena iš pagrindinių sričių užtikrinančių asmens ar šeimos orumą bei pilnavertį gyvenimą. Netinkamas būsto politikos įgyvendinimas prisideda prie benamystės šalyje plitimo. Kaip teigia Braga, Palvarini (2013), jei socialinio būsto prieinamumas yra didelis, benamystė, kaip reiškinys beveik neegzistuoja. Remiantis socialinės įtraukties teorija, būsto politika yra asmenų įgalinimas, pilnai dalyvauti visuomenėje, ypač itin pažeidžiamų grupių. Nors Lietuvoje būsto politika daugiau siejama su socialinio būsto prieinamumu, būstų statyba, renovacija bei kompensacijomis už šildymą, tačiau daugelyje šalių būsto politika apima ne vien šias kategorijas. Kai kuriose šalyse būsto politika siejama su benamystės mažinimo politika.

1 lentelė. Būsto politikos samprata

Autorius, metai	Būsto politikos samprata
Aidukaitė ir kt. (2014)	„Būsto politika viena iš socialinį teisingumą bei lygias galimybes užtikrinančių priemonių, kurios gali padidinti arba sumažinti socialinę nelygybę ar atskirtį“.
Lipnevič (2012)	„Būsto politika, kaip socialinės politikos sritis, apima visus valdžios veiksmus: teisės aktus, kurie turi tiesioginį ar netiesioginį poveikį būstui, taip pat ekonominę politiką“.
Lund (2011)	„Būsto politika tai valstybės veikla, kurios siekiama reguliuoti rinką būsto sektoriuje bei patį būsto sektorių“.
Mockienė (2009)	„Tinkamo ir prieinamo būsto teisė, yra visų žmonių socialinė garantija, kuri yra užtikrinama Europos būsto chartijos, taip pat ji pabrėžia Europos Sąjungos esančių valstybių narių susidūrimą su nekilnojamo būsto rinkos, benamystės problemomis, skatinanti būsto integraciją į ekonominę, teritorinę sanglaudos ir socialinę politiką“.

Šaltinis: lentelė sudaryta projekto autorės

Lentelėje pateikti būsto politikos apibrėžimai nurodo, skirtingą požiūrį tiek į patį būstą tiek į būsto politikos įgyvendinimą. Iš pateiktų autorių duomenų galima daryti prielaidą, jog būsto politikos samprata, susijusi tiek su socialine gerove tiek su ekonomine bei sanglaudos politika. Lentelėje matyti, jog būstas yra pagrindinė žmonių socialinė garantija, kuri prisideda prie benamystės problemų mažinimo bei viena iš priemonių, kurios padeda sumažinti socialinę atskirtį, asmenų ir šeimų skurdą.

Galima išskirti, kad netinkamas būstas ar būsto poreikio nepatenkinimas didina socialinę atskirtį, todėl svarbu, jog socialinės politikos sritis, mažinanti socialinę atskirtį, turėtų būti skirta ne tik švelninti situaciją, tačiau naudojama, kaip prevencinė priemonė, stabdanti naujų atskirties grupių bei jų masto formavimąsi ir augimą (Bražiūnas, 2004). Svarbu, jog minimalių pajamų sistemų tikslas turėtų būti ne vien teikti paramą, tačiau padėti paramos gavėjams pereiti nuo socialinės atskirties prie aktyvaus, visaverčio gyvenimo (MEPs Call for EU-wide Minimum Income to Combat Poverty, 2010). Iš to galima teigti, jog tinkamo būsto užtikrinimas ir efektyvus būsto politikos įgyvendinimas yra glaudžiai susijęs su socialine atskirtimi, todėl norint, kad būsto politika būtų įgyvendinama efektyviai reikia labiau atsižvelgti į prevencines priemones, kurios stabdytų naujų socialinės atskirties grupių atsiradimą, gerinant būsto politikos įgyvendinimą. Taigi, būsto politika neatsiejama socialinės

politikos dalis, per kurią yra gerinamas žmogaus gyvenimas, taip pat padedama asmenims netekusiems ar neturintiems būsto, išsinuomoti socialinį būstą ar gauti valstybės remiamą paskolą būstui įsigyti. Socialinė politika apima tiek būstų statymą, tiek būstų išlaikymą (Milevičienė, 2003). Tačiau galima išskirti, jog socialinio būsto politika bei socialinis būstas nėra sinonimai: socialinis būstas yra tik viena iš priemonių įgyvendinant socialinio būsto politiką šalyje (Guidelines on Social Housing, 2006). Apibendrinant galima daryti išvadą, jog tinkamas būstas, o tuo labiau socialinis būstas bei jo gerinimas, tai kovos su skurdu ir socialine atskirtimi dalis.

Būsto politika įgyvendinama kompensuojant komunalinius gyventojų mokesčius. Todėl galima daryti prielaidą, jog būsto politika apima, net tik socialinę, bet ir valstybės finansų bei aplinkos apsaugos politiką. Finansų politika reguliuoja išlaidų politiką, todėl būsto politika yra neatsiejama nuo finansų paskirstymo. Išskiriant aplinkos apsaugos politiką, nurodoma, jog aplinkos apsauga neatsiejama nuo būsto valdymo, statybos, planavimo, taip pat būsto priežiūros ir atnaujinimo politikos formavimo bei jos įgyvendinimo koordinavimo. Kaip teigia Dyšienė (2006), LR Aplinkos ministerija yra pagrindinė institucija, kuri privalo sudarant sąlygas plėstis statybų verslui, aprūpinti gyventojus būstu. Statybos ir būsto departamentas rūpinasi Lietuvos gyventojų būstais, atlikdamas dvi pagrindines funkcijas, tai yra sprendžia aprūpinimo būstu klausimą, sprendžia problemas susijusias su senų daugiabučių modernizavimu bei prižiūri naujų pastatų statybos procesą (Aplinkos ministerija, 2012, <http://www.am.lt/VI/index.php#r/1014>). Taigi galima teigti, jog būsto politika, neatsiejama aplinkos apsaugos bei socialinės politikos dalis.

Būsto politiką galima apibrėžti tiek siaurąja, tiek plačiąja prasme. Kaip teigia Lund (2011), būsto politika apima šias priemones:

- Fiskalines priemones. Tai yra jos padeda padidinti ar sumažinti būsto įsigijimo kainą. Pavyzdžiui gali būti sumažinta palūkanų norma.
- Teisių į nuomojamą būstą arba nuomos teisių nustatymą.
- Gamintojams ir vartotojams nustatomas subsidijas.
- Socialinio būsto paskirstymą, vadybą taip pat ir pasiūlą.
- Parama bendruomenių ar bendrijų kūrimuisi, jų veiklai, taip pat infrastruktūros plėtrai.
- Būsto renovacijos ar eksploatacijos parama.
- Socialinės atskirties mažinimas su būstu susijusiomis priemonėmis.
- Socialinio kapitalo didinimas bendruomenių pagalba, taip pat saugios kaimynystės kūrimas ir puoselėjimas.

Apibendrinant tai, ką išskyrė Lund (2011), galima apibrėžti, jog būsto politika Lietuvoje suprantama kaip būstų įsigijimas, renovacija, taip paskirstymas, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas. Būsto politika yra viena iš lygias galimybes užtikrinančių sričių. Tam pritaria Aidukaitė ir kt. (2014), autorių teigimu, būsto politika viena iš priemonių, kuri užtikrina socialinį teisingumą

valstybėje. Iš to galima daryti išvadą, jog būstas gali sumažinti socialinę nelygybę, atskirtį tarp visuomenės sluoksnių, tačiau gali būti ir atvirkščiai: netinkamas būstas gali didinti socialinę atskirtį, riziką, skurdą bei nelygybę tarp žmonių.

Dauguma valstybių būsto politiką įgyvendina skirtingomis priemonėmis ir veiksmais, kurie atsispindi gerovės valstybių modelių kontekstuose. Tam pritaria Aidukaitė ir kt. (2014), autorių nuomone valstybės vaidmuo išlieka ypač reikšmingas kai kalbama apie kokybišką ir prieinamą būstą. Socialinių paslaugų kokybė turi būti užtikrinama tiems asmenims, kurie turi teisę jomis naudotis, tame tarpe užtikrinant jų teikimą, prieinamumą, ypač aprūpinimo socialiniu būstu aspektu (Guogis, 2015). Autorių teigimu, būsto sektoriuje gana didelė vieta yra skiriama savivaldybės nuomojamam būstui, nes juo naudojasi tiek mažas pajamas gaunantys asmenys tiek ir asmenys ar šeimos, kuriems nuomotis būstą yra priimtinesnis dalykas nei būsto įsigijimas. Kaip teigia Bratčikovienė, Danilevičius (2005), Lietuvoje užtikrinamos minimalios garantijos būsto sektoriuje, tiesioginėms paramos priemonėmis, tokiomis kaip parama išsinuomojant savivaldybei priklausantį būstą lengvatinėmis sąlygomis, taip pat teikiant subsidijas padengti dalį būsto eksploatavimo sąnaudų, asmenims gaunantiems mažas pajamas arba besinuomojantiems savivaldybės socialinį būstą.

Taigi galima daryti išvadą, jog būsto politikos samprata apima ne vien būstų statybą ar renovaciją, būsto įsigijimo kainų reguliavimą ar nuomos nustatymą, kompensacijų už šildymą ar kitus komunalinius mokesčius. Ši politikos sritis glaudžiai siejasi su socialinio būsto poreikiu, prieinamumu, plėtra, taip pat su socialinės atskirties, skurdo, rizikos mažinimu. Galima teigti, jog būsto politika prisideda asmenų lygių galimybių užtikrinimo, o tai yra viena iš pagrindinių žmogaus teisių sričių.

1.2 Būsto politika skirtingų gerovės valstybės modelių kontekste

Skirtingas būsto politikos įgyvendinimas valstybėse kyla iš to, jog kiekviena šalis turi skirtingą patirtį, tradicijas, skiriasi ekonominiu išsivystymo lygiu bei kultūra. Būsto politikos modeliai sudaro nevienodas galimybes šalies piliečiams naudotis valstybės parama įsigyjant būstą, socialinio būsto prieinamumą, naudotis skirtingais infrastruktūros patogumais, parama būsto renovacijai bei priežiūrai ir kt. (Hoekstra, 2010). Esping-Andersen (1995), nurodo pagrindinius gerovės valstybių modelius. Tai: socialdemokratinis, konservatyvusis - korporatyvinis, liberalusis gerovės valstybės modeliai. Pasak Vaidelytės (2007), šie modeliai vienas nuo kito skiriasi dekomodifikavimo laipsniu, kurio sąvoka sietina su individo ar šeimos galimybe turėti priimtina gyvenimo standartą kaip socialinę teisę, nepriklausomai nuo dalyvavimo darbo rinkoje. Mokslinėje literatūroje galima aptikti ne vien pagrindinius gerovės valstybės modelius, literatūroje išskiriamas ir pokomunistinis modelis. Šis modelis daugiau priskirtinas šalims, kurios buvo paliestos komunistinės tvarkos ir įgyvendinamos politikos, kurios vykdymo padariniai vis dar jaučiami tose šalyse. Labiausiai tokios tvarkos padariniai jaučiami, Baltijos valstybėse, tame tarpe ir Lietuvoje.

Socialdemokratinis gerovės valstybės modelis. Modelis daugiausiai atspindi ir yra būdingas Europos Šiaurės šalims, tai Danija, Švedija, Norvegija. Modelis pasižymi solidarumo, universalumo bei lygybės principais. Tai reiškia, jog šio modelio kontekste valstybė garantuoja dideles socialines išmokas, gausias ir kokybiškas paslaugas ir jų įvairovę (Aidukaitė, 2010). Tam pritaria Vaidelytė (2007), pasak jos valstybė prisiima didžiausią atsakomybę už kiekvieno piliečio socialinę gerovę. Galima daryti prielaidą, jog tokia sistema užtikrina, asmenų ir šeimų, pakliuvusių į ilgalaikę riziką, galėjimą padengti būsto išlaikymo mokesčius. Kaip teigia Sonda (2014), socialdemokratinės gerovės valstybės nelaukia krizės šeimoje, kad tektų ja pasirūpinti. Tokios valstybės prisiima tiesioginę atsakomybę už vaikus, senyvus ir negalią turinčius asmenis.

Socialdemokratinis gerovės valstybės modelis būsto politikos kontekste išsiskiria tuo, jog valstybė garantuoja prieinamą ir kokybišką būstą kiekvienam asmeniui. Valstybės pasižymi būsto kokybe bei valstybės ir savivaldybės nuomojamo būsto gausa. Kokybiška ir prieinama socialinio būsto pasiūla, leidžia išlaikyti pakankamai mažas kainas privačiame nuomojamo būsto sektoriuje (Aidukaitė ir kt., 2014). Tai ypač pagerina asmenų ir šeimų gyvenimą, nes tie kurie neišgali įsigyti savo būsto, jį kuo puikiau gali nuomotis. Būtina paminėti, jog valstybinis ir privatus būsto sektoriai vienas kitą papildo, bet nekonkuruoja. Iš to kyla žemos būstų kainos, prieinamumas žmonėms ir nėra galimybės sprogti kainų burbului. Kaip teigia Aidukaitė ir kt. (2014), valstybės, besiremiančios socialdemokratišku gerovės valstybės modeliu, subsidijuoja būsto statybas, kurios atitinka tam tikrus asmenų poreikius atsižvelgiant į kainą. Valstybė stato būstus pritaikytus studentams ar mažas pajamas gaunantiems asmenims, taip pat būstus pritaikytus senjorams ar neįgaliems asmenims, atsižvelgiama į šeimos dydį, tinkamą būsto plotą. Galima daryti prielaidą, jog valstybė rūpinasi savo žmonių teise į pilnavertį gyvenimą turint būstą, atsižvelgiant į kiekvieno asmens socialinę situaciją. Kaip teigia autoriai, šiame modelyje yra griežtas erdvinis būstų statybos planavimas, todėl galima paminėti, jog dažnai tokiose valstybėse susidaro socialinės atskirties rajonai, nes dažnai būstai skirstomi ir statomi atsižvelgiant į asmenų poreikius ar problemas, o tai didina žmonių socialinę atskirtį.

Konservatyvusis - korporatyvinis gerovės valstybės modelis. Šis modelis išsiskiria tuo, jog labai pabrėžiamas socialinis statusas, o už viską valstybėje atsakinga šeima ir darbdavys. Esping-Andersen (1995) šį tipą labiausiai priskiria tokioms šalims kaip Austrija, Vokietija, Prancūzija, Italija ir teigia, kad valstybė įsikiša į šeimos institutą tik tada, kai šeima tampa visiškai nepajėgi pasirūpinti savo šeimos nariais.

Būsto politikos kontekste šis modelis išsiskiria tuo, jog valstybė prisiimą atsakomybę būstą garantuodama kiekvienam žmogui, tačiau valstybės įtaka būsto politikoje nėra tokia didelė, kaip prieš tai minėtame gerovės valstybės modelyje (Aidukaitė ir kt., 2014). Konservatyviojo gerovės valstybės modelio kontekste prieinamas ir kokybiškas socialinis būstas teikiamas savivaldybių ar nevyriausybinų organizacijų. Šiame modelyje, mažiau nei socialdemokratiame galima pamatyti

rajonų susiskirstymą, todėl miesto zonose mažiau galima išvysti skurdo, socialinės atskirties, žemos būsto kokybės zonų ar didelio nusikalstamumo rajonų. Tačiau valstybė reguliuodama kainas bei siekdama sušvelninti neigiamus rinkos padarinius, visiškai nesiekia sumažinti atskirų socialinių segmentų visuomenėje (Aidukaitė ir kt., 2014). Kadangi šis modelis labiausiai atsižvelgia į šeimos sistemą, valstybė stengiasi suteikti pagalbą šeimoms įsigyjant ar nuomojant būstą. Toks valstybės požiūris į šeimą ir pagalba įsigyjant ar nuomojant būstą, mažina socialinio būsto poreikį.

Liberalusis gerovės valstybės modelis. Šis modelis išsiskiria tuo, jog valstybės institucijos stengiasi minimaliai kištis į socialinę sferą (Smalskys, 2005). Tai reiškia, jog valstybė padeda tik tiems asmenims ar šeimoms, kurios visiškai negali savimi pasirūpinti patys. Kaip teigia Vaidelytė (2007), valstybė garantuoja tik minimalią paramą savo piliečiams ir viską palieką individo rankose, o teikiamos pašalpos yra itin nedidelės ir dažnai stigmatizuojančios. Esping-Andersen (1995) išskiria tai, jog liberaliosios gerovės valstybės bruožai yra: mažos socialinio draudimo programos, jau patikrintų ir išbandytų paramos programų diegimas. Tai reiškia, jog šis gerovės valstybės modelis, daugiau ar mažiau kreipia dėmesį į kitų šalių patirtis vykdant socialinę politiką ir stengiasi pritaikyti tas patirtis sau.

Būsto politikos kontekste, liberalusis gerovės valstybės modelis išsiskiria tuo, jog viską kas susiję su būstu yra reguliuojama rinkos. Tai yra – statybas, naudojimą ir būsto plėtrą reguliuoja tik rinka, o valstybė į tai nesikiša (Ruoppila, 2005). Tam pritaria Aidukaitė ir kt. (2014), anot jų naujų būstų statyba yra organizuojama stambių privačių bendrovių, o socialinio būsto sektorius yra ypač mažas ir be galo mažai išplėtotas. Tai reiškia, jog socialinis būstas yra garantuojamas tik itin pažeidžiamoms socialinėms grupėms. Valstybėje, kuri remiasi šiuo modeliu, rinka nustato būsto kainas, o valstybė prisideda minimaliai: skiriant socialines pašalpas bei lengvatas būsto išlaikymui. Tokioje šalyse pastebima ypač didelė socialinė atskirtis, asmenys turintys panašų socialinį sluoksnį gyvena šalia vieni kitų. Tam pritaria ir Zaleskienė (1998), pasak autorės socialinė atskirtis labai siejasi su gyvenimo lygiu, švietimu, užimtumu, darbu, o taip pat ir gyvenamąja vieta. Kaip teigia Andersen (2002), labiau pasiturintys žmonės gyvena ir susitelkia į geresnę infrastruktūrą, geresnius rajonus, kuriuose stovi kokybiškesni būstai, o neturtingi asmenys teiškali nuomotis būstus rajonuose turinčiuose blogą reputaciją bei būstai yra pasenę ir nekokybiški.

2 lentelė. Skirtumai tarp būsto politikos modelių trijų gerovės valstybės režimų sąlygomis

Kriterijus	Socialdemokratinis	Korporatyvinis	Liberalusis
Dekomodifikacijos laipsnis	Didelis	Gana didelė	Žemas
Stratifikacija	Santykinai maža	Aukšta, kuri daugiausiai grindžiama socialine padėtimi	Aukšta, daugiausia remiasi pajamomis
Valstybės, rinkos ir šeimos derinys	Valstybė užima dominuojančią padėtį	Svarbi vieta šeimai Didelę įtaką privačių ne pelno organizacijų	Dominuojanti rinkos dalyvių padėtis
Valstybinis reguliavimas	Stipri centrinės valdžios įtaka	Funkcinė decentralizacija, problemų sprendimo politika	Santykinai mažas valstybinis reguliavimas (tiek centrinės, tiek vietos valdžios lygmenyse)
Bendrieji būsto politikos tikslai	Garantuojama visuotinė aukšto lygio būsto kokybė	Socialinės stratifikacijos visuomenėje išsaugojimas Preferencinis tradicinės šeimos traktavimas Namų ūkių ir kitų privačių subjektų skatinimas imtis iniciatyvos dėl būsto rinkoje	Rinka užima dominuojančią padėtį Valstybės remia tik atskirtąsias grupes
Subsidijavimas	Didelio masto subsidijas Subsidijos didelėms tikslinėms grupėms	Segmentuotos subsidijos; konkrečios priemonės specialioms grupėms	Subsidijos patikrinus materialinę padėtį Mažai subsidijų
Kainų paskirstymas ir reguliavimas	Didelė valstybės įtaka kainų nustatymui ir kainų reguliavimas	Vidutinė valstybės įtaka Valstybinė kainų reguliavimas siekiant ištaisyti neigiamą rinkos poveikį	Rinkos būsto kainų nustatymas
Būsto paskirstymas	Paskirstymas atsižvelgiant į poreikį	Valstybės kišimasis siekiant ištaisyti rinką Tam tikroms grupėms gali būti teikiama pirmenybė paskirstymo procese	Didelės dalies būsto fondo paskirstymo rinkos nustatymas Reguliuojamas paskirstymas mažo būsto fondo (skirta mažas pajamas gaunančioms grupėms)
Gyventojų apsirūpinimo gyvenamuoju plotu organizavimas	Griežtas teritorijų planavimas Valstybė teikia iniciatyvą naujų namų statybai	Vidutiniškai griežtas teritorijų planavimas Privatūs subjektai (namų ūkiai, mažos įmonės) imasi iniciatyvos naujų namų statybai	Nėra griežto teritorijų planavimo Privatūs subjektai (daugiausia didelės bendrovės) imasi naujai statyti namus

Saltinis: Hoekstra J., (2003) "Housing and the Welfare State in the Netherlands, An Application of EspingAndersen's Typology" , Housing, Theory and Society, Nr. 20, pp. 58-71. Paimta iš: Lipnevič A., (2012). *Būsto politikos raida Lietuvoje*.

Iš lentelėje pateiktų duomenų apie visus tris būsto politikos modelius gerovės valstybėse, galima daryti prielaidą, jog didžiausia valstybės atsakomybė būsto politikoje pastebima socialdemokratiname valstybės modelyje, o mažiausia - liberaliajame modelyje. Socialdemokratinis modelis išsiskiria tuo, jog valstybė garantuoja kokybišką būstą, atsižvelgdama į kiekvieno asmens poreikius. Korporatyvinis modelis būstą garantuoja kiekvienam, tačiau prioritetinga sritis yra šeima. Liberaliajame modelyje išryškėja rinkos svarba, kuri pasak Aidukaitės ir kt. (2014) labiausiai užtikrina socialinę nelygybę skirstant būstą. Kaip teigia Lipnevič (2012), Lietuvoje valstybė gana mažai reguliuoja būsto sektorių ir remia tik atskiras grupes, tokias pažeidžiamas grupes kaip našlaičiai, mažas pajamas gaunančius

asmenis, jaunas ar daugiavaikes šeimas. Todėl Lietuvą tikslinga sieti su liberaliuoju gerovės valstybės modeliu.

Aidukaitė ir kt. (2014), savo knygoje išskiria, jog Lietuva turi nemažai pokomunistinio gerovės valstybės modelio bruožų. Šis modelis, pasak autorių, pasižymi rinkos dominavimu, kuris yra ir būsto teikėjas ir garantas. Tai yra, valstybėje dominuoja privati būsto nuosavybė, o socialinis būstas prieinamas tik socialiai pažeidžiamoms grupėms. Socialinio būsto sektorius yra itin mažas, o socialinio būsto poreikis didelis. Šis modelis turi liberaliosios gerovės valstybės panašumo, tačiau pasak Aidukaitės (2014), pokomunistinis modelis funkcionuoja nevienodomis socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis, nes dominuoja laisva rinka būsto sektoriuje, bet dėl žemų gyvenimo standartų šeimos įtaka vis dėl to išlieka didelė, o maža imigracija didina erdvinę atskirtį, kaip tai turėtų būti rinkai dominuojant būsto sektoriuje. Pokomunistinis modelis išskirtinas valstybėje dominuojančiais prastos kokybės būstais. Tai rodo Lietuvoje likę prastos kokybės daugiabučiai su netvarkytomis laiptinėmis ir namo išore. Lietuva vis dar pasižymi tuo, jog vienam gyventojui tenkantis būsto plotas yra itin mažas ir neatitinka Europos Sąjungos keliamų reikalavimų. Būsto įsigijimas nėra paprastas, nes rinka, o ne valstybė reguliuoja būstų kainas.

Pasak Aidukaitės ir kt. (2014), skirtingos būsto politikos sistemos valstybėse sietinos su nevienodai sudaromomis galimybėmis įsigyti ar nuomotis būstą, taip pat naudotis valstybės parama, gaunant socialinį būstą. Tam pritaria ir Bratčikovienė, Danilevičius (2005), pasak autorių pereinamojo laikotarpio valstybėse, iš jų ir Lietuvoje, būsto politikos procesas nėra sklandus, nes būsto kreditavimo sistema dar tik pamažu įsibėgėja, tačiau daugelis žmonių neturi pakankamai lėšų įsigyti nuosavą būstą. Todėl matomas didėjantis valstybės paramos, būsto sektoriaus srityje, poreikis.

1.3 Socialinio būsto teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Pasak Aidukaitės ir kt. (2014), Lietuvos Respublikos būsto politikos formavimo pradžią galima laikyti 1991 m., tada kai valstybėje prasidėjo butų privatizavimas. Buvo pabrėžta, jog piliečiai turi teisę į valstybės paramą apsirūpinti gyvenamosiomis patalpomis. Tačiau atsižvelgiama buvo į piliečių norą įsigyti ar modernizuoti gyvenamas patalpas. Asmenys turėjo galimybę gauti kreditus lengvatinėmis sąlygomis būsto įsigijimui. Tačiau socialinio būsto politikos pradžią galima laikyti 2004 metus, kai buvo patvirtinta socialinio būsto plėtros programa, kurioje numatytos teisinės, finansinės ir organizacinės priemonės, kurios turėjo įgyvendinti programoje išsikeltus tikslus ir uždavinius. Galima daryti prielaidą, jog valstybėje vykstantys procesai ir augantis socialinio būsto poreikis, paskatino valstybę imtis tam tikrų veiksmų. Dar 2003 metais sausio 1 d. įsigaliojo nauja Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymo

redakcija.¹ Šioje redakcijoje išskiriama tai, jog asmenims, kurie gauna paskolas valstybė teiks subsidijas daliai būsto kainos kompensuoti. Šiame įstatyme pabrėžiama, jog valstybė paramą teiks tik atsižvelgus į materialinę asmens ar šeimos padėtį, tai yra į turimą turtą ir gaunamas pajamas.

3 lentelė. Lietuvos Respublikos paramos būstui įstatymai

Įstatymas	Įstatymo nuostatos
<i>Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ir išsinuomoti įstatymas. 2014 m. spalio 9 d. Nr. XII-1215 Vilnius.</i>	1. „Parama būstui įsigyti teikiama valstybės iš dalies kompensuojamų būsto kreditų gavėjams teikiant subsidijas valstybės iš dalies kompensuojamo būsto kredito daliai apmokėti. 2. Parama būstui išsinuomoti teikiama asmenims ir šeimoms: 1) nuomojant socialinį būstą; 2) mokant būsto nuomos ar išperkamosios būsto nuomos mokesčių dalies kompensaciją“.
<i>Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti ir daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo Nr. I-2455 pakeitimo įstatymas. 2014 m. liepos 17 d. Nr. XII-1054. Vilnius.</i>	1. „Valstybės parama daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) teikiama ir jos administravimo išlaidos padengiamos iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir Privatizavimo fondo lėšų, skiriamų Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programai, 20 procentų akcizo pajamų, gautų už energinius produktus, ir kitų lėšų; 2. Valstybės parama nepasiturintiems gyventojams, apmokant jiems tenkančias kiekvieno mėnesio kredito ir palūkanų įmokas, teikiama pagal Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą“.

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas. *Žin.*, 2014, Nr. XII-1215, TAR, Nr. 2014-15180; Lietuvos Respublikos Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo Nr. I-2455 pakeitimo įstatymas 2014 m. liepos 17 d. Nr. XII-1054. TAR., 2014, Nr. 2014-10479

Lentelėje pateikti du pagrindiniai įstatymai, kurie šiuo metu prisideda prie asmenų ar šeimų aprūpinimu būstu. Matoma, jog paramos būstui įsigyti ir išsinuomoti įstatymo paskirtis yra teikiant valstybės paramą aprūpinti asmenis ar šeimas būstu. Šis įstatymas nustato teikimo principus paramos būstui išsinuomoti ar įsigyti asmenims, šeimoms. Taip pat finansavimo šaltinius, paramą būstui gaunančių asmenų teises ir pareigas, taip pat socialinio būsto ir savivaldybės būsto nuomos bei būsto pardavimo sąlygas ir tvarką (Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, *Žin.*, 2014, Nr. XII-1215). Įstatyme išdėstyta, jog už paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti yra atsakingos kelios institucijos. Tai yra: Lietuvos Respublikos vyriausybė, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos finansų ministerija bei savivaldybių institucijos. Šiame įstatyme pabrėžiami skirtumai lyginant su buvusiu įstatymu iki šiol, nes buvęs įstatymas neužtikrino pakankamai veiksmingo žmogaus teisės į būstą įgyvendinimo (Socialinis pranešimas 2014-2015, p. 65):

- Atsiranda nauja paramos būstui išsinuomoti forma – valstybė gali kompensuoti būsto nuomos ar išperkamosios būsto nuomos dalį. Tai reiškia, jog asmenys turintys teisę į

¹ Nuo 2009-08-14 įstatymo pavadinimas – Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti ir daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymas.

socialinio būsto nuomą, tačiau nuomojantys būstą iš fizinių ar juridinių asmenų, gali gauti dalį valstybės kompensacijos nuomojamam būstui. Tai gali padidinti galimybes šeimoms ir asmenims apsirūpinti būstu, taip pat išsirinkti tokį būstą, kuris atitinka asmenų poreikius;

- Iki šio įstatymo įsigaliojimo asmenys ar šeimos privalėjo savo turtą bei gaunamas pajamas deklaruoti kas trys metai. Šis įstatymas įpareigoja asmenis ir šeimas turtą ir pajamas deklaruoti kas metai. Asmenų ir šeimų vertinamų pajamų ir turto metiniai dydžiai susieti su valstybės remiamų pajamų dydžiu. Tai turėtų prisidėti prie didesnės socialinio būsto gyventojų kontrolės;
- Atsiranda galimybė asmenims ar šeimoms, kurie nuomojasi socialinį būstą tęsti nuomą, net jei jų pajamos viršija gaunamų pajamų normą. Tačiau nuomą tęsti jie gali tik rinkos kainomis;
- Galimybė asmenims ir šeimoms, kurie nuomojasi savivaldybės būstą ne socialinio būsto nuomos sąlygomis, jį įsigyti tuometinės rinkos kainomis. Lėšos gautos už būstą būtų panaudotos socialinio būsto fondo plėtrai, perkant ar rekonstruojant socialinius būstus;
- Atsiranda galimybė sumažinti asmenų ar šeimų priverstinai išskeldinamų iš nuomojamų būstų skaičių ir sudaryti sąlygas racionaliau valdyti, naudoti savivaldybės būstus ir jais disponuoti. Šeimos ar asmenys praranda teisę į paramą būstu tik kai jų deklaruotas turtas ar pajamos daugiau nei 20 proc. viršija Įstatyme nustatytus pajamų ar turto dydžius.

Įstatymuose išryškėję skirtumai parodo, naujo įstatymo teigiamas puses, tinkamesnį požiūrį į pasikeitusią situaciją valstybėje. Aptarta privaloma turto ir pajamų deklaracija kas metus, užkerta kelią į neteisėtą socialinio būsto naudojimą, kai asmenų materialinė situacija pagerėja ir asmuo gali apsirūpinti būstu be valstybės įsikišimo. To pasekoje, didėja socialinių būstų prieinamumas, kitiems asmenims ir šeimoms. Tačiau galima daryti prielaidą, jog deklaracijos neužkerta kelio piktnaudžiavimui, slepiant pajamas nelegaliais darbais ar kitais finansavimo šaltiniais. Būsto nuomos kompensacijos, turi prisidėti prie efektyvesnės ir greitesnės problemos sprendimo asmenims pakliuvusiems į riziką, tačiau Lietuvoje pastebima, jog būstų nuomą nėra tinkamai išvystyta, lyginant su kitomis šalimis. Socialinio būsto nuomos tęsimas, pagerėjus šeimos ar asmens materialinei situacijai, ar socialinio būsto įsigijimas rinkos kainomis prisideda prie skurdo ir socialinės atskirties mažinimo, tačiau mažina socialinio būsto prieinamumą, socialinio būsto eilėse esantiems asmenims.

Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti ir daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) galiojantis įstatymo pakeitimas² pabrėžia valstybės finansuojamą dalį būstų renovacijos kainos, taip pat valstybės paramą nepasiturintiems gyventojams, apmokant jiems

² Lietuvos Respublikos Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo Nr. I-2455 pakeitimo įstatymas 2014 m. liepos 17 d. Nr. XII-1054. *TAR.*, 2014, Nr. 2014-10479

tenkančias kiekvieno mėnesio kredito ir palūkanų įmokas, teikiama pagal Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą³.

Apibendrinant pateiktus įstatymus, galima daryti išvadą, jog Lietuvos Respublika stengiasi padėti šeimoms ir asmenims užtikrinant būstą ar kompensuojant būstų modernizavimą, nuomą. Valstybė užtikrina paramą labiausiai nepasiturintiems asmenims, mažina socialinę atskirtį ir skurdą. Socialinio būsto politika įgyvendinama savivaldybių lygmeniu: konkretūs būsto klausimai (subsidijavimas, socialinio būsto ir būsto išmokos) sprendžiami Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, tačiau savivaldybės administruoja socialinės paramos išmokas bei priima sprendimą dėl socialinio būsto skyrimo asmenims pateikusiems prašymus išsinuomoti savivaldybės socialinį būstą. Gyvenamojo būsto fonde esantis aprūpinimo būstu skyrius atsakingas už socialinio būsto poreikio nustatymą, eilių sudarymą, socialinio būsto suteikimą asmenims ar šeimoms bei socialinių būstų administravimą.

1.4 Lietuvos socialinio būsto fondo plėtros programų analizė

Būsto plėtros programos pradėtos rengti gana neseniai, o 2004 metų duomenimis, Lietuva smarkiai atsilieka nuo Europos Sąjungos šalių. Visoje Europos Sąjungoje nuomojamų būstų yra apie 20-30 proc. viso būsto fondo. Tačiau tų metų duomenimis, Lietuvoje nuomojamo būsto stinga, ypač sunkiau gyvenantiems asmenims ar šeimoms. Nuomojamas privatus ar juridinio asmens būstas pareikalauja daugiau investicijų, nei savivaldybei priklausantis socialinis būstas, nors socialinio būsto fondas 2004 metais tesudarė 2,4 proc. Tais metais atsižvelgiant į susidariusią situaciją buvo patvirtinta Lietuvos būsto strategijos įgyvendinimo 2004-2006 metams programa⁴. Šios programos pagrindinį tikslą galima apibrėžti kaip: praplėsti būstų nuomos pasirinkimo galimybes, mažas pajamas gaunantiems asmenims. Valstybinio audito ataskaitoje (2008) teigiama, jog būsto strategijoje buvo numatyta:

- Didinti socialinio būsto fondą savivaldybių ir valstybės lėšomis;
- Naudoti privataus sektoriaus ir turimo būsto fondo galimybes.

Pasak Riepšaitės (2007), socialinio būsto fondo plėtrą buvo žadama įgyvendinti dviem kryptimis. Didinant savivaldybei priklausančių būstų skaičių, superkant mažesnę paklausą rinkoje turinčius būstus ir pritaikyti juos socialinio būsto poreikiams. Taip pat plėtojant nuomojamo būsto sektorių, sukuriant nekomercinį būsto nuomos sektorių, prie kurių turėtų prisijungti ne pelno siekiančios organizacijos. Išskirti privataus sektoriaus galimybių sudarymai teikiant socialinio būsto nuomos

³ Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams 2003 m. liepos 1 d. įstatymas Nr. IX-1675. *Žin.*, 2003, Nr. 73-3352

⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 9 d. nutarimas Nr. 708 „Dėl socialinio būsto fondo plėtros 2004–2006 metų programos patvirtinimo“. *Žin.*, 2004, Nr. 93-3408

paslaugas. Iki 2020 metų numatyta socialinio būsto fondą papildyti 25–30 tūkst. būstų. Galima daryti prielaidą, jog tokios prognozės turėtų prisidėti prie socialinio būsto prieinamumo.

4 lentelė. Lietuvoje vykdomos programos socialinio būsto atžvilgiu

Programa	Programos nuostatos
<i>Socialinės įtraukties didinimo 2014-2020 m. veiksmų planas.</i>	Vienas iš punktų apima socialinio būsto plėtros klausimą. Nustatoma, jog iki 2020 metų asmenų aprūpinimas būstu bus pasiektas 100 procentų.
<i>Savivaldybių socialinio būsto fondo plėtros programa 2015-2020 metams.</i>	Veiksmų plano tikslas – padidinti savivaldybių socialinio būsto fondą, siekiant išplėsti galimybes apsirūpinti būstu asmenims ir šeimoms, turintiems teisę į socialinio būsto nuomą.
<i>Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa (2004).</i>	Pagrindinis tikslas – atnaujinti ir modernizuoti namus, tam kad didėtų pastatų energinis naudingumas ir iki 2020 metų pabaigos sumažinti šiluminės energijos (kuro) sąnaudas daugiabučiuose namuose

Šaltiniai: LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. spalio 22 d. įsakymas Nr. A1-588. „Dėl socialinės įtraukties didinimo 2014-2020 m. veiksmų plano patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <http://www.socialiniszemelapis.lt/index.php?-790104930>; LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. balandžio 9 d. įsakymas Nr. A1-192 „Dėl savivaldybių socialinio būsto fondo plėtros 2015-2020 metais veiksmų plano patvirtinimo“. *TAR, 2015, Nr. 5536*; LR Vyriausybės nutarimas 2004 m. rugsėjo 23 d. Nr. 1213 „Dėl daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programos ir valstybės paramos daugiabučiams namams modernizuoti teikimo ir investicijų projektų energinio efektyvumo nustatymo taisyklių patvirtinimo“. *Žin., 2004, Nr. 143-5232*

Lentelėje pateiktos programos prisidedančios prie socialinio būsto fondo plėtros bei asmenų ir šeimų aprūpinimu būstu. 2013 metų parengtame Socialinės įtraukties didinimo 2014-2020 metais veiksmų plane,⁵ išskiriamas skurdo ir socialinės atskirties mažinimas. Mažinant socialinę atskirtį, svarbu atsižvelgti tinkamą, orų gyvenimą užtikrinantį būstą. Socialinės įtraukties didinimo plane pabrėžiamas socialinio būsto prieinamumo didinimas socialiai pažeidžiamoms žmonių grupėms, taip pat naujų pastatų pritaikymas socialinio būsto reikmėms, ypač atsižvelgiant į problemines vietas. Numatoma, jog būsto prieinamumas 2020 metais sieks 100 procentų. Tikslas bus pasiektas pasitelkiant nuomos ir išperkamosios nuomos dalies kompensaciją bei naujų socialinių būstų statybą ir pirkimą. Galima daryti prielaidą, jog patenkinti visą socialinio būsto poreikį yra neįmanoma, nėra apskaičiuota ar šis poreikis per ateinančius metus nepadidės, o ir lėšų, skirtų socialinio būsto fondo didinimui turėtų būti skiriama daugiau, nei yra skiriama iki šiol.

2015 metais buvo patvirtinta savivaldybių socialinio būsto fondo plėtros 2015-2020 metams programa⁶, kuri yra finansuojama 2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu priemonės“ „Socialinio būsto fondo plėtra“. Šioje programoje apibrėžiama, jog 2013 m. pabaigos Statistikos departamento

⁵ „Socialinės įtraukties didinimo 2014–2020 m. veiksmų plano (toliau – Įtraukties didinimo veiksmų planas) paskirtis – konsoliduojant socialinius partnerius, suinteresuotus asmenis ir socialines grupes, 2014–2020 m. laikotarpiu didinti gyventojų gerovę ir socialinę įtrauktį, mažinant skurdą ir socialinius bei ekonominius skirtumus tarp gyventojų, užtikrinant visiems lygias galimybes“. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. spalio 22 d. įsakymas Nr. A1-588. „Dėl socialinės įtraukties didinimo 2014-2020 m. veiksmų plano patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <http://www.socialiniszemelapis.lt/index.php?-790104930>

⁶ Savivaldybių socialinio būsto fondo plėtros 2015-2020 metais veiksmų planas. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. balandžio 9 d. įsakymu Nr. A1-192. *TAR, 2015, Nr. 5536*

duomenimis savivaldybių būsto fondą sudarė 32 356 būstai. Būsto plėtros programos 2015-2020 metams pagrindinis tikslas – didinti savivaldybių socialinio būsto fondą Europos Sąjungos lėšomis, taip užtikrinant, kad asmenų pretenduojančių į socialinio būsto nuomą skaičius mažėtų ir būtų aprūpinta kuo daugiau asmenų ar šeimų, taip gerinant asmenų socialinę padėtį Lietuvoje. Programoje išskiriama:

- Pirmas uždavinys yra didinti savivaldybių socialinio būsto fondą:
 - 1) Statant naujus namus. Tai yra statyti gyvenamosios paskirties vieno, dviejų ar trijų aukštų namus;
 - 2) Rekonstruojant ar remontuojant savivaldybei priklausančius gyvenamuosius pastatus, skirtus gyventi asmenims ar šeimoms. Taip pat rekonstruoti negyvenamas patalpas, taip iš jų padarant socialinius būstus;
 - 3) Perkant gyvenamosios paskirties būstus ar gyvenamuosius namus.
- Antras uždavinys yra skatinti mažiau energijos naudojančių gyvenamųjų namų ar pastatų statybą.

Savivaldybių būsto plėtros strategija siekiama socialinio būsto fondą papildyti 1150 naujų socialinių būstų, taip padidinant socialinio būsto prieinamumą, užtikrinant asmenų poreikio patenkinimą. Strategijos trūkumus galima apibendrinti kaip laiko atžvilgiu ilgai vykstančias rekonstrukcijas ir statybas, nes socialinio būsto prieinamumas nėra patenkinamas..

Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa (2004)⁷ skirta padidinti gyvenamųjų namų energetinį naudingumą bei sumažinti energijos sąnaudas. Daugiabučių renovacija atliekama tuose namuose, kuriuose įrengti socialiniai būstai, turėtų prisidėti prie mažesnių išlaidų, tenkančių socialinio būsto gyventojams už komunalinius patarnavimus. Valstybė išpareigoja sumokėti su būsto renovacija susidariusių išlaidų dalį ir palūkanas nepasiturintiems ar vieniems gyvenantiems asmenims, taip kaip numato Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos įstatymas. Galima daryti prielaidą, jog programa prisidėtų prie socialinių būstų gyventojų finansinės gerovės, mažinant jiems susidariusias komunalinių paslaugų išlaidas, taip pat tai yra viena iš formų, kuri prisideda prie socialinių būstų sąlygų pagerinimo.

Apibendrinant galima apibrėžti, jog valstybėje trūksta programų, kurios ieškotų greito socialinių būstų plėtros sprendimo ir socialinio būsto poreikis būtų mažinamas. Galima daryti prielaidą, jog programose nėra nuoseklumo, mėtomasi nuo vienu idėjų prie kitų, kas savaime suprantama

⁷„Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programos (toliau – Programa) paskirtis – skatinti daugiabučių namų, pastatytų pagal galiojusius iki 1993 metų statybos techninius normatyvus, savininkus atnaujinti (modernizuoti) daugiabučius namus, kad didėtų energinis jų naudingumas, ir sudaryti sąlygas tai atlikti.“ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2004 m. rugsėjo 23 d. Nr. 1213 „Dėl daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programos ir valstybės paramos daugiabučiams namams modernizuoti teikimo ir investicijų projektų energinio efektyvumo nustatymo taisyklių patvirtinimo“. *Žin.*, 2004, Nr. 143-5232

neprisideda prie nuoseklaus būsto fondo plėtros įgyvendinimo. Išanalizavus išryškėja, jog kai kurie programose išsikelti tikslai yra nepasiekiami.

1.5 Aprūpinimu būstu situacijos analizė Lietuvoje

Lietuva iš daugelio valstybių išsiskiria būsto nepritekliaus ir mažu gyvenamuoju plotu tenkančiu vienam gyventojui, problema (Aidukaitė ir kt., 2014). Statistikos departamento duomenimis (2014), naudingasis plotas, tenkantis vienam gyventojui gyvenančiam Lietuvos mieste nuo 2005 iki 2014 metų kito atitinkamai nuo 25 kv. m. iki 28,3 kv. m. Moksliniuose šaltiniuose akcentuojami Lietuvoje likę pokomunistinės statybos namai ir bendrabučiai, kurie yra avarinės būklės, neatitinkantys saugumo reikalavimų. Su būstu susijusias problemas asmenys ar šeimos sprendžia skirtingai, tačiau nesugebėję išspręsti problemos savo jėgomis, kreipiasi pagalbos į valstybę, nors ji savo ruožtu padeda minimaliai. Valstybė, kuri turi garantuoti asmens teisę į pilnavertį gyvenimą, būsto prieinamumą didina dviem būdais: socialinių būstų skyrimas, valstybės teikiamos paskolos būstui įsigyti. Tačiau, Socialinės įtraukties didinimo 2014-2020 metų veiksmų plano situacijos analizėje (2013) nurodoma, jog Lietuvoje patenkinamas minimalus socialinio būsto prieinamumas, todėl galima daryti išvadą, jog socialinio būsto fondas, neatliepia socialinio būsto poreikio šiuo metu esančio valstybėje, ko pasekoje asmenys ar šeimos turi riziką gyventi skurde ir socialinėje atskirtyje.

Skurdas – viena iš priežasčių, kuri skatina socialinio būsto poreikį. Statistikos departamento duomenimis (2013), Lietuvoje yra daugiau nei 20,6 proc. skurstančių asmenų. Maslauskaitė (2015) teigia, jog skurdas sudaro ekonominę socialinės atskirties dimensiją. Taigi galima daryti prielaidą, jog asmenys ar šeimos esančios skurde dažnai neturi kur gyventi, neturi oraus gyvenimo užtikrinančio būsto, o nuomotis būstą neišgalima finansiškai. Visoje Lietuvoje 2013 metais buvo 32542 asmenų ar šeimų laukiančių socialinio būsto suteikimo. Tačiau tais pačiais metais socialinis būstas buvo suteiktas – 1053 asmenims ir šeimoms. Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2014 metais, į socialinio būsto eiles savivaldybėse buvo įrašyta 32 815 šeimų ar asmenų Daugiausiai norinčių išsinuomoti socialinį savivaldybės būstą tais metais buvo Vilniaus (21 proc.), Kauno (11 proc.) ir Klaipėdos (8 proc.) savivaldybėse (Socialinis pranešimas 2014-2015, p. 63). Daugiausiai asmenų buvo bendrajame sąraše, tai – 12 266, vėliau sekė jaunos šeimos – 9629; neįgalūs asmenys ir šeimos, kuriose yra neįgalių asmenų, – 4724; likę be tėvų globos asmenys – 3053; šeimos, auginančios tris ir daugiau vaikų (įvaikių), – 2346; bei socialinio būsto nuomininkų, turinčių teisę į būsto sąlygų pagerinimą, – 524⁸.

⁸ Savivaldybių socialinio būsto fondo plėtros 2015-2020 metais veiksmų planas. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. balandžio 9 d. įsakymu Nr. A1-192. TAR, 2015, Nr. 5536

5 lentelė. Asmenys laukiantys socialinio būsto eilėje ir gavę socialinį savivaldybės būstą Kauno m. sav. 2007-2013 m.

	Asmenys ar šeimos buvę sąrašuose socialiniam būstui nuomoti Kauno m. sav.	Asmenims ar šeimoms išnuomosos savivaldybės gyvenamosios patalpos Kauno m. sav.
2007 metų pabaigoje	2796	8
2008 metų pabaigoje	3146	12
2009 metų pabaigoje	3335	58
2010 metų pabaigoje	3451	55
2011 metų pabaigoje	3617	36
2012 metų pabaigoje	3676	54
2013 metų pabaigoje	3721	88

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectTable/Omrade0.asp?SubjectCode=S3&ShowNews=OFF&PLanguage=0>

Lentelėje nurodoma, jog nuo 2007 metų pabaigos iki 2013 metų pabaigos asmenų ar šeimų laukiančių socialinio būsto eilėje Kauno miesto savivaldybėje padaugėjo 925 asmenimis ar šeimomis. Lentelėje pateikti duomenys rodo stiprų neatitikimą tarp socialinio būsto poreikio ir socialinių būstų suteikimo. Jeigu iš 3721 laukiančiojo, būstas suteikiamas 88 asmenims, galima teigti, jog socialinio būsto poreikis yra nepatenkinamas. Lentelėje nurodoma, jog 2013 metais Kauno miesto savivaldybėje asmenų ar šeimų įrašytų į socialinio būsto sąrašus buvo 3721. Matyti, jog lyginant su 2012 metais, tokių asmenų ar šeimų buvo 3676. Tačiau galima atkreipti dėmesį į tai jog 2013 metais ir 2012 metais, atitinkamai buvo išnuomoti 88 ir 54 socialiniai būstai Kauno mieste. Todėl galima teigti, jog socialinio būsto poreikis didėjantis reiškinys, tačiau jis nėra atliepiamas, socialinio būsto politikos įgyvendinimas nespėndžia problemos iš esmės.

Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje sparčiai vykdoma būsto fondo plėtra, kurios tikslas prisidėti prie socialinio būsto poreikio mažėjimo, statant ir rekonstruojant patalpas, pritaikant jas gyvenamosioms patalpoms. 2015 metų Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme⁹ numatyta, jog asmenys, laukiantys socialinio būsto laukiančiųjų eilėje, gali kreiptis ir gauti kompensaciją būsto nuomai. Galima sakyti, jog tam, kad būtų patenkinamas kuo didesnis asmenų ar šeimų būsto poreikis, piliečiai gali nuomotis būstą iš privačių asmenų, o valstybė savo ruožtu jiems teiks būsto nuomos kompensacijas. Priėmus įstatymą, buvo pabrėžta, jog valstybės kompensacijos koeficientas prilyginamas 1. 2015 metų lapkričio 1 d. šis koeficientas padidėjo iki 1.6. Tai reiškia, jog asmenys, išsinuomavę būstą, galės gauti net 60 proc. būsto nuomos kompensaciją. Šis įstatymas galioja jau metus, tačiau nuo 2015 m. sausio mėnesio, šia galimybe pasinaudojo tik 12 šeimų visoje Lietuvoje (Socialinės apsaugos ir darbo duomenys, 2015-10-27). Galima daryti prielaidą, jog nuomos kompensacija nespėndžia būsto prieinamumo problemos iš esmės. Lietuvoje vyrauja šešėlinė būstų nuoma, kuri trukdo asmenims pasinaudoti lengvata ir įstatymui veikti efektyviai. Todėl nuomos kompensacijos įstatymas, yra daugiau teorinis, bet ne praktinis problemos sprendimo būdas.

⁹ Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, *Žin.*, 2014, Nr. XII-1215

Iš vienos pusės galima sakyti, jog socialinio būsto politika sprendžia būsto nepritekliaus problemas, tačiau žiūrint iš kitos pusės kyla nemažai problemų, kurios susijusios su nemokėjimu už socialinio būsto nuomą, svetimo turto netausojimu, blogos kaimynystės ir panašiai (Aidukaitė ir kt., 2014). Zaleskienė (1998), pabrėžia, jog neigiamo poveikio gyvenamoji vieta prisideda prie socialinės atskirties šalyje. Autorės teigimu, socialinė atskirtis ekonominiu požiūriu būtent siejasi su būsto ar tinkamo būsto neturėjimu. Tiek Kauno mieste, tiek visoje Lietuvoje pastebima, jog socialiniai būstai daugiau ar mažiau yra sutelkti vienoje vietovėje. Tokie rajonai yra socialiai atskirti, nes juose vyksta daugiau nusikaltimų, pastebima ypač bloga kaimynystė, nes gyvena socialiai pažeidžiamos žmonių grupės, yra įsivyravęs skurdas, kuris yra viena iš priežasčių atsirasti socialinei atskirčiai (Dumbliauskienė, Braukylaitė, 2010). Dažnai to pasekoje išsivysto skurdo kultūra. Kaip išskiria Bražiūnas (2004), tokiai kultūrai būdingas nusivylimas gyvenimu, fatalistinė pasaulėžiūra, kuri veda prie tikėjimo, kad viskas yra nulemta, o tai veda prie nusivylimo ir asmenų ar šeimų pasyvumo spręsti savo problemas. Todėl tampa aišku, jog socialinio būsto politikos įgyvendinimas, turėtų prisidėti ne vien prie būsto nepritekliaus sprendimo, tačiau būtų atsižvelgiama į socialinės atskirties ir skurdo mažinimo aspektus. Socialiniai būstai ir bendrabučiai daugiau ar mažiau statomi ir rekonstruojami, tačiau pastebima, jog būsto gavėjai apgyvendinami vieni šalia kitų. Tačiau galima teigti, jog situacija pamažu gerėja, nes esant socialinio būsto fondo nepritekliui, socialiniai būstai steigiami gyvenamuosiuose namuose, kuriuose gyvena asmenys nesusiduriantys su socialine atskirtimi ir rizika. Tai pamažu gerina socialinių būstų gavėjų integraciją į visuomenę, tačiau nereikėtų pamiršti, jog svarbu nebestiegti socialinių būstų, kuriuose apgyvendinamos socialiai pažeidžiamos gyventojų grupės. Tačiau didelė nemokumo problema vis dar išlieka. To pasekoje daroma žala Lietuvos ekonominei gerovei. Dar prieš finansinę krizę Lietuvoje, pradėjo augti komunalinių paslaugų kainos, kurios turi itin didelę reikšmę pragyvenimo lygiui. Tai yra apie 13 proc. savo pajamų asmenys skiria mokesčiams už būsto nuomą, komunalines paslaugas, todėl galima teigti, jog maždaug pusę Lietuvos gyventojų vartojimo išlaidų, sudaro išlaidos būtiniausioms reikmėms ir maistui (Lisauskaitė, 2010). Todėl galima daryti prielaidą, jog mažiausias pajamas gaunantys gyventojai, dažnai yra priversti taupyti būsto išlaikymo sąskaita. Tačiau pastebima, jog nemokūs socialinio būsto gyventojai iš būsto nėra iškeldinami ir neišstumiami į dar didesnę socialinę riziką, nors sukeltus įsiskolinimus už komunalinius turi apmokėti savivaldybės.

Nacionalinio pranešimo apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2008-2010 metais duomenimis, paramos šeimai srityje vykdoma socialinio būsto plėtra vyksta gana lėtai. Guogis (2015) pabrėžia, kad Europos Sąjungos valstybės, įgyvendinant aktyvios įterpties politiką, turėtų vertinti griežto taupymo poveikį pažeidžiamoms ir socialiai atskirtoms grupėms. 2007 metų pabaigoje socialinio būsto fondą sudarė maždaug 26 tūkst. būstų. Tais pačiais metais socialinio būsto fondo prieaugis būstais buvo apie 600 būstų. Per šiuos metus socialinio būsto poreikis buvo

patenkintas 963 asmenims ar šeimoms, o tai yra 73 šeimomis daugiau nei 2006 metais. Nuo 2004 metų, į socialinio būsto fondo plėtrą buvo investuota 115 mln. lt (apie 33 mln Eur.), tačiau augantis socialinio būsto poreikis nėra patenkinamas. Socialinio būsto fondo plėtrai dar reikėtų investuoti apie 2,5 mlrd. lt (apie 72 mln. Eur.), remiantis 2007 metų būsto statybos kainomis¹⁰. Tai įrodo, kad socialinio būsto poreikis Lietuvoje didelis, į kurį reikia investuoti nemažai lėšų. Europos Parlamento nuomone (2010), minimalių pajamų sistemos, turi būti įtrauktos į socialinę integraciją, įskaitant tiek bendras politikos sritis tiek tikslines priemones susijusias su aprūpinimu būstu, nes tos sistemos padeda įveikti skurdą ir patiems siekti socialinės integracijos (MEPs Call for EU-wide Minimum Income to Combat Poverty, 2010). Socialinio pranešimo 2014-2015 metų duomenimis 2014 metais savivaldybių socialinio būsto fondo plėtrai skirta 29,7 mln. lt (apie 8,6 mln. Eur.), tai yra 11,0 mln. lt (apie 3,1 mln. Eur.) daugiau nei 2013 metais skirtų lėšų. Už šias lėšas savivaldybių socialinio būsto fondas papildytas 405 būstais. Socialinio būsto fondo plėtrai 2014 metais skirtos valstybės biudžeto lėšos tenkino tik 1,23 proc. socialinio būsto poreikio. Kauno miesto savivaldybės viešųjų ryšių poskyrio duomenimis 2012 metais, Vyriausybė savivaldybių socialinio būsto fondui plėtoti skyrė 13,3 mln. lt (apie 3,8 mln. Eur.), iš jų Kaunui -1,82 mln. lt (apie 52,7 tūkst. Eur.). Už šias skirtas lėšas buvo galima nupirkti 23-24 dviejų kambarių butus, tačiau toks skaičius būstų neišspręstų socialinio būsto poreikio problemos. Tais metais Kauno miesto savivaldybės apskaitoje iš viso buvo daugiau nei 4,6 tūkstančių socialinių būstų, tačiau laukiančiųjų gauti socialinį būstą tuo pat metu buvo daugiau nei 3,6 tūkstančiai asmenų ar šeimų. Tačiau, nepaisant socialinio būsto poreikio tenkinimo rodiklių, asmenų ir šeimų, turinčių teisę į socialinį būstą, kasmet daugėja (Socialinis pranešimas 2014-2015, p. 64). Galima daryti prielaidą, jog lėšos skirtos socialinio būsto fondo didinimui ir socialinio būsto poreikio tenkinimui naudojamos neefektyviai, perkami būstai ar daromas remontas yra neatitinkantis rinkos kainų. Taip pat socialinio būsto poreikis nėra atliepiamas.

Apibendrinant galima teigti, jog aprūpinimas būstu Lietuvoje ir Kauno mieste netenkina socialinio būsto poreikio rodiklių. Socialinio būsto fondas plečiamas negreit, neatsižvelgiama į efektyvesnius problemos sprendimo būdus. Svarbu atkreipti dėmesį į būsto nuomos kompensacijos įstatymą, sudaryti lengvatines sąlygas fiziniams ir juridiniams asmenims nuomoti būstą, kaip socialinio būsto alternatyvą.

1.6 Socialinio būsto prieinamumas

Socialinio pranešimo 2014-2015 metais duomenimis (2015), norint išsinuomoti socialinį būstą, parama teikiama tik mažas pajamas gaunantiems asmenims ar šeimoms, nuomojant savivaldybės socialinį būstą ar iš dalies kompensuojant mokesčius mokant būsto nuomos ar

¹⁰ Nacionalinis pranešimas apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2008-2010, p. 22

išperkamosios būsto nuomos mokesčius. Teikiant valstybės paramą būstui išsinuomoti, siekiama, kad mažas pajamas turintys asmenys, neturintys ir negalintys įsigyti nuosavo būsto, galėtų išsinuomoti savivaldybei priklausantį būstą. Valstybė yra numačiusi kriterijus, kuriems esant asmuo ar šeima gali pretenduoti į savivaldybės socialinį būstą. Iki 2003 metų asmenims norintiems gauti ar jau gavusiems socialinį būstą nebuvo taikomi jokie turto ar pajamų dydžių apribojimai (Mockienė, 2009). Šie apribojimai šiuo metu pagrindinis aspektas, dėl kurio asmeniui ar šeimai suteikiamas socialinis būstas. Lietuvoje, ne taip kaip kuriose kitose šalyse, socialiniuose būstuose gyvena asmenys ar šeimos, kurių pajamos neatitinka minimalių pajamų tenkančių vienam asmeniui, socialiai remiami valstybės. Tačiau pasitaiko ir valstybės paramos gavimo piktnaudžiavimo atvejų, kai socialiai remtini asmenys, slepia su darbo santykiais ar kitais finansavimo šaltiniais susijusias lėšas, tačiau gyvena socialiniuose būstuose. Kai valstybės iniciatyvos įsiliejo į socialinius santykius, tapo gana neaišku ir sudėtinga atskirti tai, kurie asmenys ar šeimos iš tikro negali savimi pasirūpinti, o kurie tiesiog nenori to daryti (Steponavičienė, 2002). Galima daryti prielaidą, jog valstybė turėtų atsižvelgti ne tik į taikomus pajamų ir turto apribojimus, tačiau aiškintis priežastis lėmusias asmenų ir šeimų sunkią materialinę situaciją.

Socialinis būstas Lietuvoje skiriamas nepasiturintiems asmenims, gaunantiems mažas pajamas. Įsigaliojus Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymui (2014), „savivaldybės socialinį būstą nuomojantys asmenys ir šeimos bei pageidaujantys išsinuomoti socialinį būstą asmenys ir šeimos, t.y. įrašyti į Asmenų ir šeimų, turinčių teisę į paramą būstui išsinuomoti ar turinčių teisę į socialinio būsto sąlygų pagerinimą sąrašus Kauno mieste, kasmet privalo Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatyme¹¹ nustatyta tvarka iki einamųjų metų gegužės 1 dienos deklaruoti turtą (įskaitant gautas pajamas)“. Galima daryti prielaidą, jog ši įstatymo pataisa prisideda prie didesnės socialinio būsto politikos įgyvendinimo kontrolės bei socialinio būsto poreikio užtikrinimo. Tačiau pajamų ir turto apribojimai bei jų deklaravimas kas metus, prisideda prie pajamų slėpimo, neigiamo poveikio darbo rinkai, nes asmenys nemotyvuojami įsidarbinti, nes padidėjus pajamoms, jie neteks teisės į socialinį būstą. Neseniai priimta pataisa, jog asmuo pretenduojantis į socialinį būstą turi būti registruotas darbo biržoje ar kitaip įrodyti, jog dirbti jis negali.

Pasak Mockienės (2009), Lietuvoje nuo 2003 metų privaloma pristatyti duomenis apie pajamas ir turtą, prieš įregistruojant asmenis ar šeimas į socialinio būsto sąrašus jam gauti, taip pat prieš socialinio būsto suteikimą bei suteikus socialinį būstą kas metai. Dar neįsigaliojus naujam Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymui, duomenis apie pajamas ir turtą reikėdavo pristatyti kas 3 metai. Buvo sugriežtinta kontrolė, laukiančiųjų ar jau gavusių socialinį būstą asmenų atžvilgiu. Tai prisideda prie efektyvesnio ir objektyvesnio socialinio būsto poreikio vertinimo. Norint gauti socialinį būstą asmens ar šeimos pajamos negali viršyti:

¹¹ Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymas 1996 m. gegužės 16 d. Nr. I-1338. *Žin, 1996, Nr. 50-1197*

6 lentelė. LR paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme nustatyti pajamų dydžiai socialinio būsto gavėjams

	GYVENAMOJI VIETOVĖ	PAJAMOS
ASMUO BE ŠEIMOS	Vilniaus miesto ar rajono, Kauno miesto ar rajono, Klaipėdos miesto ar rajono, Palangos miesto ar Neringos savivaldybėje.	Grynosios metinės pajamos negali viršyti 38 VRP dydžių ir turtas – 93 VRP dydžių.
	Kitos savivaldybės.	Grynosios metinės pajamos negali viršyti – 32 VRP dydžių ir turtas – 56 VRP dydžių.
DVIEJŲ AR TRIJŲ ASMENŲ ŠEIMA	Vilniaus miesto ar rajono, Kauno miesto ar rajono, Klaipėdos miesto ar rajono, Palangos miesto ar Neringos savivaldybėje.	Grynosios metinės pajamos negali viršyti 76 VRP dydžių ir turtas – 168 VRP dydžių.
	Kitos savivaldybės	Grynosios metinės pajamos negali viršyti – 63 VRP dydžių ir turtas – 112 VRP dydžių.
KETURIŲ IR DAUGIAU ASMENŲ ŠEIMA	Vilniaus miesto ar rajono, Kauno miesto ar rajono, Klaipėdos miesto ar rajono, Palangos miesto ar Neringos savivaldybėje.	Grynosios metinės pajamos vienam asmeniui neturi viršyti 22 VRP dydžių ir turtas vienam asmeniui 75 VRP dydžių.
	Kitos savivaldybės	Grynosios metinės pajamos vienam asmeniui neturi viršyti 19 VRP dydžių ir turtas vienam asmeniui – 56 VRP dydžių.

Šaltinis: LR paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014 m. spalio 9 d. Nr. XII-1215. *TAR., 2014, Nr. 15180.*

Įstatymas numato, jog pajamų ir turto apribojimai skirtingose savivaldybėse ir atsižvelgiant į asmenų skaičių yra nevienodi. Galima daryti prielaidą, jog toks paskirstymas yra tikslingas, nes miestuose ir miesteliuose gyvenančių asmenų pragyvenimo lygis Lietuvoje yra nevienodas, o nuo asmenų skaičiaus šeimoje priklauso šeimos finansinės galimybės ir įsipareigojimai. Tačiau svarbu pasakyti, jog pajamų ir turto apribojimai skatina asmenų pasirinkimą gyventi socialinių pašalpų pagalba, nes tik tokiu atveju būstas gali būti suteiktas.

Lentelėje nurodyti turto apribojimai, nenurodo nekilnojamojo turto apribojimo. Mockienė (2009) nurodo, jog įstatymas leidžia asmenims turėti tam tikro ploto gyvenamąsias patalpas, kurios pagal plotą yra per mažos socialinio būsto laukiančiai šeimai. Paramos būstui įsigyti ir išsinuomoti įstatyme numatyta, jog asmuo negali turėti nekilnojamojo turto arba tas turtas negali viršyti numatytų nekilnojamojo turto apribojimų. Turimas nekilnojamas turtas negali viršyti vienam asmeniui tenkančių daugiau kaip 10 kv. m., o neįgaliajam asmeniui ne daugiau kaip 14 kv. m. Tačiau galima daryti prielaidą, jog yra pažeidžiamas lygiateisiškumo principas, asmenų, kurie neturi nekilnojamojo turto nuosavybės teise, atžvilgiu. Nėra apspręsta grėsmė: asmuo turimą nekilnojamąjį turtą gali nuomoti ar kitaip nelegaliai realizuoti ir iš to gauti pajamų, kurios nebus nurodytos kasmetinėje pajamų ir turto deklaracijoje. Tokiu atveju pažeidžiama, asmenų neturinčių nekilnojamojo turto teisė į socialinį būstą.

Remiantis galiojančia tvarka, teisė į socialinį būstą galioja toje savivaldybėje, kurioje asmuo yra užpildęs prašymą, dėl socialinio būsto suteikimo ir deklaruojamąją gyvenamąją vietą nurodo toje pačioje savivaldybėje. Tokia sistema, mažina asmens galimybes laisvai rinktis gyvenamąją vietą, nes pakeitus deklaruojamąją vietą asmuo ar šeima iš sąrašų yra braukiami be atskiro perspėjimo. To pasekoje, bandant pateikti prašymą socialiniam būstui kitoje savivaldybėje, asmuo yra užrašomas į naują eilę, į tai, jog jis buvo laukęs socialinio būsto eilėje kitoje savivaldybėje nėra atsižvelgiama.

Nuo 1992 m. buvo sudaromi du sąrašai į teisę išsinuomoti socialinį būstą (Mockienė, 2009). Buvo išskiriamos dvi grupės:

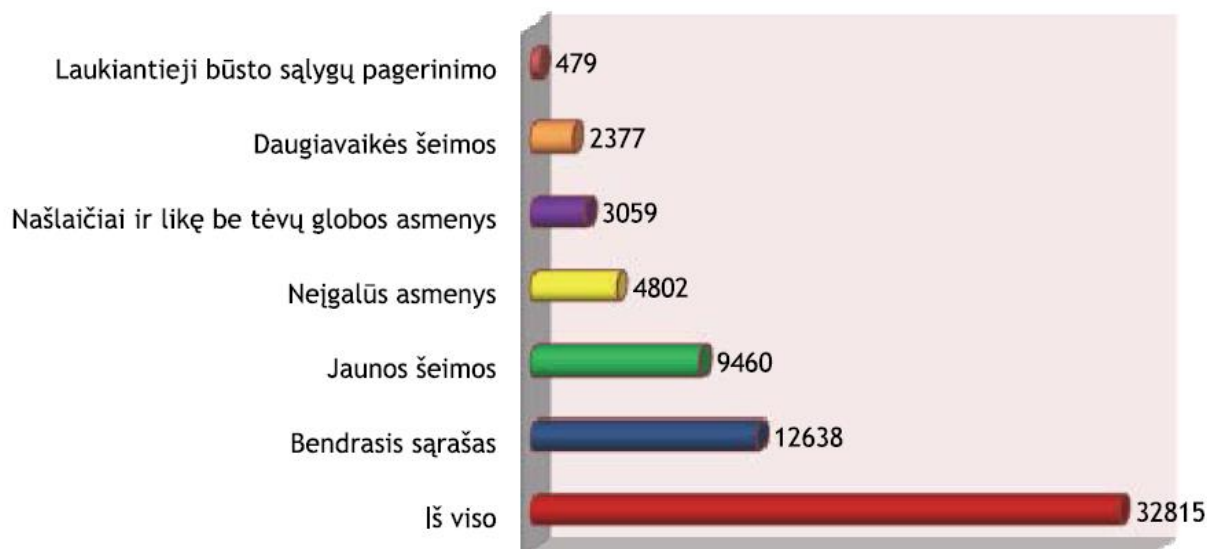
1. Visi piliečiai, turintys teisę gauti valstybės paramą, kurie pageidauja gauti socialinį būstą;
2. Asmenys, kurie yra valstybės socialiai remiami.

Galima daryti prielaidą, jog toks skirstymas neaiškus bei plačiai suprantamas. Asmenys, kurie buvo socialiai remiami, turėjo pirmumo teisę išsinuomoti socialinį būstą. Tačiau nuo 1992 metų, sąrašų sudarymo principai kito, buvo išskiriamos vis naujos socialinės grupės, turinčios teisę į socialinį būstą. Dar 2007 metais Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo 11 straipsnis buvo pakeistas. Šiame straipsnyje apibrėžiama, kokie asmenys gali pretenduoti į socialinį būstą. Pagal prašymo įregistravimo savivaldybių institucijose datą sudaromi sąrašai asmenų (šeimų), turinčių teisę išsinuomoti socialinį būstą:

- Sąrašo pirmoje eilėje matomos jaunos šeimos – tai šeimos, kuriose abu sutuoktiniai yra ne vyresni nei 35 metai. Taip pat jauna šeima Lietuvoje išskiriama kaip vienas iš tėvų augina vieną ar daugiau vaikų ir yra ne vyresni kaip 35 metų.
- Antroje sąrašo vietoje - šeimos kurios augina tris ir daugiau vaikų (įvaikių).
- Sąrašo trečioje vietoje išskiriami našlaičiai. Tai yra našlaičiai ir likę be tėvų globos asmenys. Į šį sąrašą yra įrašomi asmenys, kurie pasibaigus jų globos ar laisvės atėmimo terminui yra ne vyresni kaip 35 metų. Norint būti įrašytam, reikia pateikti našlaičio ar likusio be tėvų asmens statusą patvirtinantį dokumentą.
- Ketvirtoje vietoje išskiriami neįgalūs asmenys ar šeimos, kuriose yra neįgalių asmenų. Norint patekti į sąrašą reikia pateikti neįgalumą patvirtinantį dokumentą. Kaip teigiama Lietuvos Respublikos pakeistame 11 įstatymo straipsnyje tai yra asmenys, kurie Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo nustatyta tvarka yra pripažinti nedarbingais ar iš dalies darbingais arba kurie yra sukakę senatvės pensijos amžių ir jiems nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė, bei asmenys sergantys lėtinėmis ligomis.
- Penktoji sąrašo eilė yra bendroji, kurioje atsiduria asmenys nepatekę nei į vieną iš keturių sąrašų. Į šį sąrašą taip pat patenka asmenys, jeigu jų gyvenimo situacija pasikeičia ir jie nebetenka teisės į buvusią sąrašo vietą.

- Ir paskutinėje šeštojoje vietoje atsiduria asmenys, gyvenantys socialiniame būste, tačiau siekia būsto sąlygų pagerinimo. Asmenys turi rašyti prašymą, kuriame turi atsispindėti priežastys socialinio būsto pagerinimui. Tai gali būti ir tai, jog gautas būstas yra per mažo gyvenamojo ploto, nes šeimoje atsirado daugiau vaikų ir panašiai.

1 pav. Socialinio būsto laukiančių asmenų ir šeimų sąrašai 2014-12-31

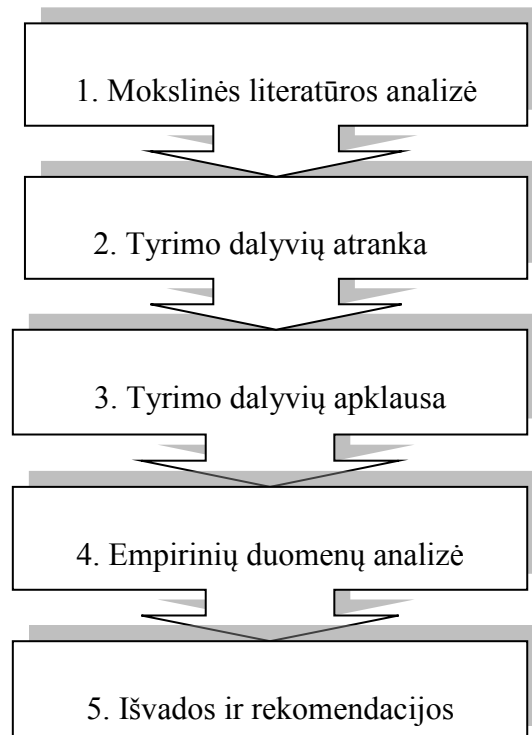
Šaltinis: Socialinis pranešimas 2014-2015. Prieiga per internetą <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-pranesimas.html>.

Šio asmenų ir šeimų grupavimo principas galioja ir šiuo metu. 1 pav. nurodyta, jog daugiausiai asmenų 2014-12-31 duomenimis, buvo bendrajame sąraše, mažiausiai- asmenų laukiančių socialinio būsto sąlygų pagerinimo. Kalbant apie našlaičių kategoriją galima daryti išvadą, jog našlaičiai yra viena iš grupių, kurioms itin sunku palikus globos įstaigą ar globėjus susirasti būstą. Tai, jog našlaičiai neturi kur gyventi palikę globos įstaigų, yra sąlygojama valstybėje vyraujančių didelių nuomos kainų taip pat menkos nuomos pasiūlos (Našlaičių programa, 2007). Lentelėje matoma, jog našlaičių socialinio būsto poreikis yra ganėtinai nemažas. Iš viso sąrašuose tai datai buvo 32815 laukiančių asmenų ar šeimų visoje Lietuvoje. Tai rodo socialinio būsto poreikio augimą. Galima daryti išvadą, jog asmenų grupavimas į kategorijas ir grupes yra tikslingas, yra atsižvelgiama į kreipimosi tikslą ir šeimos ar asmens problemas. Tačiau problema yra nustatyti šių visų sąrašų prioritetiškumą, nes įstatymas numato, jog sąrašų prioritetiškumą numato kiekviena savivaldybė individualiai. Nurodyta tik pirmumo teisę turinti grupė - buvusių našlaičių ar be tėvų globos likusių asmenų, sąrašas. Galima teigti, jog pasigendama smulkesnio ir labiau apibrėžto skirstymo, pasigendama tokių grupių, kaip socialinės rizikos šeimos, auginančios vaikus ir panašiai.

2. SOCIALINIO BŪSTO POLITIKOS ĮGYVENDINIMO VERTINIMAS LIETUVOJE: KAUNO MIESTO ATVEJO TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo proceso logika. Baigiamasis magistro projektas buvo atliekamas nuosekliai, pagal baigiamojo projekto metodinius reikalavimus. Visų pirma buvo surinkta tyrimo temą atitinkanti mokslinė literatūra. Jos pagalba buvo atliekama teorinė analizė. Teorinėje dalyje išanalizuota: būsto politikos samprata; būsto politika skirtingų gerovės valstybės modelių kontekste; atlikta aprūpinimu būstu situacijos analizė Lietuvoje; socialinio būsto teisinis reglamentavimas Lietuvoje; atlikta Lietuvos socialinio būsto fondo plėtros programų analizė; aptartas socialinio būsto poreikio nustatymas. Taip pat apibrėžtos pagrindinės sąvokos naudojamos projekte ir atitinkančios projekto temą. Tyrimo rezultatams gauti buvo pasirinktas kokybinis interviu, pasitelktas pusiau struktūruoto interviu metodas. Tyrimas atliktas 2015 m. spalio – lapkričio mėnesiais. Iš viso interviu paimtas iš 12 asmenų. 7 iš jų – Kauno miesto socialinio būsto gyventojai, 5 – specialistai, dirbantys su asmenimis gyvenančiais ar norinčiais gauti socialinį būstą. Interviu pagalba gauti duomenys buvo analizuojami ir apibendrinami, iš tyrimo rezultatų pateiktos išvados ir rekomendacijos.

Tyrimo dizaino schema. Visų pirma buvo surinkti su tyrimo tema susiję duomenys. Duomenys pateikti išanalizuoti ir teorinėje projekto dalyje. Tada buvo vykdoma tyrimo dalyvių atranka ir renkami tyrimo dalyvių pateikti duomenys. Duomenys buvo analizuojami ir iš jų buvo pateiktos išvados ir rekomendacijos. Pateikta 2 pav.

2 pav. Tyrimo dizaino schema

Tyrimo tipas. Šiam tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis tyrimas. Kokybiniam tyrimui yra būdingas holistinis tyrimo objekto suvokimas, kuomet tyrėjas bando suprasti nagrinėjamo reiškinių esmę, gilinasi ir siekia pamatyti kuo išsamesnį visuminį tiriamo reiškinių vaizdą (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Kokybinis tyrimas nėra priklausomas nuo hipotezės, todėl jis pasižymi indukcine analize bei lankstumu (Kardelis, 2002). Todėl galima sakyti, kad kokybinis tyrimas leidžia giliau pažvelgti į problemą, ją labiau suprasti. Šiam tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis tyrimas, tam, jog buvo siekiama atskleisti socialinio būsto politikos formavimo Kaune efektyvumą, pasitelkiant asmenų gavusių socialinį būstą bei specialistų dirbančių su šiais asmenimis subjektyvias nuomones ir patirtis. Buvo atskleistos priežastys lėmusios socialinio būsto poreikį, probleminiai socialinio būsto ir socialinio būsto politikos aspektai, taip pat socialinio būsto politikos vykdymas bei pateiktos tyrime dalyvavusių asmenų rekomendacijos socialinio būsto politikos tobulinimui.

Duomenų rinkimo metodas. Kokybinio tyrimo duomenims surinkti buvo pasitelktas individualus, pusiau struktūruoto interviu, metodas. Šis metodas unikalus tuo, kad tyrėjas gali laisvai keisti klausimų tvarką bei gali užduoti papildomų klausimų (Bitinas ir kt., 2008). Tam pritaria ir Tidiklis (2003), pasak autoriaus, vienas iš efektyviausių kokybinio tyrimo metodų yra interviu, nes klausimai pasirenkami laisvai, o tyrimo dalyviai yra skatinami atskleisti savo patirtį.

Interviu metu papildomi klausimai buvo užduodami kai:

- kai vykstant interviu buvo pastebėta, jog klausimai, kuriuos yra numatyti nepadengia visų tyrimui svarbių temų;
- kai buvo siekiama surinkti daugiau informacijos, nes tyrimo dalyvis nepilnai atsakė į pateiktus klausimus;
- kai buvo pastebėta, jog tyrimo dalyviui pasidarė nepatogu atsakinėti į tam tikrą klausimą.

Tyrimo gairės buvo suformuluotos prieš pradėdant kalbėtis su tyrimo dalyviais, pagal iš anksto numatytas temas. Buvo koncentruojamasi į šias temas: socialinio būsto poreikis, socialinio būsto prieinamumas, gyvenimas socialiniame būste, socialinio būsto politikos įgyvendinimas, pasiūlymai būsto politikos tobulinimui. Temų eiga ir formuluotės buvo keistos priklausomai nuo situacijos, tai palengvino tyrėjo situaciją. Kadangi tyrime dalyvavo socialinio būsto gyventojai bei specialistai, dirbantys su socialinės rizikos šeimomis ir padedantys klientams gauti socialinius būstus, vienai ir kitai tyrimo dalyvių grupei buvo užduodami skirtingi klausimai, tačiau buvo koncentruojamasi į tas pačias tyrimo klausimų temas. Kiekvienam tyrimo dalyviui buvo užduodami atviri klausimai, kurie yra susiję su tyrimo tema ir tikslais, o tyrimo dalyviai galėjo laisvai ir nevaržomi reikšti savo mintis ir atskleisti savo nuomonę tiriamuoju klausimu.

Tyrimo laikas ir eiga. Tyrimas buvo atliekamas 2015 m. spalio – lapkričio mėnesiais. Iš tyrimo dalyvių paimta 12 interviu, kurių trukmė buvo 7.33 min iki 22.27 min. Trumpa interviu trukmė kilo iš to, jog asmenys, gyvenantys socialiniuose būstuose buvo iš socialinės rizikos šeimų, todėl pamatę diktofoną labai susikaustė ir bijojo kalbėti. Tačiau visų surinktų duomenų pakako atsakyti į projekte išsikeltus uždavinius. Interviu buvo imamas savivaldybės socialinio būsto gavėjų namuose bei įstaigose, kuriuose dirba specialistai. Tyrimo dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, jiems buvo paaiškinta tyrimo tema. Taip pat galima išskirti tai, jog buvo bandyta susisiekti su Kauno miesto aprūpinimo būstu skyriaus specialistais, tačiau nesėkmingai.

Tyrimo dalyvių atranka. Šiame tyrime buvo pasirinkta ir naudota mišrioji atranka. Ši atranka taikoma tada, kai tyrėjas tyrimui atlikti taiko du ir daugiau tyrimo imties sudarymo būdų (Patton, 1990). Taigi, šiuo atveju buvo taikyta patogioji bei „sniego gniūžtės“ atrankos. Tyrimo dalyviai buvo renkami iš asmenų su kuriais tyrėjas dažnai susiduria. Tai buvo socialinės rizikos šeimos, kurios gyvena nuomojamame savivaldybės socialiniame būste bei kolegos, kurie dirba su asmenimis, norinčiais gauti socialinį būstą. „Sniego gniūžtės“ atranka taikyta, kai tyrimo dalyviai nurodydavo kitus tyrimo dalyvius, atitinkančius tyrimo kriterijus.

Tyrimo kriterijai:

- asmuo ar šeima, gyvenantys normuojamame Kauno savivaldybės socialiniame būste;
- specialistas, dirbantis su asmenimis ar šeimomis, kurios gyvena ar pretenduoja gauti Kauno miesto savivaldybės socialiniame būste.

Tyrimo dalyvių pagrįstumas. Tyrimui atlikti buvo pasirinktos dvi asmenų grupės. Pirmoji grupė – socialinio būsto gyventojai. Ši grupė pasirinkta kaip pagrindinė socialinio būsto politikos tikslinė grupė, buvo norima, jog socialinio būsto gyventojai atskleistų savo patirtis susijusias su gyvenimu socialiniame būste. Antroji grupė – socialiniai darbuotojai dirbant su socialinės rizikos šeimomis. Ši grupė pasirinkta todėl, kad šie specialistai dirba su šeimomis gyvenančiomis socialiniuose būstuose, taip pat padeda asmenims ir šeimoms atsiradus socialinio būsto poreikiui, juos konsultuojant, informuojant, tarpininkaujant.

Duomenų analizės metodas. Tyrimo duomenys buvo analizuojami kokybinės turinio analizės būdu. „Bendriausia prasme turinio (Content) analizė yra technika, leidžianti, objektyviai ir sistemiskai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas“ (Tidikis, 2003, psl. 498). Galima išskirti tai, jog kokybinė turinio analizė labiausiai orientuojasi į diagnozavimą, taip pat leidžia tyrėjams išskirti tiriamųjų lūkesčius, interesus bei vertybes, kokybinės turinio analizės pagrindą sudaro teksto pavidalu išreikštos pirminės interpretacijos formulavimas (Bitinas ir kt., 2008).

Tyrimo metu gauti duomenys buvo daug kartų skaitomi ir pasitelkiant lentelę, buvo apdoroti, suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas. Atskleistos kategorijos ir subkategorijos buvo analizuojamos

tyrimo dalyje, buvo siekiama duomenis aprašyti ir interpretuoti. Cituojant kalba netaisyta, taip išlaikomi individualūs kiekvieno tyrimo dalyvio pasakyti žodžiai ir sakiniai.

Tyrimo etika. Kokybiniuose tyrimuose ypač svarbu, jog būtų laikomasi tyrimo etikos. Kaip teigia Bitinas ir kt. (2008), tyrimo etikos plėtra neatsiejama nuo supratimo, kad žmonės tyrimuose turi dalyvauti tik laisvanoriškai, būtina ginti jų teises, saugoti nuo galimų neigiamų padarinių ir žalos. Tyrėjas turi siekti, kad būtų kiek įmanoma sumažinti tyrimo dalyviams daromą žalą, nes nauda turi būti didesnė, negu žalos rizika (Bitinas ir kt., 2008). Šiame tyrime laikytasi pagrindinių socialiniuose tyrimuose išskiriamų etinių principų, kuriuos išskyrė ir apibūdino Trochim (2006) :

- Tyrimo dalyvis tyrime turi dalyvauti tik laisvanoriškai.
Tiriamieji tyrime dalyvavo tik laisvai apsisprendę, niekas jų nevertė ar kitaip neįtakoj. Nebuvo daromas nei tiesioginis nei netiesioginis spaudimas.
- Tyrėjas turi atskleisti tyrimo dalyviui tyrimo esmę, informuoti apie galimą riziką, tyrimo etikos principų laikymąsi ir gauti tyrimo dalyvio sutikimą dalyvauti tyrime.
Buvo gauti žodiniai tyrimo dalyvių sutikimai dalyvauti tyrime. Taip pat tyrimo dalyviams buvo atskleistas tyrimo tikslas, uždaviniai, galima rizika bei buvo supažindinta su tyrimo dalyvių teisėmis.
- Tyrėjas visuose tyrimo etapuose turi stengtis apsaugoti tiriamąjį nuo galimos žalos.
Tyrimo dalyviai buvo patikinti, jog jų atsakymai nesukels jiems jokios žalos ir niekas kas nesusijęs su tyrimu, vykstant ar jau pasibaigus tyrimui, negalės prieiti prie tyrimo duomenų.
- Tyrėjas turi užtikrinti iš tyrimo dalyvio ir apie tyrimo dalyvį gautos informacijos konfidencialumą.
Informacija, kuri vienaip ar kitaip galėjo pakenkti ar identifikuoti tiriamuosius buvo pakeista.
- Tyrėjas turi užtikrinti tyrimo dalyvio anonimiškumą.
Tyrimo dalyviai viso tyrimo metu bei jį atlikus liko anonimais. Jokie identifikuojantys duomenys nebuvo skelbiami.

Tyrimo ribotumai. Renkant tyrimo duomenis buvo susidurta su trumpų interviu trukmės problema. Buvo labai sunku kalbėtis su socialinio būsto gyventojais. Asmenys užsisklėsdavo savyje pamatę diktofoną, į klausimus atsakinėjo trumpai. Atliekant interviu su socialiniais darbuotojais, jautėsi vieningas požiūris lyginant su socialinio būsto gyventojais. Todėl 3 kartus buvo bandyta susisiekti su Kauno miesto gyvenamojo būsto fondo darbuotojais, tam kad tyrimo metu būtų pasiekti skirtingų asmenų grupių požiūriai, tačiau į tyrėjos prašymus nebuvo atsiliepta.

3. SOCIALINIO BŪSTO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE: KAUNO MIESTO ATVEJO TYRIMO DUOMENŲ REZULTATAI

4.1 Socialinės demografinės tyrimo dalyvių charakteristikos

7 lentelė. Socialiniame būste gyvenantys asmenys

Tyrimo dalyvių pakeisti vardai	Amžius	Statusas	Interviu data	Interviu trukmė	Trumpa charakteristika
Justina	38 metai	Bedarbė	2015-10-19	16.57 min.	<i>Dėl socialinio būsto kreipėsi, nes šeimoje buvo sunki materialinė padėtis ir su vaikais niekas nenorėjo nuomoti būsto. Socialinio būsto eilėje laukė apie 10 metų.</i>
Simona	26 metai	Bedarbė	2015-10-19	21.21 min	<i>Moteris išėjusi iš vaikų globos namų, gavusį būstą, dėl to, jog yra našlaitė. Socialinio būsto eilėje laukė apie 6 metus.</i>
Janina	43 metai	Bedarbė	2015-10-26	09.59 min.	<i>Dėl būsto kreipėsi dėl prastos materialinės padėties. Socialinio būsto eilėje laukė apie 13 metų.</i>
Daiva	28 metai	Bedarbė	2015-10-26	07.44 min	<i>Kreipėsi dėl socialinio būsto, nes buvo našlaitė. Socialinio būsto laukia dar dabar, tačiau gyvena savivaldybės bendrabutyje, kurio laukė apie 1,5 metų.</i>
Toma	48 metai	Bedarbė	2015-10-27	12.24 min.	<i>Dėl socialinio būsto kreipėsi dėl sunkios materialinės padėties ir daug vaikų. Gyvena savivaldybės bendrabutyje, dėl socialinio būsto negali kreiptis, nes turi daug skolų. Bendrabutį gavo iš karto po nepriklausomybės atkūrimo.</i>
Eglė	38 metai	Bedarbė	2015-11-02	22.27 min.	<i>Dėl socialinio būsto kreipėsi dėl daug vaikų, sunkios materialinės padėties, nes gyvena Kauno Kartų namuose. 12 metų pragyveno savivaldybės bendrabutyje. Socialinio būsto eilėje laukė apie 13 metų.</i>
Vaiva	45 metų	Bedarbė	2015-11-02	19.14 min.	<i>Dėl socialinio būsto skyrimo kreipėsi dėl sunkios materialinės padėties ir vaikų skaičiaus. Socialinio būsto eilėje laukė apie 10 metų, kol galų gale gavo išimties tvarka.</i>

8 lentelė. Specialistai, dirbantys su socialinio būsto gyventojais

Tyrimo dalyvių pakeisti vardai	Interviu data	Interviu trukmė	Trumpa charakteristika
Spec. Indrė	2015-10-23	22.30 min.	<i>Socialinė darbuotoja, dirbanti su socialinės rizikos šeimomis, kurių vaikai yra paimti į laikinąją globą.</i>
Spec. Jolanta	2015-10-26	19.56 min.	<i>Socialinė darbuotoja, dirbanti su socialinės rizikos šeimomis, kuriuose auga vaikai.</i>
Spec. Dovilė	2015-10-26	15.59 min.	<i>Socialinė darbuotoja, dirbanti su socialinės rizikos šeimomis, kuriuose auga vaikai.</i>
Spec. Barbora	2015-10-30	11.18 min.	<i>Socialinė darbuotoja, dirbanti su socialinės rizikos šeimomis, kuriuose auga vaikai.</i>
Spec. Ramunė	2015-11-03	16.44 min.	<i>Socialinė darbuotoja, dirbanti su socialinės rizikos šeimomis, kuriuose auga vaikai.</i>

4.2 Socialinio būsto gyventojų patirtys ir socialinio būsto politikos vertinimas

Šioje dalyje buvo norima išsiaiškinti priežastis lėmusias socialinio būsto poreikį, socialinio būsto prieinamumą, socialinių būstų kokybę, socialinio būsto gyventojų patirtis, socialinio būsto politikos įgyvendinimo aspektus bei pasiūlymus socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui.

4.2.1 Priežastys, lėmusios socialinio būsto poreikį

Pirmiausiai, socialinio būsto gyventojams pateiktais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti priežastis lėmusias socialinio būsto poreikį. Socialinio būsto gyventojų pasisakymai išryškino ir kitų Lietuvoje egzistuojančių socialinės politikos sričių trūkumus. Eurostat (2014) duomenimis, Lietuvoje daugiau kaip 30 proc. žmonių yra ties skurdo riba, o tai yra vienas iš didžiausių rodiklių visoje Europoje. Maslauskaitė (2015) teigia, jog skurdas sudaro ekonominę socialinės atskirties dimensiją. Taigi galima daryti prielaidą, jog asmenys ar šeimos esančios skurde dažnai neturi kur gyventi, neturi oraus gyvenimo užtikrinančio būsto, o nuomotis būstą dažnai neišgalima finansiškai.

Kalbantis su viena iš tyrimo dalyvių visų pirma išryškėjo tai, jog kaip jau ir minėta, Lietuvoje bandant išsinuomoti būstą, yra atsižvelgiama į šeimos sudėtį. Gapšys (2012) savo pranešime išskyrė tai, jog pasitaiko atvejų, kai butai nuomojami neoficialiai, nesudarant notariškai patvirtintų nuomos sutarčių bei nemokant mokesčių valstybei. Pasak Seimo Darbo frakcijos seniūno tokia nuoma yra pavojinga, nes būstus nuomojantys asmenys yra neapsaugoti nuo nuomininkų skolų, dingstančių, apgadintų daiktų, o butą besinuomojantys asmenys taip pat nėra saugūs, nes buto savininkas juos gali bet kada iškeldinti ar neįspėjęs pakelti būsto nuomos kainą. Taip pat labai dažnai būsto savininkas nenori jaunų šeimų ar šeimų su vaikais. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: *„Šiaip kaip nuomojasi būta, tai šeiminkai nenori vaikų, labai brangiai išeina ir ilgai nepasinuomosi. Būna kad mėnesį nuomojies ir paskui liepia išsikraustyti ir vėl reikia ieškoti kitur. Tai va taip tampiausi tampiausi, kol sužinojau, kad galima gauti socialinį būstą“* (Justina). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog nuomojantis būstą iš privataus asmens, jaučiamas nesaugumas ir nestabilumas. Tai kyla iš to, jog Lietuvoje vis dar nėra įsitvirtinusi oficiali būsto nuoma, kuri yra patvirtinta notariškai ir už ją būsto nuomotojas moka mokesčius, Lietuvoje daugiau nei kitur vyrauja šešėlinė nuoma. Taip išryškėja viena iš Lietuvoje netinkamai vykdoma politika, asmenys neskatinami nuomoti būsto oficialiai, nes valstybė nustato gana nemažus mokesčius. Taigi galima sakyti, kad prie socialinio būsto poreikio prisideda tai, jog valstybėje nėra tinkamai išvystyta būsto nuomos sistema. Dalis tyrimo dalyvių socialinio būsto poreikį nurodė tai, jog Lietuvoje našlaičiai sulaukę pilnametystės ir išėję iš globos namų ar globėjų, neturi gyvenamojo būsto, todėl išryškėja socialinio būsto poreikis. Našlaičiai yra viena iš grupių, kurioms itin sunku palikus globos įstaigą ar globėjus susirasti būstą. Tai, jog našlaičiai neturi kur gyventi palikę globos įstaigą, yra sąlygojama valstybėje vyraujančių didelių nuomos kainų taip pat menkos nuomos pasiūlos (Našlaičių programa, 2007). Vadovaujantis Lietuvos Respublikos išmokos

vaikams įstatymu (2008) asmenys, kurie išeina iš globos įstaigos gauna vienkartinę išmoką būstui įsigyti. Pasibaigus vaiko globai (rūpybai) dėl pilnametystės, emancipacijos ar santuokos sudarymo, skiriama vienkartinė 50 bazinių socialinių išmokų dydžio pašalpa, o nuo 2009 m. sausio 1 d. - 75 bazinių socialinių išmokų (apie 2,823 eur.) dydžio išmoka įsikurti. Tačiau, kadangi būsto nuomos bei būsto kainos yra didelės, tokia išmoka nepakankama būstui įsigyti. Ši suma gali būti panaudota buto nuomai ar baldams ir kitiems reikalingiems daiktams pirkti, tačiau tai neužtikrina pastovaus būsto turėjimo. Tam pritaria ir tyrimo dalyvės: *„Kadangi aš esu našlaitė, augus be tėvų. Nuomavausi, bet galiausiai nebebuvo pajamų iš ko nuomotis. Ir aš kreipiausi į merą pagalbos su vaikais, kad man skirtų kažkokį būstą. Nes metė iš buto, o nuomotis nebuvo kaip“* (Eglė); *„Nu matot aš jokio būsto neturėjau ir.. ir aš užaugau vaikų namuose. Mano tėvai abudu mirę ir kai augau vaikų namuose, nu kaip žinot sueina aštuoniolika metų ir tu turi išeiti <...> Nes išeina našlaičiai iš tų vaikų namų, kur jie dėsis į gatvę.. aštuoniolika iš kart į gatvę. Nu jūs įsivaizduojat tą įstatymą, koks durnas iškart“* (Simona). Tyrimo dalyvės nurodė, jog socialinio būsto poreikis išryškėjo išėjus iš globos namų. Taigi svarbu atsižvelgti į tinkamą našlaičių integraciją į visuomenę suteikiant jiems tinkamą būstą. Dar viena priežastis išryškėjusi tyrimo metu, tai asmenys ar šeimos neturi lėšų įsigyti nuosavą būstą. Remiantis liberaliosios gerovės valstybės principais, būsto politikos kontekste, šis modelis išsiskiria tuo, jog viską kas susiję su būstu yra reguliuojama rinkos. Tai yra – statybas, naudojimą ir būsto plėtrą reguliuoja tik rinka, o valstybė į tai nesikiša (Ruoppila, 2005). Iš to kyla, jos Lietuvoje būsto kainos yra didelės ir nedaugelis asmenų, be tėvų ar banko paskolos pagalbos gali įsigyti nuosavą būstą. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: *„Dėl kokių. Kad žmonės vargšai iš ko jiems nusipirkti. Tėvai neturtingi, palikimo nepaliko, tai ką daryt, reikia kreiptis. Kai kreipiausi pirmą sūnų turėjau. O darbo neturėjau“* (Janina). Iš pasakytų žodžių galima suprasti, jog neturint kitų pagalbos šaltinių nuosavo būsto įsigyti beveik neįmanoma, todėl kaip vieną iš priežasčių nuomotis socialinį būstą galima išskirti asmenų ar šeimų sunkią materialinę padėtį. Apibendrinant galima daryti išvadą, jog prie socialinio būsto poreikio prisideda kitos socialinės politikos problemos Lietuvoje. Reikia ne tik didinti socialinio būsto prieinamumą, tačiau atsižvelgti ir į kitas sritis, dėl kurių asmenys ar šeimos kreipiasi dėl socialinio būsto skyrimo, reikia atsižvelgti į šalies ekonominę situaciją ir gerinti asmenų integraciją į visuomenę ne tik politikos bet ir prevencinėmis priemonėmis.

9 lentelė. Priežastys lėmusios socialinio būsto poreikį socialinio būsto gyventojų perspektyva

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Socialinio būsto poreikis	<i>Būsto nuomos sistemos netinkamumas</i>	„Šiaip kaip nuomojasi būta, tai šeiminiškai nenori vaikų, labai brangiai išsina ir ilgai nepasinauosi. Būna kad mėnesį nuomojies ir paskui liepia išsikraustyti ir vėl reikia ieškoti kitur. Tai va taip tampausi tampausi, kol sužinojau, kad galima gauti socialinį būstą.“ (Justina)
	<i>Našlaičių integracijos problema</i>	„Našlaitė, kadangi buvau, todėl ir gavau.“ (Daiva) „Kadangi aš esu našlaitė, augus be tėvų. Nuomavausi, bet galiausiai nebebuvo pajamų iš ko nuomotis. Ir aš kreipiausi į merą pagalbos su vaikais, kad man skirtų kažkokį būstą. Nes metė iš buto, o nuomotis nebuvo kaip.“ (Eglė) „Nu matot aš jokio būsto neturėjau ir.. ir aš užaugau vaikų namuose. Mano tėvai abudu mirę ir kai augau vaikų namuose, nu kaip žinot sueina aštuoniolika metų ir tu turi išeiti <...> Nes išsina našlaičiai iš tų vaikų namų, kur jie dės į gatvę.. aštuoniolika iš kart į gatvę. Nu jūs įsivaizduojat tą įstatymą, koks durnas iškarto.“ (Simona)
	<i>Sunki materialinė padėtis</i>	„Dėl kokių. Kad žmonės vargšai iš ko jiems nusipirkti. Tėvai neturtingi, palikimo nepaliko, tai ką daryt, reikia kreiptis. Kai kreipiausi pirmą sūnų turėjau. O darbo neturėjau.“ (Janina)

Apibendrinant tyrimo dalyvių patirtis, galima sakyti, kad socialinio būsto poreikis daugiausiai išryškėjo našlaičių bei sunkios finansinės padėties šeimose. Taigi galima daryti išvadą, jog priežastys dėl ko asmenys ar šeimos kreipiasi dėl socialinio būsto, yra glaudžiai susijusios su kitomis Lietuvoje vykdomos politikos sritimis. Matyti, socialinio būsto politika yra neatsiejama nuo politikos vaikų ir našlaičių atžvilgiu bei ekonominės būklės Lietuvoje.

4.2.2 Socialinio būsto prieinamumas

Šioje dalyje, iš socialinio būsto gyventojams pateiktų klausimų, buvo norima atskleisti socialinio būsto prieinamumo aspektus. Kaip teigia Mockienė (2009), socialiniam būsto fondui priklauso bendrabučio tipo gyvenamosios patalpos, kuriuose virtuvės, vonios bei tualetai yra bendro naudojimo. Tokių būstų yra nedaug, jie nuomojami terminuotai, o asmenys gavę bendrabučio tipo kambarį toliau laukia socialinio būsto eilėje, iš sąrašų socialiniam būstui gauti nėra braukiami. Pasak autorės, dažniausiai bendrabučio tipo kambarių pageidauja našlaičiai, asmenys, išėję iš globos namų, taip pat iš įkalinimo įstaigų grįžę asmenys. Autorės atliktame tyrime nurodoma, jog asmenims dažnai suteikiamas bendrabutis, kaip socialinio būsto alternatyva, kuris iki 2003 metų taip pat buvo priskiriamas socialinio būsto statusui. Kauno miesto savivaldybės tarybos 2005-09-08 sprendimu gyvenamosios bendrabučio tipo kambariai išnuomojami terminuotai, kol jiems eilės tvarka bus išnuomotas socialinis būstas. Tyrimo dalyvė teigė: „*Tai kol eilėj stovėjau socialiniam būste davė bendrabutį 2 kambarius, nes buvo du vaikai, trys vaikai buvo - berniukas ir dvi mergaitės. Tai gyvenau bendrabutį dviejų kambarių. Ir laukiau eilės būstui, normaliam*“ (Justina). Pateikta citata atskleidė, jog socialinio būsto prieinamumas didinamas suteikiant bendrabučio tipo gyvenamąsias patalpas, kas palengvina asmens ar šeimos situaciją laukiant tinkamo būsto. Tačiau 2008 metais Kauno bendrabučiuose buvo 19 savavališkai užimtų gyvenamųjų patalpų. Todėl galima daryti prielaidą, jog

savivaldybėje trūksta socialinių būstų kontrolės, kas mažina socialinių būstų prieinamumą, kitiems asmenims ar šeimoms.

Pastebima, jog socialinio būsto prieinamumas siejamas su ilgu laukimo periodu. Socialinės įtraukties didinimo 2014-2020 metų veiksmų plane (2013) nurodoma, jog Lietuvoje yra patenkinama tik nedidelė socialinio būsto poreikio dalis. Plane nurodoma, jog nors 2012 metais visoje Lietuvoje buvo daugiau nei 31 tūkstantis laukiančių išsinuomoti socialinį būstą, tačiau buvo išnuomoti tik 1086 būstai visoje Lietuvoje. Nors kiekvienais metais socialinis būstas suteikiamas vis daugiau asmenų ar šeimų, tačiau socialinio būsto poreikis taip pat auga (Žr. 5 lentelė, p. 24). Mockienės (2009) atliktame tyrime išryškėja, jog socialinio būsto laukimas ilgus metus siejasi su tuo, jog nėra suteikiamas bendrabutis, kaip socialinio būsto alternatyva. Tyrimo dalyvių teigimu laukiama labai ilgai: „*Kiek? Nu dabar jeigu skaityk penkiolika, tai nu trylika*“ (Janina). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog laukiama net 13 metų, kol suteikiamas savivaldybės socialinis būstas. Tačiau pasitaiko ir tokių situacijų, jog būsto pralaukus visą gyvenimą, jis taip ir nesuteikiamas. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: „*Nu viena moteris pralaukė apie trisdešimt metų, kurio, buto jai jau nebereikėjo, nes ji jo nesulaukė ir viskas*“ (Toma). Galima teigti, jog socialinio būsto prieinamumo problema lyginant su būsto poreikio užtikrinimu, minimaliai sprendžia asmenų ir šeimų būsto neturėjimo problemą, kaip išskyrė tyrimo dalyvė, kartais būsto nebesulaukiama. Tačiau iš kitos pusės, asmenims ir šeimoms dažnai suteikiamas bendrabutis, kuris padidina socialinio būsto prieinamumą. Tam pritaria tyrimo dalyvė, pasak jos: „*Dvylika metų. Dvylika metų pragyvenom bendrabučio tipo bute, ten ne bendrabutis, ten bendrabučio tipo, nes butai eina kaip bendrabutyje, bet bendrų patarnavimų nėra. Ten pragyvenau dvylika metų ir dabar jau gegužės, nuo balandžio galo... balandį, jo balandį jau sutartis buvo, bet įsikraustėm mes jau gegužį*“ (Eglė). Taigi galima teigti, jog bendrabučio suteikimas socialinio būsto poreikio užtikrinimo atžvilgiu yra efektyvi ir greita pagalba kritiniu atveju. Dažnai bendrabučio laukiama apie 2 metus, o tai yra itin mažas laiko tarpas lyginant su laukimu gauti socialinį būstą.

Jurevičienė, Okunevičiūtė Neverauskienė (2008) atliko tyrimą, kurio duomenimis jaunų šeimų, turinčių teisę išsinuomoti socialinį būstą, skaičius nuolat auga. Autorių palyginimu jaunų šeimų, kurios stovi eilėje išsinuomoti socialinį būstą skaičių, su šeimomis, išsinuomojusiems gyvenamąjį būstą, matoma, kad 2006 m. socialinis būstas buvo skirtas vos 5,22 proc. jaunų šeimų. Jaunoms šeimoms valstybės parama yra itin svarbi ir reikalinga (Mockienė, 2009). Socialinio būsto poreikis jaunoms šeimoms nuolat didėja, tačiau jaunų šeimų, kurioms išnuomojamas socialinis būstas mažėja. Galima daryti prielaidą, jog tai, kad Lietuvoje neatsižvelgiama į jaunų šeimų būsto poreikį prisideda prie emigracijos problemos valstybėje. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Kad aš stovėjau bendru, bendroj eilėj, jaunų šeimų. Tai tas sąrašas išvis nejuda gyvenime. Nejuda. Per tris metus tai nežinau, gal pora žmonių*“ (Janina). Tyrimo dalyvė atskleidė, jog asmenys, esantys jaunų šeimų sąrašuose laukia

pakankamai ilgai, kol būsto poreikis yra užtikrinamas. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė, pasak jos: „*Stovi ir 20 metų ir 30 metų. Daugiausiai stovi tie kur va jauna šeima, tenais nei vaikų nieko neturi. Tai kažkaip jiems ilgiau*“ (Justina). Iš pateiktos citatos galima daryti išvadą, jog ilgiausiai laukia jaunos šeimos, kuriose nėra vaikų, todėl galima suprasti, jog į jaunų šeimų būsto neturėjimo problemą yra atsižvelgiama minimaliai, būstas suteikiamas negreitai, iš to kyla problema, jog jaunos šeimos emigruoja, to pasekoje valstybė netenka darbingo amžiaus asmenų. Palyginus abiejų tyrimo dalyvių pasakytus žodžius buvo atskleista, jog į jaunas šeimas valstybėje yra atsižvelgiama nedaug, labiau atsižvelgiama į daugiavaikes šeimas.

Tyrimo dalyviai išskyrė, kad socialinio būsto prieinamumas siejasi su tuo, kiek dažnai asmuo lankosi socialinio būsto fonde, bando įrodyti, kad būstas yra reikalingas tačiau iš to iškyla problema, jog darbuotojai dirbantys gyvenamojo būsto fonde su asmenimis elgiasi ir bendrauja netinkamai, neatsižvelgia į tam tikras šeimos ar asmens problemas. Tyrimo dalyvė teigia: „*Neįkėlė, jau pati lipau ant sprando. Ir su pilvu nėsčia su Emilija buvau. Tai ką jau paskutinę landynę pasirinkom, patys susiremontavom ir viskas*“ (Janina). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai atskleidžia, jog kiek pats asmuo suinteresuotas gauti būstą, per tiek laiko ir gaus. Matyti, jog svarbu, kad asmuo dažnai eitų ir domėtusi ar socialinis būstas dar nėra paskirtas, nes kitaip būstas bus suteiktas ne taip greitai. Kitos tyrimo dalyvės teigimu: „*Aš pasijaučiau per tuos metus, tai kaip nenormalus žmogus. Va. Nežinau, ten Gruodžio gatvėj, nežinau ten tos darbuotojos, kaip akmeninėm širdim ar kaip, neįsivaizduoju. Paskui jau, jau kai man paskyrė būstą, tada jau pradėjo gražiai šnekėt. Iki tol nustumdavo... Nu aš sakau jum kaip man pasakė: žmonės ir palapinėse gyvena. Tai sakau, pasakykit adresą tai ir aš eisiu*“ (Vaiva). Tyrimo dalyvės pateikta citata atskleidė, kad su socialinio būsto laukiančiais asmenimis yra bendraujama netinkamai, kartais net pasityčiojama. Galima daryti prielaidą, jog nėra atsižvelgiama į asmenų ir šeimų individualias problemas, bendraujama netinkamai. Tai rodo įstaigos neprofesionalumą bei patvirtina tam tikras valstybėje vyraujančias nuomones. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: „*Mane paprasčiausiai stumdavo iš kabineto. Ir viskas, nu nekalba. Žmonės nekalba. Nu nėra ir neverk ir nežliumbk ir tu ten eik ir taip toliau. Va taip va. Tokie žodžiai. Kada ateis laikas tada gausi. Mes paskambinsim ir taip toliau. Va taip va*“ (Vaiva). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog nėra atsižvelgiama į individualias situacijas, būsto prieinamumas nepadidėja iškilus kriziniams atvejams.

10 lentelė. Socialinio būsto prieinamumas būsto gyventojų patirties aspektu

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Socialinio būsto prieinamumas	<i>Bendrabučio alternatyva</i>	„Tai kol eilė stovėjau socialiniam būste davė bendrabutį 2 kambarius, nes buvo du vaikai, trys vaikai buvo - berniukas ir dvi mergaitės. Tai gyvenau bendrabutį dviejų kambarių. Ir laukiau eilės būstui, normaliam.“ (Justina)
	<i>Ilgas laiko tarpas</i>	„Bendrabučio aš palaukiau apie metus laiko, taip metus – du. Nuo metų iki dviejų tam tarpe. Gavau bendrabutį ir bendrabutį pragyvenau tris metus ir gavau socialinį būstą. O šiaip eilė atsistojau apie 10 metų panašiai iki šito būsto gavimo.“ (Justina) „Apie pusantrų metų. Tai aš čia jau gyvenau dešimt metų. <...> Tai aš stoviu butų eilė dabar. Aš kartu įstojau į bendrabučio eilę ir į butų eilę tuo pačiu mane pastatė.“ (Daiva) „Dvylika metų. Dvylika metų pragyvenom bendrabučio tipo bute, ten ne bendrabutis, ten bendrabučio tipo, nes butai eina kaip bendrabutyje, bet bendrų patarnavimų nėra. ten pragyvenau dvylika metų ir dabar jau gegužės, nuo balandžio galo... balandį, jo balandį jau sutartis buvo, bet išsikraustėm mes jau gegužį.“ (Eglė) „Kiek? Nu dabar jeigu skaityk penkiolika, tai nu trylika.“ (Janina) „Kiti žmonės ten būna laukia po penkiolika, po dešimt metų viską, bet aš kadangi ten buvau, kaip sakiau va ten našlaitė, neturėjau gyvenamosios vietos, mano tos pajamos ten išviso mažos, nu mažesnės buvo. Tai aš ten atrodo kiek ten, apie penkis, šešis metus palaukiau.“ (Simona) „Nu viena moteris pralaukė apie trisdešimt metų, kurio, buto jai jau nebereikėjo, nes ji jo nesulaukė ir viskas.“ (Toma) „Eilė yra nežmoniškai didelė, nes ir Kaunas kaip miestas yra tikrai, nu kaip ten laikinoji sostinė, viską, nemažas.“ (Simona)
	<i>Šeimos situacija</i>	„O ant galo lieka kas mažiausiai vaikų turi arba išvis neturi vaikų, tik pora. Tai va jiems atsistot į eilę, labai jau ilgai reikia laukt.“ (Justina) „Kad aš stovėjau bendru, bendroj eilėj, jaunų šeimų. Tai tas sąrašas išvis nejuda gyvenime. Nejuda. Per tris metus tai nežinau, gal pora žmonių.“ (Janina) „Stovi ir 20 metų ir 30 metų. Daugiausiai stovi tie kur va jauna šeima, tenais nei vaikų nieko neturi. Tai kažkaip jiems ilgiau.“ (Justina)
<i>Socialinio būsto poreikio neužtikrinimas</i>	„Neįkėlė, jau pati lipau ant sprando. Ir su pilvu nėsčia su Emilija buvau. Tai ką jau paskutinę landynę pasirinkom, patys susiremontavom ir viskas.“ (Janina) „Aš pasijaučiau per tuos metus, tai kaip nenormalus žmogus. Va. Nežinau, ten Gruodžio gatvėj, nežinau ten tos darbuotojos, kaip akmeninėm širdim ar kaip, neįsivaizduoju. Paskui jau, jau kai man paskyrė būstą, tada jau pradėjo gražiai šnekėt. Iki tol nustumdavo... Nu aš sakau jum kaip man pasakė: žmonės ir palapinėse gyvena. Tai sakau, pasakykit adresą tai ir aš eisiu.“ (Vaiva) „Mane paprasčiausiai stumdavo iš kabineto. Ir viskas, nu nekalba. Žmonės nekalba. Nu nėra ir neverk ir nežliumbk ir tu ten eik ir taip toliau. Va taip va. Tokie žodžiai. Kada ateis laikas tada gausi. Mes paskambinsim ir taip toliau. Va taip va.“ (Vaiva)	

Taigi iš tyrimo dalyvių suteiktos informacijos galima daryti išvadą, jog Kauno mieste socialinių būstų prieinamumas yra problemiškas socialinio būsto politikos aspektas. Nors būstų kiekvienais metais suteikiama daugiau, tačiau asmenų pretenduojančių gauti socialinį būstą taip pat daugėja, todėl problema nėra tinkamai sprendžiama. Iškiriamas ir netinkamas Kauno miesto aprūpinimo būstu skyriaus darbas laukiančiųjų socialinio būsto asmenų atžvilgiu. Galima teigti, jog neatsižvelgiama į individualias asmenų situacijas, socialinė atskirtis to pasekoje didėja. Tačiau tyrimo dalyviai teigiamai vertina bendrabučio suteikimą, kaip alternatyvą socialiniam būstui, o tai didina socialinio būsto prieinamumą.

4.2.3 Socialinio būsto poreikio patenkinimas

Šioje dalyje, iš socialinio būsto gyventojams pateiktų klausimų, buvo norima atskleisti socialinio būsto poreikio patenkinimo Kauno mieste aspektus. Būna tam tikrų atvejų, kai laukiančiajai šeimai ar

asmeniui sunku pasirinkti būstą, bet kokio siūlomo būsto yra atsisakoma, nes nurodoma tai, jog netinka rajonas, būstas toli nuo centro, nuo mokyklos vaikams ir panašiai (Mockienė, 2009). Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: *„Tau pasiūlo tam rajone kiek turi ten tų variantų. Pasiūlo – tris kartus galima atsisakyti. Tris kartus atsisakai ir skaitosi tau nereikia – neini – negauni nieko arba eini tą ką tau pasiūlys iš geriausių variantų“* (Justina). Galima daryti prielaidą, jog savivaldybė siūlydama būstą atsižvelgia į žmogaus pageidavimą gauti tinkamą būstą. Kaip teigia Mockienė (2009), asmenys atsisakę tris kartus siūlomo būsto, perkeliama į eilės galą, pagal paskutinę atsisakymo datą. Su tuo sutinka ir tyrimo dalyvė: *„Seniau būdavo iki trijų kartų gali atsisakyt, dabar sako, kad kiek nori tiek atsakai, kol tau tinka“* (Daiva). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima teigti, jog trūksta informacijos apie socialinio būsto pasirinkimo galimybes. Kita tyrimo dalyvė išskyrė: *„Nu gali atsisakinėt ir milijoną kartų, tol kol tau eilė daeis pagrindinė, kai tu būsi jau pirmas arba antras, tai tu atsisakysi, tada viskas, prošvaisčių kito gaut nėra. Nes aš kol buvau ne pirma, ne antra tai aš atsisakinėjau“* (Eglė). Citata atskleidė, jog būsto atsisakyti galima tol, kol neesi socialinio būsto eilės priekyje. Iš to galima daryti išvadą, kad tai prisideda prie socialinio būsto neprieinamumo kitiems asmenims esantiems socialinio būsto sąrašuose. Galima teigti, jog būstų atsisakoma dėl jų prastos kokybės ar dėl to, jog nebuvo atsižvelgiama į tam tikrus asmenų ar šeimų pageidavimus renkantis būstą. Tačiau Kauno miesto savivaldybės būsto ir socialinio būsto nuomos tvarkos apraše (2015) išskiriama ir tai, jog asmenys ar šeimos, atsisakiusios socialinio būsto nuomos ne dėl svarbių priežasčių, nebentka teisės gauti būstą. Galima daryti prielaidą, jog nėra atitikimo, tarp tyrimo dalyvių pasakytos informacijos ir socialinio būsto tvarkos aprašo Kauno mieste, nes tyrimo dalyvė pabrėžė, jog siūlomo būsto buvo atsisakoma daug kartų. Dar viena tyrimo dalyvė atskleidė, kad siūlomi keli variantai, tačiau pabrėžiama, kurie iš tų variantų jau yra užimti: *„Nu davė.. man pavyzdžiui davė penkis variantus, bet pažymėjo, kurie užimti. Va. Nu tai mes apžiūrėjom su dukra vyriausia. Labai vienas butas mums patiko Taikos prospekte, bet šitas užimtas. Tas užimtas, tas užimtas ir vienu žodžiu tas užimtas. Tai va liko čia arčiausiai man prie darželio ir buvo likęs“* (Vaiva). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai nurodo, jog būstą galima rinktis, tačiau iš pateiktų variantų, nurodoma kurie būstai yra užimti. Apibendrinant galima daryti prielaidą, jog patys asmenys laukiantys socialinio būsto eilėse prisideda prie socialinio būsto neprieinamumo, nes renkamasi ilgai bei nemotyvuotai gauti socialinį būstą.

Kauno miesto savivaldybės būsto ir socialinio būsto nuomos tvarkos apraše (2015) taip pat pabrėžiama, jog asmuo ir šeima, kuriam raštu pateiktas pasiūlymas išsinuomoti socialinį būstą, per 3 darbo dienas privalo apžiūrėti siūlomą būstą ir raštu informuoja Skyrių apie savo apsisprendimą. Tam nepritaria tyrimo dalyvė: *„Man raktus atėjus, jie paskambino, atvažiavau, padavė į rankas raktus ir sako arba eini... Taip: imi raktus nesiziūrint buto? Ar rizikuoji? Sakau rizikuuju. Tai pasiėmiau raktus, atvažiavau“* (Justina). Matoma, jog tvarkos apraše išskiriama tai, jog asmuo privalo apžiūrėti būstą,

tačiau tyrimo dalyvė socialinį būstą sutiko pasirinkti neapžiūrėjus, todėl galima teigti, jog socialinio būsto poreikis patenkinamas neatsižvelgiant į tvarkos apraše nurodytas taisykles.

Būsto plotas yra vienas iš gyvenimo kokybės rodiklių, o gyvenimo kokybė daro didelį poveikį žmonėms (Aplinkos ministerija, 2008, http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=7994). Socialinio būsto poreikis patenkinamas atsižvelgiant į asmenų skaičių šeimoje, vaikų lytis ir pan. Paramos įsigyti ir įsinuomoti įstatyme pabrėžiama, kad socialinio būsto plotas, tenkantis vienam asmeniui negali viršyti 14 kv. metrų. Didesni būstai skiriami toms šeimoms, kuriose yra skirtingų lyčių vaikų vyresnių kaip 9 metų amžiaus. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: „*Pagal asmenų kiekį turbūt*“ (Daiva). Iš apžieptos citatos, galima teigti, jog stengiamasi atsižvelgti į asmenų skaičių suteikiant socialinį būstą. Tačiau tam nepritaria kita tyrimo dalyvė: „*Tiktai skaudu būna, kai grįžęs žmogus iš kalėjimo, jisai vienas asmuo gauna ne tokį kambariuką, kaip aš vat gaunu su vaikais devyni kvadratai manevrinio fondo, o gauna kokį septyniolika kvadratų ir jis jo galiausiai neišlaiko, kada kita mama su vaikais glaudžiasi mažam kambariuky*“ (Eglė). Galima daryti prielaidą, kad socialinio būsto poreikis ne visada tinkamai patenkinamas, neatsižvelgiama į asmenų skaičių šeimoje. Tam pritaria Aidukaitė ir kt. (2014), pasak jų Lietuva vis dar pasižymi tuo, jog vienam gyventojui tenkantis būsto plotas yra itin mažas ir neatitinka Europos Sąjungos keliamų reikalavimų.

Dauguma tyrimo dalyvių gyvenančių socialiniame būste išskyrė tai, jog socialinio būsto poreikis patenkinamas tarpininkaujant kitoms institucijoms. Tyrimo dalyvės teigimu: „*Nu, bet žinokit aš jum vieną pasakysiu, jeigu ne žurnalistai aš būčiau negavus. Aš nieko nebūčiau gavus, nieko*“ (Vaiva). Iš pateiktos citatos galima teigti, jog socialinio būsto poreikis patenkinamas problemą paviešinus žiniasklaidoje. Galima suprasti, jog viešinama problema yra sprendžiama greičiau. Ta pati tyrimo dalyvė taip pat išskyrė tai, jog Kauno Nakvynės namų pagalba taip pat buvo svarbi socialinio būsto poreikio patenkinime: „*Pralaikė mane metus laiko su vaikais ir skaitykit per nakvynės namus aš ir gavau būstą. Va. Nes važiavo ir pavaduotoja ir direktorė. Ir.. vienu žodžiu ir pati aš kas antrą dieną važiuodavau ir taip va. Nu lendi į dūšią žmogui, suprantat? Va taip va*“ (Vaiva). Iš pateiktos citatos matyti, jog tyrimo dalyvei būstas buvo suteiktas su Kauno miesto Nakvynės namų pavaduotojos ir direktorės pagalba. Tam pritaria ir Vaiko teisių apsaugos kontrolierė (2008), jos nuomone ypatingais atvejais būtina, atsižvelgti į savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų argumentuotas išvadas apie asmenis (šeimas), auginančius nepilnamečius vaikus. Tai galima susieti su tuo, jog ir kitos institucijos, tokios kaip jau minėti nakvynės namai bei socialiniai darbuotojai, kurie lankosi šeimose ir mato tikrąją šeimos ar asmens situaciją, turėtų tokį pat svarų žodį socialinio būsto poreikio patenkinimo tvarkoje. Tam pritaria ir dar viena tyrimo dalyvė, pasak jos: „*Galiausiai kol pati socialinė darbuotoja nenuėjo ir pati atsiprašant neįkišo savo nuomonės ir nepasakė tai aš būčiau ir negavus*“ (Eglė). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima daryti išvadą, jog svarbu, jog socialiniai darbuotojai dalyvautų socialinio būsto poreikio patenkinimo tvarkoje. Galima daryti išvadą, jog kitų institucijų pagalba, asmenys ar šeimos

socialinius būstus gauna greičiau, yra atsižvelgiama į tam tikras gyvenimo situacijas, tačiau tik tada kai yra tarpininkaujama.

11 lentelė. Socialinio būsto poreikio patenkinimas socialinio būsto gyventojų patirties aspektu

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Socialinio būsto poreikio patenkinimas	<i>Pasirinkimo galimybė</i>	„Tau pasiūlo tam rajone kiek turi ten tų variantų. Pasiūlo – tris kartus galima atsisakyti. Tris kartus atsisakai ir skaitosi tau nereikia – neini – negauni nieko arba eini tą ką tau pasiūlys iš geriausių variantų.“ (Justina) „Seniau būdavo iki trijų kartų gali atsisakyt, dabar sako, kad kiek nori tiek atsakai, kol tau tinka.“ (Daiva) „Nu gali atsisakinėt ir milijoną kartų, tol kol tau eilė daeis pagrindinė, kai tu būsi jau pirmas arba antras, tai tu atsisakysi, tada viskas, prošvaisčių kito gaut nėra. Nes aš kol buvau ne pirma, ne antra tai aš atsisakinėjau.“ (Eglė) „Nu davė.. man pavyzdžiui davė penkis variantus, bet pažymėjo, kurie užimti. Va. Nu tai mes apžiūrėjom su dukra vyriausia. Labai vienas butas mums patiko Taikos prospekte, bet šitas užimtas. Tas užimtas, tas užimtas ir vienu žodžiu tas užimtas. Tai va liko čia arčiausiai man prie darželio ir buvo likęs.“ (Vaiva)
	<i>Suteikimas neapžiūrėjus</i>	„Man raktus atėjus, jie paskambino, atvažiavau, padavė į rankas raktus ir sako arba eini... Taip: imi raktus nesiziūrint buto? Ar rizikuoji? Sakau rizikuuju. Tai pasiėmiau raktus, atvažiavau..“ (Justina)
	<i>Socialinio būsto dydis</i>	„Pagal asmenų kiekį turbūt.“ (Daiva) „Tiktai skaudu būna, kai grįžęs žmogus iš kalėjimo, jisai vienas asmuo gauna ne tokį kambariuką, kaip aš vat gaunu su vaikais devyni kvadratai manevrinio fondo, o gauna kokį septyniolika kvadratų ir jis jo galiausiai neišlaiko, kada kita mama su vaikais glaudžiasi mažam kambariuku.“ (Eglė)
	<i>Institucijų tarpininkavimas</i>	„Galčiausiai kol pati socialinė darbuotoja nenuėjo ir pati atsiprašant neįkišo savo nuomonės ir nepasakė tai aš būčiau ir negavus.“ (Eglė) „Pralaikė mane metus laiko su vaikais ir skaitykit per nakvynės namus aš ir gavau būstą. Va. Nes važiavo ir pavaduotoja ir direktorė. Ir.. vienu žodžiu ir pati aš kas antrą dieną važiudavau ir taip va. Nu lendi į dūšią žmogui, suprantat? Va taip va.“ (Vaiva) „Nu, bet žinokit aš jum vieną pasakysiu, jeigu ne žurnalistai aš būčiau negavus. Aš nieko nebūčiau gavus, nieko.“ (Vaiva)

Taigi apibendrinant galima daryti išvadą, jog socialinio būsto poreikio patenkinimo tvarkoje kaip ir būsto prieinamume yra tam tikrų spragų. Visų pirma pastebėta, jog socialinio būsto poreikio patenkinimas užtrunka dėl būsto rinkimosi. To pasekoje mažėja socialinio būsto prieinamumas. Kita pastebėta problema, tai, jog socialinis būstas yra suteikiamas neapžiūrėjus, nors Kauno miesto socialinio būsto tvarkos apraše pabrėžiama, jog būstas suteikiamas, tik asmeniui ar šeimai jį apžiūrėjus. Socialinio būsto poreikio patenkinime nėra atsižvelgiama į asmenų kiekį šeimoje, bei individualias gyvenimo situacijas. Buvo išskirta institucijų tarpininkavimo ir problemos viešinimo svarba, socialinio būsto poreikio patenkinime.

4.2.4 Gyvenimo socialiniame būste aspektai

Šioje dalyje, iš socialinio būsto gyventojams pateiktų klausimų, buvo siekiama atskleisti gyvenimo socialiniame būste aspektus. Pirmas iš aspektų, kurį atskleidė tyrimo dalyviai, tai, taisyklių laikymasis. Socialinio būsto nuomos sutartyje (2015) pabrėžiama, jog būtina naudoti socialinį būstą pagal paskirtį, taip pat stengtis jį prižiūrėti, laikyti tvarkingą, laikytis teisės aktuose numatytų taisyklių susijusių su eksploatavimu ir priešgaisrinės saugos reikalavimais, neperleisti socialinio būsto nuomos

teisės ir nepernuomoti socialinio būsto. Tam pritaria ir visos tyrimo dalyvės, jos išskiria: „*Nu negali asmenų kitų priimti gyventi, kaimynų nusiskundimų negali turėt, nes jeigu kaimynai parašys raštiškai tai tave gali iškraustyti iš čia, jeigu ten reikausi, bardakus darysi*“ (Justina). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai atskleidė, jog gyvenant socialiniame būste negalima jame apgyvendinti pašalinių asmenų. Kaip išskyrė kita socialinio būsto gyventoja: „*Šiaip, kad kaimynai neturėtų nusiskundimų, nu, kad čia triukšmaujama. Mokėti mokesčius. Kas metus važiuoti prasitęsti ir sutartį padaryti ir šiaip daugiau nieko*“ (Justina). Citata atskleidė tai, jog būtina mokėti mokesčius, o atsiradus įsiskolinimams, juos padengti sudarant sutartį skoloms mokėti. Tam pritaria ir dar kelios tyrimo dalyvės: „*Tu.. kad neišmestų tu turi mokėt mokesčius, ta prasme, nekelt bardakų, nes tai yra, vis tiek, kaip sakyti, tu neesi savininkas. Tu esi valstybės nuomojamam bute. Valstybė tau nuomoja. Tas pats kaip tu elgiesi pas nuomininkus. Kai eini nuomuoji tai tas pats lygiai, viens prie vieno. Tai čia taisyklės tokios pačios. Gerbk, kaip sako save ir gyvensi*“ (Eglė); „*Todėl tu turi ne tik, kad ten mokėti visus tuos mokesčius, viską, ten aišku nedaryt balių, festivalių. Nekelt jokių problemų, bet tu beabėjonės turi prižiūrėt tą būstą*“ (Simona). Iš tyrimo dalyvių pasakytų žodžių galima suprasti, jog asmuo gyvenantis socialiniame privalo mokėti mokesčius, prižiūrėti būstą, tai yra palaikyti tvarką ir švarą, neniokoti savivaldybei priklausančio būsto inventoriaus, taip pat nepriimti gyventi socialiniame būste pašalinių asmenų. Tačiau nors socialinio būsto gyventojai ir supranta nuomos sutartyje nustatytus įsipareigojimus, tačiau dažnai realybė yra kitokia. Daug asmenų neprižiūri būstų bei juos niokoja. Taip pat tyrimo dalyvių pasakyti žodžiai atitinka kitą sutartyje numatytą įsipareigojimą, tai yra mokėti mokesčius. Kaip numatyta Socialinio būsto nuomos sutartyje (2015), asmuo ar šeima privalo mokėti nuomos mokestį. Tam pritarė ir anksčiau pateikti tyrimo dalyvių pasisakymai.

Dar vienas iš atskleistų aspektų tai, jog einamąjį remontą privalo vykdyti nuomininkas. Mockienės (2009) atliktas tyrimas taip pat parodė, jog tyrimo dalyviai nepatenkinti dėl to, jog suteikti būstai buvo nesuremontuoti, patiems asmenims reikėjo investuoti dėl socialinio būsto pagerinimo. Socialinio būsto nuomos sutartyje tai apibrėžiama: „*savo lėšomis daryti einamąjį socialinio būsto remontą, kai Nuomotojas, patikrinęs socialinio būsto būklę ir palyginęs su socialinio būsto perdavimo–priėmimo akte apibūdinta socialinio būsto būkle perdavimo Nuomininkui metu, nusprendžia, kad šis remontas yra būtinas. Kitais atvejais Nuomininkas pats sprendžia, ar daryti einamąjį remontą;*“ (Nutarimas dėl socialinio būsto nuomos sutarties pavyzdinės formos patvirtinimo, 2015, p. 3). Tam pritaria ir tyrimo dalyvė, pasak jos: „*Aš galiu pati darytis viską iš savo lėšų ir remontą. Nėra privaloma, bet jei tu nori, kad tau geriau būtų tai daraisi iš savų lėšų, nes pats nori geriau gyvent*“ (Justina).; „*Draugė gavo butą tai žiauru buvo. Pačiai viską remontuotis reikėjo. Sienos baisios viskas buvo baisu*“ (Justina). Galima daryti prielaidą, jog socialinį būstą reikia prižiūrėti, jo neniokoti, o puoselėti. Tačiau atskleidžiama, jog būstai suteikiami nesuremontuoti, neužtikrinantys tinkamo asmenų gyvenimo, būstas kartais suteikiamas be remonto ir pats socialinio būsto gyventojas privalo

pasidaryti remontą. Tačiau tam nepritaria kita tyrimo dalyvė, pasak jos: *„Tai kaip ir kas neturi skolų tai ir šarvuotas duris sudeda, plastikinius langus ir taip ir taip ir taip. O kas turi skolų tai nelabai“* (Toma). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių pasidaro aišku, jog socialinių būstų remontas yra daromas savivaldybės lėšomis, tačiau asmuo ar šeima negali turėti jokių su būsto nuoma ar komunaliniais patarnavimais susijusių skolų. Taip pat galima pabrėžti, jog toje pačioje sutartyje pabrėžiama, jog nuomotojas įsipareigoja daryti kapitalinį remontą savo lėšomis, nors tyrimo dalyviai to neišskyrė. Todėl galima sakyti, jog asmenims, kurie vykdo nuomos sutartyje nurodytus įsipareigojimus, būstas yra remontuojamas, labiau atsižvelgiama į asmenų pageidavimus.

Socialinio būsto nuomos sutartis (2015) apibrėžia tai, jog socialinio būsto nuomininkai privalo sudaryti sąlygas nuomotojui, tai yra savivaldybės socialinio būsto fondui, tikrinti nuomojamo socialinio būsto būklę, ar socialinis būstas naudojamas pagal paskirtį ir yra vykdomi visi sutartyje nurodyti įsipareigojimai. Vienas iš Lietuvos būsto strategijos tikslų (2008), yra užtikrinti efektyvų esamo būsto naudojimą bei priežiūrą. Tačiau tyrimo dalyvė tam nepritaria ir teigia: *„Būdavo seniau tikrindavo ateidavo, čia kažkuri. Dabar neatsimenu nei vardo, nieko. Kad žiūrėdavo, kad sutartį ar turi, nuomos sutartį, kad turi, kad gali čia gyventi“* (Daiva). Iš pasakytų žodžių aišku, jog seniau socialinius būstus tikrindavo savivaldybės atstovai. Tikrindavo nuomos sutartį, žiūrėdavo ar laikomasi nuomos sutartyje numatytų įsipareigojimų. Taip pat matyti, jog kalbama apie tai, jog šiuo metu būstų niekas nebetikrina. Tačiau kita tyrimo dalyvė atskleidė kitą aspektą: *„Daug šneka, bet nieko nedaro. Daug kalba, bet nieko nedaro. Yra čia tokių landynių, kad neduok Dieve. Į vaikai neprižiūrėti, ateina savivaldybės atstovas, užsirakinęs į butą neįleidžia ir va (parodo špygą), pauostykit. Tai vat. Darom čia kas ką nori ir tiktai grasina ir šneka ir psio“* (Janina). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai nurodo, jog asmenys ar šeimos gyvenančios socialiniame būste neįsileidžia asmenų, kurie ateina patikrinti socialinio būsto būklės bei ar laikomasi nuomos sutartyje numatytų įsipareigojimų. Galima daryti prielaidą, jog būsto nuomos sutartis netinkamai apibrėžia tikrinimo svarbą, nes matoma, jog galima savavališkai neįsileisti tikrinančių asmenų ir jokie teisės aktai neapibrėžia iškeldinimo iš socialinio būsto, jei į socialinį būstą nėra įleidžiami būsto tikrintojai. Moters teigimu socialiniuose būstuose asmenys daro tą ką nori, nes nėra tinkamos kontrolės. Kitos tyrimo dalyvės atskleidė, jog šiuo metu kontrolės iš vis nėra: *„Gal ateina gal į metus kartą. Bet pas mane dar nebuvo“* (Eglė); *„Nu žinai per tiek metų, kiek aš gyvenau, žinokit kiek aš gyvenau, tai nei vienas dar darbuotojas pas mane, pas mane į duris nebuvo pasibeldęs. O aš gyvenu pustrėčių metų“* (Simona); *„Negalima. Nu bet netikrina. Kol kas dar netikrina“* (Vaiva). Iš tyrimo dalyvių pasakytų žodžių galima daryti išvadą, jog socialinio būsto gyventojų bei pačių socialinių būstų niekas netikrina. Per maža socialinių būstų kontrolė priveda prie netinkamo socialinio būsto naudojimo, skolų nemokėjimo, galbūt ir būsto pernuomojimo. Būtina, jog savivaldybė administruojanti socialinį būstą, užtikrintų didesnę socialinių būstų kontrolę.

Socialinio būsto nuomos sutartyje numatyta, jog asmuo, gyvenantis socialiniame būste privalo pasikeitusią materialinę situaciją pranešti nuomotojui, taip pat neslėpti pajamų ir kas metus deklaruoti nekilnojamąjį turtą bei gaunamas pajamas. Tam pritaria tyrimo dalyvė, jos teigimu: „*Gyveni, taupai ir darai, nu. Ir dar vyras dirba, nu tai. Vyro rodyti negali. Parodysi vyrą, parodysi pajamas, atims socialinį būstą, tada eik vapšė kur nori. Vo taip.*“ (Janina). Iš pasakytų žodžių galima daryti prielaidą, jog dažnai gyvenant socialiniame būste yra slepiami kiti asmenys, tuo pačiu ir gaunamos pajamos. Galima daryti išvadą, jog menka ir nepakankama socialinio būsto kontrolė leidžia asmeniui netrukdomai slėpti pajamas, nesilaikyti sutartyje nurodytų reikalavimų bei tuo mažinti socialinio būsto prieinamumą kitiems asmenims.

Buvo atskleisti ir kiti gyvenimo socialiniame būste aspektai – tai skolų mokėjimas bei išskeldinimas iš socialinio būsto. Iš savivaldybės socialinio būsto asmenys gali būti išskeldinti jei jie nemoka būsto nuomos bei komunalinių patarnavimų arba nedengia pridarytų įsiskolinimų. Socialinio būsto nuoma yra sudaroma 3 metams. Jei po tų trijų metų matoma, jog asmuo daugiau nei tris mėnesius nemokėjo socialinio būsto nuomos mokesčio, taip pat neatsiskaitinėjo už komunalinius patarnavimus ar kitaip gadino socialiniame būste esantį turtą, asmenims ar šeimos socialinio būsto nuoma nebėra pratęsiama ir taip jie yra išskeldinami iš savivaldybės socialinio būsto (Socialinio būsto nuomos pavyzdinės sutarties patvirtinimas, 2015). Tačiau Mockienės (2009), teigimu, skolos gražinamos sudarant skolos mokėjimo grafikus. Kaip teigia tyrimo dalyvė: „*Nuvažiuoji sudarai sutartį ir moki po truputį. Moki ką priklausau mėnesiui ir moki biški skolų. Parašai sutartį, kad mokėsi ir kiek gali tiek moki tos skolos. Sudaro sutartį stebėjimo. Kiekvieną mėnesį jie stebi, ar tu moki ar nemoki*“ (Justina). Galima suprasti, jog asmenys ar šeimos nėra išskeldinami iš socialinio būsto. Sudaromos mokėjimo sutartys ir jei asmuo pradeda dengti įsiskolinimus, išskeldinimas jam nebegresia. Kaip teigia Mockienė (2009), išskeldinimas iš savivaldybės socialinio būsto yra didelė civilinio kodekso ir paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo susikirtimo problema. Pasak autorės, savivaldybės stengiasi išskeldinti asmenis, kurie nusižengia nuomos sutartyje numatytiems įsipareigojimams. Tačiau norėdamos išskeldinti netvarkingus asmenis, ne visada laimi, nes teismas atsižvelgia į keldinamojo šeimyninę ir socialinę padėtį, vadovaujasi žmogiškumo principu, o savivaldybės kaip ieškovas gali remtis tik civiliniu kodeksu.

Buvo atskleista, jog trūksta pagalbos suteikimo, asmenims gyvenantiems socialiniame būste. Tyrimo dalyvės teigimu: „*Tai va pavyzdžiui dabar paprašyčiau, kad man įdėtų duris, tai pas mane turi būt išviso nulis skolų, kad man įdėtų tarkim naujas duris*“ (Daiva). Iš pasakytų žodžių galima teigti, jog savivaldybė nepadedą socialinio būsto gyventojams, jei jie turi skolų susijusių su socialiniu būstu. Tam pritaria ir dar viena tyrimo dalyvė: „*Prašiau pagalbos, pasakė, kad viduj kas priklausau jiem neprivaloma. O laiptinėj va kas nors, stogas ar iš lauko pusės jie viską gali padaryt*“ (Justina). Galima daryti prielaidą, jog socialinio būsto fondas nėra įsipareigojęs atlikti remontą, jau išnuomotame

socialiniame būste. Atliekami yra tik išorės remonto darbai ir tik tada, kai šeima ar asmuo neturi jokių įsiskolinimų. Galima teigti, jog toks politikos įgyvendinimas yra tinkamas, nes asmenys turintys skolų ir norintys pasigerinti būstą, privalo padengti įsiskolinimus.

Socialinio būsto gyventojai patenkinant socialinio būsto poreikį per mažai informuojami. Nors socialinio būsto sutartyje išdėstytos visos sąlygos, tačiau reikėtų atsižvelgti, į asmenų prašančių suteikti socialinį būstą socialinį sluoksnį, nes kaip žinoma, būstų prašytojai dažniausiai yra asocialūs asmenys, kuriems trūksta socialinių bei gyvenimo įgūdžių. Kaip teigia Vilys (2015), socialiai remtinų asmenų problemos skiriasi, lyginant su pilnai funkcionuojančių ir gebančių save išlaikyti gyventojų. Autoriaus teigimu, būtina pabrėžti, jog skiriasi jų psichologija, aplinka matoma pesimistiškiau, taip pat skiriasi mąstymas. Kaip teigia tyrimo dalyvė: „*Visam laikui gal, kol skolų neprisidirbsi, kol neiškeldins. Ką aš žinau, nieko aš nežinau <...> Nežinau, jie neįvardijo. Ten gal sutarty yra parašyta*“ (Janina). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog asmenims ir šeimoms trūksta informacijos apie tai, kuriam laikui yra skiriamas socialinis būstas, o pats asmuo ar šeima nuomos sutarties nėra net skaitęs. Kitos tyrimo dalyvės teigimu: „*Niekas man neinformavo apie tai. Nieko, nieko. Man, sakau, atėjau į Gruodžio gatvę, padavė dokumentus ir eik. Imk raktus. Jeigu kokios bėdos, kreipkis į būstą. Ir apie tokius dalykus, man nieks nieko neaiškino. Tai va. Nieks man nieko nesakė*“ (Vaiva). Tyrimo dalyvės pasakytą žodžiai atskleidė, jog pasirašius sutartį nėra informuojama apie nemokumo pasekmes, neinformuojama apie pagalbos suteikimą.

12 lentelė. Asmenų, gyvenančių socialiniame būste, patirtys

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Gyvenimo socialiniame būste patirtys	<i>Taisyklių laikymasis</i>	„Šiaip, kad kaimynai neturėtų nusiskundimų, nu, kad čia triukšmaujama. Mokėti mokesčius. Kas metus važiuoti prisitęsti ir sutartį padaryti ir šiaip daugiau nieko.“ (Justina) „Nu negali asmenų kitų priimti gyventi, kaimynų nusiskundimų negali turėt, nes jeigu kaimynai parašys raštiškai tai tave gali iškraustyti iš čia, jeigu ten reikausi, bardakus darysi“ (Justina) „Tu.. kad neišmestų tu turi mokėt mokesčius, ta prasme, nekelt bardakų, nes tai yra, vis tiek, kaip sakyti, tu neesi savininkas. Tu esi valstybės nuomojamam bute. Valstybė tau nuomoja. Tas pats kaip tu elgiesi pas nuomininkus. Kai eini nuomuoji tai tas pats lygiai, viens prie vieno. Tai čia taisyklės tokios pačios. Gerbk, kaip sako save ir gyvensi.“ (Eglė) „Todėl tu turi ne tik, kad ten mokėti visus tuos mokesčius, viską, ten aišku nedaryt balių, festivalių. Nekelt jokių problemų, bet tu beabėjonės turi prižiūrėt tą būstą.“ (Simona)
	<i>Būsto remontas</i>	„Aš galiu pati darytis viską iš savo lėšų ir remontą. Nėra privaloma, bet jei tu nori, kad tau geriau būtų tai daraisi iš savų lėšų, nes pats nori geriau gyvent.“ (Justina) „Draugė gavo butą tai žiauru buvo. Pačiai viską remontuoti reikėjo. Sienos baisios viskas buvo baisu“ (Justina) „Ne visa laiką ateini, remonto nedaro, jeigu nori eik nori ne – pats remontuokis“ (Janina) „Tai kaip ir kas neturi skolų tai ir šarvuotas duris sudeda, plastikinius langus ir taip ir taip ir taip. O kas turi skolų tai nelabai.“ (Toma)
	<i>Įsiskolinimų dengimas</i>	„Nuvažiuoji sudarai sutartį ir moki po truputį. Moki ką priklauso mėnesiui ir moki biški skolų. Parašai sutartį, kad mokėsi ir kiek gali tiek moki tos skolos. Sudaro sutartį stebėjimo. Kiekvieną mėnesį jie stebi, ar tu moki ar nemoki.“ (Justina)
	<i>Pagalbos stoka</i>	„Prašiau pagalbos, pasakė, kad viduj kas priklauso jiems neprivaloma. O laiptinėj va kas nors, stogas ar iš lauko pusės jie viską gali padaryt.“ (Justina)

		„Tai va pavyzdžiui dabar paprašyčiau, kad man įdėtų duris, tai pas mane turi būt išviso nulis skolų, kad man įdėtų tarkim naujas duris.“ (Daiva)
	<i>Informacijos trūkumas</i>	„Visam laikui gal, kol skolų neprisidirbsi, kol neiškeldins. Ką aš žinau, nieko aš nežinau.“ (Janina) „Nežinau, jie neįvardijo. Ten gal sutarty yra parašyta.“ (Janina) „Niekas man neinformavo apie tai. Nieko, nieko. Man, sakau, atėjau į Gruodžio gatvę, padavė dokumentus ir eik. Imk raktus. Jeigu kokios bėdos, kreipkis į būstą. Ir apie tokius dalykus, man nieks nieko neaiškino. Tai va. Nieks man nieko nesakė.“ (Vaiva)
	<i>Būstų kontrolės stoka</i>	„Būdavo seniau tikrindavo ateidavo, čia kažkuri. Dabar neatsimenu nei vardo, nieko. Kad žiūrėdavo, kad sutartį ar turi, nuomos sutartį, kad turi, kad gali čia gyventi.“ (Daiva) „Daug šneka, bet nieko nedaro. Daug kalba, bet nieko nedaro. Yra čia tokių landynių, kad neduok Dieve. Į vaikai neprižiūrėti, ateina savivaldybės atstovas, užsirakinęs į butą neįleidžia ir va (parodo špygą), pauostykit. Tai vat. Darom čia kas ką nori ir tiktai grasina ir šneka ir psio.“ (Janina) „Gal ateina gal į metus kartą. Bet pas mane dar nebuvo.“ (Eglė) „Nu žinai per tiek metų, kiek aš gyvenau, žinokit kiek aš gyvenau, tai nei vienas dar darbuotojas pas mane, pas mane į duris nebuvo pasibeldęs. O aš gyvenu pustrečių metų.“ (Simona) „Negalima. Nu bet netikrina. Kol kas dar netikrina.“ (Vaiva) „Gyveni, taupai ir darai, nu. Ir dar vyras dirba, nu tai. Vyro rodyti negali. Parodysi vyrą, parodysi pajamas, atims socialinį būstą, tada eik vapsė kur nori. Vo taip.“ (Janina)

Apibendrinant galima teigti, jog socialinio būsto gyventojai privalo laikytis taisyklių tokių kaip: prižiūrėti socialinį būstą, jį remontuoti savomis lėšomis, mokėti būsto nuomą bei mokesčius. Tačiau ypač išryškėjo socialinio būsto kontrolės problema, kurios pasekoje socialiniai būstai nėra tinkamai prižiūrimi, slepiamos gaunamos pajamos ar kiti gyvenantys asmenys. Buvo išsiaiškinta, jog susidarius socialinio būsto nuomos skoloms, yra sudaromos sutartys, kurios apibrėžia tai, jog asmuo ar šeima privalo dengti įsiskolinimus, nes kitais atvejais bus iškeldinami iš socialinio būsto. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog trūksta pagalbos susijusios su socialinio būsto remontu ar kitais socialinio būsto probleminiais aspektais.

4.2.5 Socialinių būstų kokybė Kauno mieste

Šioje dalyje iš pateiktų klausimų ir gautų, socialinio būsto gyventojų atsakymų buvo norėta išsiaiškinti Kauno miesto socialinių būstų kokybę, socialinio būsto gyventojų nuomone. Kadangi Lietuva daugiau ar mažiau atitinka liberaliąją gerovės valstybę, todėl labiau pasitūrintys žmonės gyvena ir susitelkia į geresnę infrastruktūrą, geresnius rajonus, kuriuose stovi kokybiškesni būstai, o neturtingi asmenys teiškali nuomotis būstus rajonuose turinčiuose blogą reputaciją bei būstai yra pasenę ir nekokybiški (Andersen, 2002). Tačiau kaip išskyrė Aidukaitė ir kt. (2014), Lietuva vis dar atspindi pokomunistinį modelį, o jis išsiskiria tuo, jog valstybėje dominuoja prasta būsto kokybė. Tai rodo Lietuvoje likę prastos kokybės daugiabučiai su netvarkytomis laiptinėmis ir namo išore. Tam pritaria Mockienė (2009), ji išskiria tai, jog Lietuvoje neišvystyta stipri ir aiški nuomos santykius reguliuojanti ir socialinio būsto kokybės reikalavimus nustatanti teisinė bazė. Tyrimo dalyvė taip pat išskyrė prastą socialinių būstų būklę: „*Nu paprastas. Medinės grindys, sienos baltos. Paruoštas, kad pačiai susiremontuot žodžiu. Žodžiu išsitapetuot, kad buvo paruošta, va taip va. Buvo sieninės tos spintos koridoriuke, bet reikėjo išsigriaut, nes jo ten kaip ir nereikalingos, medinės, tokios senos*

visiška buvo. Tai žodžiu nieko gero“ (Daiva). Tyrimo dalyvė atskleidė, jog būstai skiriami paruošti remontui darytis. Kaip teigia kita tyrimo dalyvė: „Kad landynes duoda ir viskas. Tvarykite visi iš savo pačių lėšų, o paskui dar reikalauja, kad jeigu nesumoki už butą.. mokesčius mokėti reguliariai. O kaip iš buto padarai gerą butą, tada sako butas, o į tas landynes nieks dėmesio nekreipia“ (Janina). Iš pateiktų žodžių galima suprasti, jog socialiniai būstai duodami su viltimi, jog socialinio būsto gyventojas būstą susitvarkys savomis lėšomis. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė: „Nes butai buvo siūlomi be remontų, kai sako su pelėsiu. Na žodžiu būklė katastrofinė. Ir kaip aš sakau, mamai su vaikais, net butų gėda pasiūlyt tokį būstą ir kada ateini, pati socialinė matė, kampas, visa siena pelėsis vienas, langai seni, grindys čiut neišpuvę“ (Eglė). Tyrimo dalyvių teigimu, socialiniai būstai yra itin prastos būklės, tvarkytis asmenys ar šeimos privalo iš savų lėšų, kurių paprastai jie neturi. Kaip teigia Lazutka (2001), skurstantys žmonės gyvena antisanitarinėmis sąlygomis. Socialinių paslaugų kokybė turi būti užtikrinama tiems asmenims, kurie turi teisę jomis naudotis, tame tarpe užtikrinant jų teikimą, prieinamumą, ypač aprūpinimo socialiniu būstu aspektu (Guogis, 2015). Tai, jog būstų būklė yra itin prasta, neatitinka Europos sąjungos reikalavimų, todėl pažeidžiama žmogaus teisė į tinkamą ir kokybišką būstą. Taip pat Lietuvoje nacionalinį būsto fondą labai daug sudaro privatus būstas, tačiau tiek privatus tiek valstybinis būstas, tai yra socialinis būstas, yra itin nusidėvėjęs, jo kokybė ne visada atitinka keliamus techninius reikalavimus (Mockienė, 2009). Tam pritaria ir Vilys (2015), pasak jo socialinių būstų statyba vyksta negreitai, o didelė dalis savivaldybei priklausančių būstų yra nusidėvėję, prastos būklės, taip pat neatitinkantys žmonių poreikių. Kaip teigia autorius, socialiniai būstai yra senuose daugiabučiuose arba blokuotuose namuose, todėl didžiausia problema yra nepatenkinta socialinių butų būklė. Taigi galima daryti išvadą, jog socialiniai būstai Kauno mieste, yra prastos būklės, neatitinkantys asmenų ar šeimų, pretenduojančių į socialinį būstą poreikių.

Kaip teigia Aidukaitė ir kt. (2014), liberaliosios gerovės valstybės šalyse ypač stipri socialinė atskirtis, asmenys turintys panašų socialinį sluoksnį gyvena šalia vieni kitų. Tam pritaria ir Zaleskienė (1998), kaip teigia autorė, ekonominiu požiūriu socialinė atskirtis ir yra tai, jog šeimos neturi tinkamo būsto arba to būsto išvis nėra. Tam pritaria tyrimo dalyvė, pasak jos: „Nes pirmą kartą tai ten pasiūlo tokį rajoną, tai ten Vilijampolė. Žinot Vilijampolė? Nu tai va. Ten išviso Jėzus Marija vieni tarakončikai, bomžai aplink. Jau į tokį tai tikrai nenorėjau eit“ (Simona). Iš pasakytų žodžių galima daryti išvadą, jog socialiniuose būstuose vyrauja prasta kaimynystė, šalia apgyvendinami panašų socialinį sluoksnį turintys asmenys ar šeimos. Miestuose pastebimi rajonai ar rajonų dalys, kuriuose daugiau ar mažiau gyvena socialinį būstą išsinuomavę asmenys ar šeimos. Tokie rajonai yra socialiai atskirti, nes juose vyksta daugiau nusikaltimų, pastebima ypač bloga kaimynystė, nes gyvena socialiai pažeidžiamos žmonių grupės. Taip išsivysto vadinamoji skurdo kultūra. Kaip išskiria Bražiūnas (2004), tokiai kultūrai būdingas nusivylimas gyvenimu, fatalistinė pasaulėžiūra, kuri veda prie

tikėjimu, kad viskas yra nulemta, o tai veda prie nusivylimo ir asmenų ar šeimų pasyvumo spręsti savo problemas. To pasekoje, asmenys negali tinkamai integruotis į visuomenę.

Nors kaip prieš tai minėta daugelis tyrimo dalyvių teigė, jo socialiniai būstai suteikiami avarinės būklės, nesuremontuoti, tačiau šiuo metu situacija Kauno mieste gerėja. Patvirtinus Savivaldybių socialinio būsto fondo plėtros 2015-2020 metams programą buvo aiškiai išskirta, jog vykdant veiksmų planą, Europos Sąjungos lėšomis bus finansuojami savivaldybių įgyvendinami socialinio būsto fondo plėtros projektai, kurie itin apims socialinių būstų rekonstrukciją ir remontą, tam kad gyvenamosios patalpos atitiktų visus higienos reikalavimus ir būtų pritaikyti gyvenimui. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: „Ką aš žinau. na pavyzdžiui naujiems dabar kai siūlo bendrabutį, duoda visiškai suremontuotą. Šarvuotos durys, tapetai, grindys laminatas sudėtas. Mums kai davė pavyzdžiui išvis nieko nebuvo. Durys tai ten išvis tragedija buvo, ten paspirsi ir išlūš. Nu žodžiu. Viską patiem, jo“ (Daiva). Iš pateiktų žodžių galima suprasti, jog šiuo metu savivaldybei priklausantys bendrabučiai siūlomi suremontuoti bei tinkami gyventi. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė: „Aš manyčiau dabar yra daug daugiau yra atsižvelgiama į tą žmogų į gal jo tuos patogumus ir viską. Nes kai žmogaus mažos pajamos ir viską nu tai iš ko jisai gaus tą būstą sau susitvarkyti. Čia jau nesąmonė, nes paskui gyvena ten ir maži vaikai ir visi irštvoje tokiose. Kur ten užėini, viduj rūko, visur smirdi. Dar va alkoholis, viską. Nu liejasi laisvai tas laisvas gyvenimas“ (Simona). Pateikta citata nurodo, jog šiuo metu būstai siūlomi atsižvelgiant į asmens ar šeimos norus, patogumus. Galima daryti prielaidą, jog patvirtinus socialinio būsto fondo plėtros programą 2015-2020 metams, socialinių būstų būklė pagerėjo.

13 lentelė. Socialinių būstų kokybė Kauno mieste

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Socialinio būsto kokybė	Remonto trūkumas	„...man tiko ir patiko, rajonas ir tik, kad remonto biški buvo trūkumas.“ (Justina) „Nu paprastas. Medinės grindys, sienos baltos. Paruoštas, kad pačiai susiremontuot žodžiu. Žodžiu išsitapetuot, kad buvo paruošta, va taip va. Buvo sieninės tos spintos koridoriuke, bet reikėjo išsigriaut, nes jo ten kaip ir nereikalingos, medinės, tokios senos visiškai buvo. Tai žodžiu nieko gero.“ (Daiva) „Kad landynes duoda ir viskas. Tvarkykitės visi iš savo pačių lėšų, o paskui dar reikalauja, kad jeigu nesumoki už butą.. mokesčius mokėti reguliariai. O kaip iš buto padarai gerą butą, tada sako butas, o į tas landynes nieks dėmesio nekreipia.“ (Janina) „Nes butai buvo siūlomi be remontų, kai sako su pelėsiu. Na žodžiu būklė katastrofinė. Ir kaip aš sakau, mamai su vaikais, net butų gėda pasiūlyt tokį būstą ir kada ateini, pati socialinė matė, kampas, visa siena pelėsis vienas, langai seni, grindys čiut neišpuvė.“ (Eglė)
	Prasta būklė	„Nes pirmą kartą tai ten pasiūlo tokį rajoną, tai ten Vilijampolė. Žinot Vilijampolė? Nu tai va. Ten išviso Jėzus Marija vieni tarakončikai, bomžai aplink. Jau į tokį tai tikrai nenorėjau eit.“ (Simona)
	Pasikeitusi situacija	„Ką aš žinau. na pavyzdžiui naujiems dabar kai siūlo bendrabutį, duoda visiškai suremontuotą. Šarvuotos durys, tapetai, grindys laminatas sudėtas. Mums kai davė pavyzdžiui išvis nieko nebuvo. Durys tai ten išvis tragedija buvo, ten paspirsi ir išlūš. Nu žodžiu. Viską patiem, jo.“ (Daiva) „Aš manyčiau dabar yra daug daugiau yra atsižvelgiama į tą žmogų į gal jo tuos patogumus ir viską. Nes kai žmogaus mažos pajamos ir viską nu tai iš ko jisai gaus tą būstą sau susitvarkyti. Čia jau nesąmonė, nes paskui gyvena ten ir maži vaikai ir visi irštvoje tokiose. Kur ten užėini, viduj rūko, visur smirdi. Dar va alkoholis, viską. Nu liejasi laisvai tas laisvas gyvenimas.“ (Simona)

Apibendrinant socialinių būstų kokybę Kauno mieste galima išskirti tai, jog būstai yra prastos kokybės, nepritaikyti visaverčiam gyvenimui. Buvo atskleista, jog daugumai būstų trūksta remonto, tačiau pabrėžiama situacijos gerėjimo svarba.

4.2.6 Socialinio būsto politikos įgyvendinimas Kauno mieste

Būsto politika yra svarbi politikos sritis, kuri sprendžia būsto nepritekliaus problemas, gerina asmenų ir šeimų gyvenimą. Atliekant tyrimą buvo norima atskleisti socialinio būsto politikos įgyvendinimo Kauno mieste ypatybes. Šioje dalyje bus analizuojamas socialinio būsto politikos įgyvendinimas iš socialinio būsto gyventojų perspektyvos.

Viena iš tyrimo dalyvių išskyrė, jog socialinio būsto politikos įgyvendinimas susijęs su socialinio būsto poreikio patenkinimu pabėgėliams. Anot tyrimo dalyvės: *„Ir plus tau eilė skaityk netoli, o dabar, šiuo metu, tai kiek žinau pabėgėliam labai daug siūlo butų. Viena pažįstama stovėjo jau beveik šešiasdešimt kažkelinta, grįžo tie, pabėgėlius priėmė, viską, o ji tapo šeši šimtai kažkelinta gavosi. Ir vėl jai nėra tikimybės gauti butą. Skaitosi pabėgėliam pirmoj eilėj, o ne lietuviam, kad kažkur tai apsigyventi“* (Justina). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, socialinio būsto prieinamumas mažėja, išimties tvarka būstus suteikiant pabėgėliams. Tačiau su tuo nesutinka Šešelgis (2015), kuris Lietuvos žinių duomenimis teigė, jog pabėgėliams socialiniai būstai Lietuvoje nebus suteikti, nes tai neturi jokio teisinio pagrindo. Anot socialinės apsaugos ir darbo viceministro asmenys kurie laukia ar gyvena socialiniuose būstuose, dėl atvykstančių pabėgėlių negali nukentėti.

Kauno miesto savivaldybės (2012) metų duomenimis, Kauno miesto savivaldybės apskrityje buvo daugiau nei 4,6 tūkst. socialinių būstų. Daugiau nei 3,6 tūkst. kauniečių laukė eilėse išsinuomoti Savivaldybei priklausančias gyvenamąsias patalpas. Kaip teigė tyrimo dalyvė: *„Kiek žinau, kad daug yra stovinčių tuščių butų ir nesuremontuotų. Kiti žmonės nori, prašo, kad patys susiremontuos, kad tiktai duotų, bet eilė nedaeina ir neduoda. Ir niekam“* (Justina). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog Kauno mieste yra daug nesuremontuotų socialinių būstų, kurių prašo socialinio būsto eilėse stovintys asmenys teigdami, jog susiremontuos patys, tačiau būstai jiems nėra suteikiami. Kyla abejonių, kodėl asmenims ir šeimoms nėra teikiami nesuremontuoti būstai, nors Socialinio būsto nuomos sutartyje nurodyta, jog einamąjį remontą gali atlikti pats asmuo gyvenantis socialiniame būste. Kitos tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai: *„Kiek aš jau per metus laiko pernai sužinojau, tai patikėkit. Iš tikrųjų laisvų būstų buvo pernai 2000. O eilės nejuda. Atseit, kai mes nuėjom su pavaduotoja, pas X darbuotoją, tai pasakė kaip: mes negalim neremontuotų būstų duot su vaikais. Tai sako palaukit. Paskui išsiaiškinau, kai čia atsikrausčiau, šitas butas suremontuotas du metai ir nėra būstų? Šitas butas stovėjo keturis metus tuščias. Tai valdžiai geriau nuo to?“* (Vaiva). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai atskleidė, jog Kauno mieste 2014 metais buvo 2000 laisvų būstų, tačiau kaip rodo statistika per metus yra suteikiami tik 88 būstai eilėse laukiantiems asmenims. Taip pat tyrimo dalyvės teigimu,

būstas, kuris jai buvo suteiktas, iki jo suteikimo jau 2 metus buvo suremontuotas ir jame niekas negyveno. Galima daryti išvadą, jog Kauno miesto socialinio būsto politika, būsto suteikimo atžvilgiu įgyvendinama netinkamai ir nenuosekliai, neužtikrinamas socialinio būsto poreikis. Mockienės (2009) teigimu, už neapgyvendintą laikotarpį visus komunalinius mokesčius moka savivaldybė. Galima daryti prielaidą, jog tai sukelia finansinių problemų valstybei. Tačiau Kauno viešųjų ryšių poskyrio specialistė Vaitkevičiūtė (2012), pasak jos 2012 m. birželio 1 d. duomenimis, Kauno mieste buvo 335 laisvi socialiniai būstai, iš kurių 7 rezervuoti ir gali būti išnuomoti į Lietuvą grįžusiems tremtiniais bei politiniams kaliniams, 115 bustų būklė nepatenkinama, todėl juos būtina tvarkyti, o 113 butų yra avarinės būklės. Dar 73 gyvenamosios patalpos Savivaldybės tarybos sprendimais jau anksčiau buvo pripažintos netinkamomis gyventi. Specialistų vertinimu, apie 27 laisvų butų būklė yra patenkinama, todėl jie yra siūlomi asmenims ir šeimoms.

Asmenys ar šeimos, kurios nemoka socialinio būsto nuomos ar komunalinių mokesčių yra perduodami antstoliams, kad jie iš jų išieškotų įsiskolintas sumas. Mockienės (2009) atliktame tyrime atskleista, jog socialinio būsto gyventojų skolos svyruoja nuo 150 iki 1500 eurų ir daugiau. Autorės teigimu, skolos gražinamos antstolių pagalba. Tačiau kaip teigiama Socialinio būsto nuomos sutartyje, jei asmens ar šeimos įsiskolinimas už būsto nuomą ar/ir komunalinius patarnavimus viršija trijų mėnesių nuomos mokesčių, sutartis su socialinio būsto gyventoju yra nutraukiama ir asmuo ar šeima yra išskeldinami iš socialinio būsto. Tačiau tam nepitaria tyrimo dalyvė: „... *jie skuba perduot antstoliam, bet jie vis tiek tą sumą gauna iš žmogaus. Antstolis vėl reikalauja*“ (Eglė). Iš pasakytų tyrimo dalyvės žodžių galima suprasti, jog atsiradus įsiskolinimams asmuo ar šeima yra perduodami antstoliams, kad būtų išieškota skola. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė: „*Greitai perduoda į antstolį ir dvigubai gaunasi. Nieks neateina ir nesitaria, neklausia, ar tų mokėt ar neišgali, nors po 10 eurų. Reikalauja – moki ir psio. Ir vis grasina: perduosim į teisės skyrių. Ir tegu perduoda, perduoda į teisės skyrių – dvigubai. Vo taip. Ir iš kur tada sumokėt? Ir tada vis tiek dar palieka gyvent*“ (Janina). Pateikta citata nurodo, jog dėl skolų asmuo yra perduodamas antstoliui, o tada jis privalo mokėti dvigubai. Moters teigimu, nėra atsižvelgiama ar asmuo pajėgus padengti įsiskolinimus. Apibendrinus galima daryti išvadą, jog nors nuomos sutartyje nurodyta, kad asmuo ar šeima nesusimoka įsiskolinimų didesnių nei trejų mėnesių būsto nuomos sumos, su juo yra nutraukiama sutartis, tačiau tyrimo dalyviai atskleidė kitaip.

Socialinio būsto politikos įgyvendinimas turėtų būti skaidrus, vykdomas laikantis įstatymų. Jei nėra viešinami metodai, skiriant socialinį būstą, kyla abejonių dėl politikos vykdymo skaidrumo (Riepšaitė, 2007). Tyrimo dalyvė teigia: „*O ta va moteris ėjo, ėjo, nešė, nešė ten krepšiuokus nešė ir jinai gavo ten tą socialinį būstą, kaip pasakyt, man atrodo po kokių trijų gerų metų. Jau jinai jį turėjo.* <...> *Apie sumas tai aš nežinau, jinai pinigais tai nelabai švaistydavosi. Jinai taip va krepšiuoką. O ką ji ten nešdavo tai aš nežinau. Bet, kad eidavo jinai dažnai. O gal ir nešdavo, aš nežinau. Bet jinai gan*

greitai jį gavo. Kaip ir teisme, žinai kam paduot ir viskas gerai“ (Toma). Tyrimo dalyvės pateikti žodžiai nurodo tai, jog socialinio būsto politika įgyvendinama neskaidriai, asmenys ar šeimos, socialinio būsto poreikį greičiau patenkina kyšių pagalba, ar kitaip spartina socialinio būsto prieinamumą. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė: *„O geri butai, tai kaip tada ir sakiau, per pažįstamus eina tai taip“ (Toma).* Anot tyrimo dalyvės asmenys ar šeimos geresnės būklės būstus gali gauti pasitelkę pažįstamų asmenų pagalbą. Anot Riepšaitės (2007), savivaldybėms ypač trūksta skaidrumo organizuojant socialinio būsto pirkimus ir statybas. Tyrimo dalyvė atskleidė: *„Pasakysiu savais žodžiais. Plauna pinigus. Koku būdu, tai va ten tvarko vamzdyną, ten buvo tokia suma, tai parašė tokią sumą, kad visa ta suma išėjo, o vanduo kaip bėgo rusy taip ir bėga. Duris reikėjo pakeist ten lauko – pakeisim. Nepakeitė. Stiklą balkone keitė, didžiausias tarpas buvo, kol patys neišidėjom. Duris turėjo dėt trečiam aukšte, neatvežė, išsikėlėm tas duris ir patys susitvarkėm. Tai vat. Ir kur tie pinigai eina tai dievai žino“ (Toma).* Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog būsto nuomotojas tvarkydamas socialinį būstą naudoja netinkamas medžiagas, darbų nepabaigia iki galo, tačiau sumas pateikia tokias, kurios turėtų atitikti normalaus remonto kainas. Galima daryti išvadą, jog mažas informacijos viešinimas apie panaudotas lėšas, prisideda prie neskaidraus politikos įgyvendinimo.

Kaip teigia Aidukaitė ir kt. (2014), iš vienos pusės galima sakyti, jog socialinio būsto politika sprendžia būsto nepritekliaus problemas, tačiau žiūrint iš kitos pusės kyla nemažai problemų, kurios susijusios su nemokėjimu už socialinio būsto nuomą, svetimo turto netausojimu, blogos kaimynystės ir panašiai. Tyrimo dalyvė teigė: *„O čia kur po dvylika metų nemoka, po trisdešimt tūkstančių eurų skolos turi, ten nei keldina, nieko. Gyvena šimtas metų. O čia kuo daugiau moki, tuo daugiau kabinasi“ (Janina).* Iš pateiktų žodžių galima suprasti, jog socialinio būsto gyventojai, turi daug skolų, kurių nesistengia padengti. Kaip išskiria kita tyrimo dalyvė: *„Ir sakiau, aš prižadėjau, kad aš kai gausiu tą socialinę pašalpa, tegu jau jie pasiima iki cento, man nereikės. Bent sako tą padarykit, kad neišmestų, kaip aš suprantu. Po to gal kitaip bus nežinau aš“ (Toma).* Tyrimo dalyvė atskleidė, jog skolas mokėti padeda gaunamos pašalpos. Iš pateiktų interviu galima daryti išvadą, jog nemokumas, daro neigiamą įtaką Lietuvos finansinei gerovei, mažina socialinio būsto prieinamumą. Galima pastebėti tai, jog asmenys, nemokantis socialinio būsto nuomos ir komunalinių mokesčių, ne iš karto išskeldinami iš socialinio būsto.

Valstybėje susiduriama su pernuomotų socialinių būstų problema. Tai yra socialinis būstas skiriamas, tačiau atliekant socialinių būstų patikras, socialinio būsto nuomininkai nerandami, vietoje jų gyvena kiti asmenys, kurie dažnai net nežino, jog nuomoja socialinį būstą (Mockienė, 2009). Tyrimo dalyvių teigimu: *„Ne tik daug šneka. Pilna nuomininkų. Galėčiau išvardinti butus ant pirštų. Taip, socialinius butus pernuomoja. Apačioj išviso ten landynė, ten nelandinė atidaryta, o kaip čia įvardinus... nuomoja tuos kambarius, duoda, kekšynas atidarytas nu. Pirmam aukšte, ne antras, o trečias butas. Daro kas ką nori“ (Janina).* Galima teigti, jog tyrimo dalyvės pasakytuose žodžiuose yra

išskiriama tai, jog daug socialinių būstų Kauno mieste yra pernuomojama. Kaip teigia kita tyrimo dalyvė: „*Oi žinau. Daug. Daug. Ir eilę metų. O jie neturi teisės pernuomot socialinio būsto. Labai daug yra. <...> Butuose. Normaliuose va penkiaaukščiuose, devynaukščiuose. Nu aš nežinau, kaip ten duoda ten. Bet yra daug tokių. Turi du butus, bet tai vieną vien tam. Bet kaip tą butą jie gauna socialinį“ (Toma). Tyrimo dalyvė atskleidė, jog asmenys ar šeimos turi ne vieną butą, tačiau gauną ir socialinį būstą, kurį taip pat gali pernuomoti. Galima daryti išvadą, jog asmenys ar šeimos slepia gaunamas pajamas bei nekilnojamąjį turtą, ko pasekoje nelegaliai pelnomasi. Dar viena tyrimo dalyvė teigė: „*Ir žinau kas pernuomoja. Bet daug yra būstų, kad pernuomoja tuos būstus, išvažiuoja į užsienį. Pavyzdžiui duosiu aš pavyzdį vieną, man jau ir taip ne gėda. 262-416 bute Savanorių, jinai gavus socialinį būstą, bet jinai išvažiavus į užsienį ir nuomoja. Ir jinai nuomą ima ir va. O socialinių reikalų ten tie darbuotojai nieko, nieko“ (Vaiva). Iš pateiktos citatos galima suprasti, jog socialiniai būstai pernuomojami asmenims išvykus į užsienį. Apžvelgus visus su būsto pernuomojimu susijusius interviu, galima daryti išvadą, jog netinkama būstų kontrolė leidžia vystytis neteisėtiems socialinių būstų gyventojų veiksams.**

14 lentelė. Socialinio būsto politikos įgyvendinimas Kauno mieste, socialinio būsto gyventojų nuomone

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Socialinio būsto politikos įgyvendinimas Kauno mieste	<i>Pirmumo teisė pabėgėliams</i>	„Ir plus tau eilė skaityk netoli, o dabar, šiuo metu, tai kiek žinau pabėgėliam labai daug siūlo butų. Viena pažįstama stovėjo jau beveik šešiasdešimt kažkelinta, grįžo tie, pabėgėlius priėmė, viską, o ji tapo šeši šimtai kažkelinta gavosi. Ir vėl jai nėra tikimybės gauti butą. Skaitosi pabėgėliam pirmoj eilėj, o ne lietuviams, kad kažkur tai apsigyventi.“ (Justina)
	<i>Neišskeldinimas dėl įsiskolinimų</i>	„O čia kur po dvylika metų nemoka, po trisdešimt tūkstančių eurų skolos turi, ten nei keldina, nieko. Gyvena šimtas metų. O čia kuo daugiau moki, tuo daugiau kabinasi.“ (Janina) „Ir sakiau, aš prižadėjau, kad aš kai gausiu tą socialinę pašalpą, tegu jau jie pasiima iki cento, man nereikės. Bent sako tą padarykit, kad neišmestų, kaip aš suprantu. Po to gal kitaip bus nežinau aš.“ (Toma)
	<i>Neapgyvendinti socialiniai būstai</i>	„Kiek žinau, kad daug yra stovinčių tuščių butų ir nesuremontuotų. Kiti žmonės nori, prašo, kad patys susiremontuos, kad tiktai duotų, bet eilė nedaeina ir neduoda. Ir niekam.“ (Justina) „Kiek aš jau per metus laiko pernai sužinojau, tai patikėkit. Iš tikrųjų laisvų būstų buvo pernai 2000. O eilės nejuda. Atseit, kai mes nuėjom su pavaduotoja, pas X darbuotoją, tai pasakė kaip: mes negalim neremontuotų būstų duot su vaikais. Tai sako palaukit. Paskui išsiaiškinau, kai čia atsikrausčiau, šitas butas suremontuotas du metai ir nėra būstų? Šitas butas stovėjo keturis metus tuščias. Tai valdžiai geriau nuo to?“ (Vaiva)
	<i>Pernuomojami būstai</i>	„Ne tik daug šneka. Pilna nuomininkų. Galėčiau išvardinti butus ant pirštų. Taip, socialinius butus pernuomoja. Apačioj išviso ten landynė, ten nelandinė atidaryta, o kaip čia įvardinus... nuomoja tuos kambarius, duoda, kekšynas atidarytas nu. Pirmam aukšte, ne antras, o trečias butas. Daro kas ką nori.“ (Janina) „Oi žinau. Daug. Daug. Ir eilę metų. O jie neturi teisės pernuomot socialinio būsto. Labai daug yra. <...> Butuose. Normaliuose va penkiaaukščiuose, devynaukščiuose. Nu aš nežinau, kaip ten duoda ten. Bet yra daug tokių. Turi du butus, bet tai vieną vien tam. Bet kaip tą butą jie gauna socialinį.“ (Toma) „Ir žinau kas pernuomoja. Bet daug yra būstų, kad pernuomoja tuos būstus, išvažiuoja į užsienį. Pavyzdžiui duosiu aš pavyzdį vieną, man jau ir taip ne gėda. 262-416 bute Savanorių, jinai gavus socialinį būstą, bet jinai išvažiavus į užsienį ir nuomoja. Ir jinai nuomą ima ir va. O socialinių reikalų ten tie darbuotojai nieko, nieko.“ (Vaiva)

	<i>Isiskolinimų dengimas antstolio pagalba</i>	<p>„... jie skuba perduot antstoliam, bet jie vis tiek tą sumą gauna iš žmogaus. Antstolis vėl reikalauja.“ (Eglė)</p> <p>„Greitai perduoda į antstolį ir dvigubai gaunasi. Nieks neateina ir nesitaria, neklausia, ar tu mokėt ar neišgali, nors po 10 eurų. Reikalauja – moki ir psio. Ir vis grasina: perduosim į teisės skyrių. Ir tegu perduoda, perduoda į teisės skyrių – dvigubai. Vo taip. Ir iš kur tada sumokėt? Ir tada vis tiek dar palieka gyvent.“ (Janina)</p> <p>„Ir yra dabar dar kita problema, kad aš esu susimokėjęs ir SB būsto nuomos šeiminiškai vadinami, antstoliam jie nepranešė, kad tu neskolingas. Mane dabar antstolis tos pačios skolos prašo.“ (Eglė)</p>
	<i>Būsto politikos įgyvendinimas neskaidrus</i>	<p>„O ta va moteris ėjo, ėjo, nešė, nešė ten krepšiuokus nešė ir jinai gavo ten tą socialinį būstą, kaip pasakyt, man atrodo po kokių trijų gerų metų. Jau jinai jį turėjo. <...> Apie sumas tai aš nežinau, jinai pinigais tai nelabai švaistydavosi. Jinai taip va krepšiuoką. O ką ji ten nešdavo tai aš nežinau. Bet, kad eidavo jinai dažnai. O gal ir nešdavo, aš nežinau. Bet jinai gan greitai jį gavo. Kaip ir teisme, žinai kam paduot ir viskas gerai.“ (Toma)</p> <p>„Pasakysiu savais žodžiais. Plauna pinigus. Koku būdu, tai va ten tvarko vamzdyną, ten buvo tokia suma, tai parašė tokią sumą, kad visa ta suma išėjo, o vanduo kaip bėgo rusy taip ir bėga. Duris reikėjo pakeist ten lauko – pakeisim. Nepakeitė. Stiklą balkone keitė, didžiausias tarpas buvo, kol patys neišidėjom. Duris turėjo dėt trečiam aukšte, neatvežė, išsikėlėm tas duris ir patys susitvarkėm. Tai vat. Ir kur tie pinigai eina tai dievai žino.“ (Toma)</p> <p>„O geri butai, tai kaip tada ir sakiau, per pažįstamus eina tai taip“ (Toma)</p>

Apibendrinus socialinio būsto politikos įgyvendinimo Kauno mieste aspektus, buvo atskleista, jog socialinio būsto gyventojams trūksta informacijos apie tai, jog asmuo norintis gauti socialinį būstą gali turėti nekilnojamojo turto, tačiau jis negali viršyti nustatytos normos, nes tyrimo dalyviai teigė, jog jokio nekilnojamojo turto negalima turėti norint gauti socialinį būstą. Taip pat atskleidė, jog asmenims ir šeimoms nėra suteikiama informacija apie sutarties nevykdymo pasekmes, kitus dalykus. Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai nurodė, kad Kauno miesto savivaldybės socialiniai būstai yra siūlomi pabėgėliams, taip mažėjant socialinio būsto prieinamumui. Analizėje išryškėjo, jog Kauno mieste yra daug neapgyvendintų socialinių būstų, tačiau socialinio būsto poreikis nėra patenkinamas. Analizė taip pat parodė, jog asmenys, nemokantys socialinio būsto nuomos bei komunalinių mokesčių nėra iškeldinami iš socialinio būsto, tačiau perduodami antstoliams skolų išieškojimui, nors antstoliai dažniausiai ir neturi ko iš tų asmenų ar šeimų išieškoti. Tyrimo dalyvių duomenimis, socialinio būsto politika Kauno mieste įgyvendinama neskaidriai: būstai gaunami greičiau kyšių pagalba, geresni būstai suteikiami pažįstamų asmenų pagalba, o lėšos skirtos būstų remontui naudojamos neefektyviai ir ne pagal paskirtį.

4.2.7 Socialinių būstų gyventojų pasiūlymai socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui

Kadangi analizuojant socialinio būsto gyventojų pateiktus interviu išryškėjo netinkamų socialinio būsto politikos įgyvendinimo aspektų svarbu aptarti socialinio būsto gyventojų pasiūlymus politikos įgyvendinimo tobulinimui. Kaip teigia Aidukaitė ir kt. (2014) reikalingas kompleksinis požiūris į būsto sektoriaus plėtrą Lietuvoje. Pasak autorių, būsto politika ne vien inžinerinis ar ekonominis, tačiau ir socialinis reiškinys, todėl būtina atsižvelgti į asmenų poreikius ir lūkesčius.

Visų pirma tyrimo dalyvė pabrėžė, jog socialinio būsto nuomos įsiskolinimų dengimo sistema būtų paslankesnė. Kaip teigė tyrimo dalyvė: „*Aš manau, kad pirmumo teisė, aš suprantu, kad žmogus yra skolingas, bet nereikia paduoti antstoliams. Bet metus laiko gali palaukti. Jeigu per metus laiko žmogus neįneša nei lito ar nei euro, tada sutinku, duok tu jį antstoliam. Bet ne metų laikotarpy. Aš kiek va metus laiko kaupiau sumą, paėmiau, pasiskolinau, aš per mėnesį, įlindau į skolas, tam, kad gaut didesnę būstą per mėnesį laiko“ (Eglė). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima teigti, jog svarbu užtikrinti paslankesnę įsiskolinimų dengimo sistemą, taip padedant socialinio būsto gyventojams.*

Kaip teigia Vrubliauskas (2014), socialiniuose būstuose dažniausiai gyvena šeimos su vaikais, o tokių šeimų iškraustymas yra probleminis. Anot tyrimo dalyvės: „*Taip aš suprantu, kada žmogus tikrai verta paduoti antstoliam, bet jūs jeigu tada jau yra toks dalykas, matai, kad jis nemoka, tai po metų laiko ir spirtų nafik, kam tu jį laikai tada. Jau jeigu metus laiko jisai nesugebėjo susidaryt sau už nuomą visa kita ta prasme“ (Eglė). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog prie socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimo prisidėtų asmenų ar šeimų išskeldinimas iš būsto dėl skolų, nes šiuo metu dėl įsiskolinimų iš socialinio būsto asmenys nėra išskeldinami. Galima daryti prielaidą, jog tai padidintų socialinio būsto prieinamumą daugiau asmenų.*

Socialinio būsto gyventojų nuomone, socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui padėtų mažesnė būsto nuomos kaina. Mockienės (2009) atliktame tyrime, taip pat išryškėja tyrimo dalyvių mažesnės būsto nuomos kainos lūkestis. Anot tyrimo dalyvės: „*O jėzus... nežinau net. Nebūtų to savivaldybės mokesčio. Iš kur jis atsirado? Dabar pavyzdžiui dviejų kambarių butui 180 litų, aš skaičiuoju. Plius city servizo mokesčiai. Ten 34 litai. Iš kur atsirado savivaldybės mokestis? Taip būdavo pirmai, kai motina ta butą gavo, buvo po 12 litų, o dabar čiut ne 200 litų dviem kambariam“ (Janina). Kaip matoma iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių, socialinio būsto nuoma pabrango, todėl sunku padengti mokesčius. Tyrimo dalyvės teigimu, būsto nuomos mokesčio neturėtų būti išvis. Tačiau kita tyrimo dalyvė teigia: „*Galėtų būt pigiau, nes iš tikrųjų tai daug“ (Justina). Iš pateiktos citatos galima suprasti, jog būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui padėtų mažesnę būsto nuomos kainą. Galima daryti prielaidą, jog to pasekoje socialinio būsto gyventojai neturėtų tiek įsiskolinimų susijusių su komunaliniais patarnavimais.**

Socialinio būsto gyventojai, kaip pasiūlymą politikos tobulinimui išskyrė tinkamą socialinių būstų kokybę. Kaip teigia Vilys (2015), statant socialinius būstus svarbu atsižvelgti į tai, jog būtų suformuota teigiama aplinka gyventojams, taip pat formuojamas teigiamas požiūris, tai padidinant socialiniai remtinų žmonių integravimą į miesto gyvenimą. Kadangi mokslinėje literatūroje išskiriama, kad netinkamas būstas ar didelis būsto neprieinamumas didina socialinę atskirtį svarbu paminėti tai, jog socialinės politikos sritis, mažinanti socialinę atskirtį, turėtų būti skirta ne tik švelninti situaciją, tačiau naudojama, kaip prevencinė priemonė, stabdanti naujų atskirties grupių bei jų masto

formavimąsi ir augimą (Bražiūnas, 2004). Svarbu, jog minimalių pajamų sistemų tikslas turėtų būti ne vien teikti paramą, tačiau ir padėti paramos gavėjams pereiti nuo socialinės atskirties prie aktyvaus, visaverčio gyvenimo (MEPs Call for EU-wide Minimum Income to Combat Poverty, 2010). Anot tyrimo dalyvės: „*Gaudavo visi tokius būstus ir aš gavau. Tai galėtų būt sutvarkyti. Galėtų būt, kad jie būtų sutvarkyti. Kaip mes tada gavom. Nes realiai žmogus laukia, nu tikrai daug metų. Kiti sakau net laukia po dešimt po penkiolika metų. Ir tu dar gauni kažkokią ten skylę pelėsiiais apaugusią“ (Simona). Tyrimo dalyvės pasakytuose žodžiuose galima išvelgti tai, jog asmenys ar šeimos laukia daug metų, o galų gale gauna nesuremontuotą būstą, todėl būtina, jog būstai būtų teikiami tik suremontuoti ir atitinkantys higienos reikalavimus. Tyrimo dalyvė socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui išskyrė tai, jog svarbu, jog būsto prieinamumas būtų didinamas. Tyrimo dalyvė teigė: „*Aišku aš įsivaizduoju, kad nu daug žmonių stovi tose eilėse, gal tų būstų nėra ten daug viską, bet kažkaip žinokit čia kažkaip prasilenkia su viskuo. Tai pavyzdžiui jeigu laukt penkiolika metų, nu tai ką tiem žmonėm daryti. O jeigu tų penkiolika metų neišgyvena, tada gal jų vaikams tas būstas atitenka, ar kaip čia. Čia tai nežinau. Bet jo pakoreguot tai šitą jop tararai kaip reikia. Labai“ (Simona). Iš pateiktos citatos galima daryti išvadą, jog svarbu didinti socialinio būsto prieinamumą. Galima daryti prielaidą, jog prie būsto politikos įgyvendinimo tobulinimo prisidėtų tinkama ir integruojanti socialinių būstų kokybė, bei didesnis socialinių būstų prieinamumas.**

Socialinių būstų gyventojų nuomone, svarbu jog būtų atsižvelgiama į asmens ar šeimos asmeninę ir materialinę situaciją. Tokioje šalyse kaip Austrija, Prancūzija ar Vokietija, skirstant būstą yra atsižvelgiama ne tik į pajamų stygių, tačiau ir į gyvenimo sąlygas, netinkamas sveikatai gyvenimo sąlygas ir kitus dalykus (Braga, Palvarini, 2013). Kaip teigia viena iš tyrimo dalyvių: „*O Jėzau... kad suprantat, kad darbuotojai atsižvelgtų į gyvenimo situaciją, į žmogaus. Žiūrėtų į patį žmogų, o ne kaip į šiukšlę.“ (Vaiva). Iš pateiktų žodžių galima suprasti, jog užtikrinant socialinio būsto poreikio patenkinimą, būtų atsižvelgiama į asmens individualią situaciją. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė, tačiau anot jos, svarbu atsižvelgti į asmens materialinę situaciją: „*Kad jie nemąsto, jie nežiūri į tai, iš kokių pajamų žmogus gyvena. Tai yra pagrindinė, socialinio būsto turi būt klausimas, iš kokių pajamų žmogus gyvena. Jis turi domėtis jo pajamom. Kokios pajamos, iš kur jis gauna, o tik tada spręsti ar jis turi ar jis neturi“ (Eglė). Iš pasakytų tyrimo dalyvės žodžių galima teigti, jog svarbu, kad būtų atsižvelgiama į asmens pajamas ir gebėjimą susimokėti už socialinio būsto nuomos mokesčių.**

15 lentelė. Socialinio būsto gyventojų pasiūlymai socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Pasiūlymai socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui	<i>Paslankesnė įsiskolinimų dengimo sistema</i>	„Aš manau, kad pirmumo teisė, aš suprantu, kad žmogus yra skolingas, bet nereikia paduoti antstoliams. Bet metus laiko gali palaukti. Jeigu per metus laiko žmogus neįneša nei lito ar nei euro, tada sutinku, duok tu jį antstoliam. Bet ne metų laikotarpį. Aš kiek va metus laiko kaupiau sumą, paėmiau, pasiskolinau, aš per mėnesį, įlindau į skolas, tam, kad gaut didesnį būstą per mėnesį laiko.“ (Eglė)
	<i>Iškeldinimas iš būsto dėl įsiskolinimų</i>	„Taip aš suprantu, kada žmogus tikrai verta paduoti antstoliam, bet jūs jeigu tada jau yra toks dalykas, matai, kad jis nemoka, tai po metų laiko ir spirtų nafik, kam tu jį laikai tada. Jau jeigu metus laiko jisai nesugebėjo susidaryt sau už nuomą visa kita ta prasme.“ (Eglė)
	<i>Mažesnė būsto nuomos kaina</i>	„O jėzus... nežinau net. Nebūtų to savivaldybės mokesčio. Iš kur jis atsirado? Dabar pavyzdžiui dviejų kambarių butui 180 litų, aš skaičiuoju. Plius city servizo mokesčiai. Ten 34 litai. Iš kur atsirado savivaldybės mokesčiai? Taip būdavo pirmai, kai motina ta butą gavo, buvo po 12 litų, o dabar čiot ne 200 litų dviem kambariam.“ (Janina) „Galėtų būt pigiau, nes iš tikrųjų tai daug.“ (Justina)
	<i>Kokybiški būstai</i>	„Gaudavo visi tokius būstus ir aš gavau. Tai galėtų būt sutvarkyti. Galėtų būt, kad jie būtų sutvarkyti. Kaip mes tada gavom. Nes realiai žmogus laukia, nu tikrai daug metų. Kiti sakau net laukia po dešimt po penkiolika metų. Ir tu dar gauni kažkokią ten skylę pelėsiiais apaugusią.“ (Simona)
	<i>Politikos koregavimas socialinio būsto prieinamumui gerinti</i>	„Aišku aš įsivaizduoju, kad nu daug žmonių stovi tose eilėse, gal tų būstų nėra ten daug viską, bet kažkaip žinokit čia kažkaip prasilenkia su viskuo. Tai pavyzdžiui jeigu laukt penkiolika metų, nu tai ką tiem žmonėm daryti. O jeigu tų penkiolika metų neišgyvena, tada gal jų vaikams tas būstas atitenka, ar kaip čia. Čia tai nežinau. Bet jo pakoreguot tai šitą jop tararai kaip reikia. Labai.“ (Simona)
	<i>Atsižvelgimas į individualias situacijas</i>	„O Jėzau... kad suprantat, kad darbuotojai atsižvelgtų į gyvenimo situaciją, į žmogaus. Žiūrėtų į patį žmogų, o ne kaip į šiukšlę.“ (Vaiva) „Kad jie nemąsto, jie nežiūri į tai, iš kokių pajamų žmogus gyvena. Tai yra pagrindinė, socialinio būsto turi būt klausimas, iš kokių pajamų žmogus gyvena. Jis turi domėtis jo pajamom. Kokios pajamos, iš kur jis gauna, o tik tada spręsti ar jis turi ar jis neturi.“ (Eglė)

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui padėtų paslankesnė įsiskolinimų dengimo sistema, asmenims būtų lengviau susitvarkyti su iškilusiomis finansinėmis problemomis. Tyrimo dalyvių teigimu, svarbu, jog nemokūs asmenys būtų išskeldinami iš socialinio būsto, o pati socialinio būsto nuomos kaina būtų mažesnė. Buvo atskleista, jog tobulinimui padėtų geresnės kokybės būstai, bei politikos koregavimas socialinio būsto prieinamumo didinimui. Tyrimo dalyvių teigimu, svarbu, jog užtikrinant socialinio būsto poreikį būtų atsižvelgiama į individualias situacijas.

4.3 Specialistų, dirbančių su socialinio būsto gyventojais ir asmenimis norinčiais gauti socialinį būstą patirtys ir socialinio būsto politikos vertinimas

Antrasis blokas klausimų buvo pateiktas specialistams, dirbantiems su socialinio būsto gyventojais ir asmenimis, norinčiais gauti socialinį būstą. Buvo norima atskleisti socialinių būstų kokybę Kauno mieste, taip pat nuomonę apie socialinio būsto politikos įgyvendinimą bei pasiūlymus socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui.

4.3.1 Socialinių būstų kokybė Kauno mieste specialistų nuomone

Atliekant tyrimą išryškėjo Kauno miesto socialinių būstų kokybės aspektai, kuriuos išskyrė specialistai, dirbantys su socialinio būsto gyventojais bei asmenimis, norinčiais gauti socialinį būstą. Socialinio būsto gyventojams itin svarbus ekonomišką, funkcionalus ir patogus gyvenimas. Reikia atsižvelgti, kaip tam tikras socialinis būstas paveiks tiek jame gyvenančių tiek aplink gyvenančių žmonių gyvenimus. Kaip teigia Daunora (1998), didžiausią dalį socialinių būstų užima daugiabučiai bei bendrabučio tipo namai, kuriuose gyvena vien socialinio būsto gavėjai. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė, pasak jos: *„Jo reikėtų visiems suteikti šansą, bet yra viena iš problemų, kad šiandien tie socialiniai būstai dažnai būna kaip ir sugrusti į vieną pastatą. Tarkim Kaune mes žinome tam tikrus taškus, kur yra tie socialiniai būstai. Ten yra padidėjusi rizika ir smurto ir agresijos ir įvairių ligų ir parazitų, nes tie asmenys nėra, nu... jie neturi higienos įgūdžių. Tai ir visuomenei pavojinga ir ligų židiniai“* (Spec. Dovilė). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai atskleidžia, jog daugiausiai socialiniai būstai Kauno mieste yra viename daugiabučiame name. Pasak specialistės, tokiuose namuose yra itin padidėjusi smurto, agresijos, ligų rizika. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė: *„... nu tiesiog tai gal iš anksčiau yra likę tie socialiniai namai, tie bendrabučiai Kaune Partizanų 5, Lampėdžių 10, Raudondvario 174 jei neklystu, nemaišau. Tokie liūdnai nugarsėję tie bendrabučiai iš tiesų. Liūdnas vaizdas tenais, nes šiaip bendrabučiuose būna sudėtingesnės situacijos, o kai socialiniai būstai tai tiesiog žmonės gyvena, pripratę gauti, kad viskas bus tvarkoma, daroma, nesaugoma, lankosi kas nori ir kada nori ir kur nori. Iš tiesų nėra gerai, kas atrodo kai tiek tokių žmonių yra integruota vienoj vietoj“* (Spec. Jurgita). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių matyti, jog Kauno mieste vis dar likę savivaldybei priklausantys bendrabučiai, kuriuose apgyvendinami panašių socialinių problemų turintys asmenys, jie nesaugo butuose esančio turto, yra įpratę viską gauti, būstuose lankosi pašaliniai asmenys, o tai, pasak tyrimo dalyvės mažina socialinę integraciją. Kaip teigia Vilys (2015), Kauno mieste Panemunės rajone 2009 metais pastatytas daugiabutis socialinis būstas, kuris mažiau ar daugiau turėjo išspręsti socialinio būsto nepriteklį Kauno mieste. Tačiau tyrimo dalyvė teigia: *„Todėl buvo labai keista, kai pastačius naujus socialinius būstus Šančiuose, Panemunėje, buvo apgyvendinti žmonės būtent iš... socialinės rizikos šeimų sakykim vienoj vietoj. Tai mes labai greitai pamatėm, kaip tai neigiamai paveikė tai. Ir tuos būstus ir pačią situaciją rajone. Tai manau, kad tai nėra protinga, kad taip yra renkamsi ir taip yra apgyvendinami tie žmonės“* (Spec. Barbora). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai nurodo tai, jog socialiniai būstai statomi, o juose apgyvendinami asmenys ir šeimos turinčios tokias pačias socialines problemas. Specialistės pasakyti žodžiai nurodo, kad toks žmonių integravimas vienoje vietoje neigiamai veikia ir pačius būstus ir situaciją tame rajone, todėl nėra efektyvu, kai žmonės apgyvendinami šalia vieni kitų. Tam pritaria ir Vilys (2015), pasak jo, nors socialinio būsto poreikis Lietuvoje ir Kauno mieste auga, valstybė tai stengiasi išspręsti statydama naujus socialinius

būstus, tačiau problema sprendžiama tik statant namus, bet nėra atsižvelgiama į tai, jog reikia mažinti socialiniai remtinų žmonių problemų. Kaip teigia dar viena tyrimo dalyvė: *„Ir aišku ji labai nepasiteisino, nes visos šeimos panašaus, panašios šeimos, vienoje vietoje, toje vienoje lokalizacijoje. Na iš tikrųjų atsirado daugybė problemų, nes prasidėjo piktnaudžiavimai alkoholiu, vaikų nepriežiūra, narkotikai, patalpų netausojimas, inventorius gadinimas ir labai greitai tie ir suremontuoti butai buvo nuniokoti ir tai buvo klaida buvo visus sukelti į vieną bendrabutį“* (Spec. Indrė). Iš pateiktos citatos galima teigti, jog vienoje vietoje apgyvendinti panašaus sluoksnio asmenys neigiamai veikia vieni kitų gyvenimą, atsiranda tokios problemos kaip vaikų nepriežiūra, patalpų niokojimas ir panašiai. Taigi galima daryti išvadą, jog bendrabučiai bei daugiabučiai socialiniai būstai, kuriuose gyvena panašias socialines problemas turintys asmenys, daro neigiamą įtaką tiek pačių socialinių būstų gyventojams tiek sukuria naujas socialines problemas, o patys būstai yra nuniokojami, taip savivaldybė patiria nuostolių, susijusių su socialinių būstu remontu.

Remiantis liberaliosios gerovės valstybės principu, galima sakyti, kad naujų būstų statyba yra organizuojama stambių privačių bendrovių, o socialinio būsto sektorius yra ypač mažas ir be galo mažai išplėtotas (Aidukaitė ir kt. 2014). Tai reiškia, jog socialinis būstas yra garantuojamas tik itin pažeidžiamoms socialinėms grupėms. Tokiose šalyse ypač stipri socialinė atskirtis, asmenys turintys panašų socialinį sluoksnį gyvena šalia vieni kitų.. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: *„Būstų yra per mažai, tikrai per mažai negu tiek kiek tų būstų žmonėms reikia“* (Spec. Dovilė). Tyrimo dalyvės nuomone, socialinių būstų Kauno mieste yra itin mažai, todėl neužtikrinami žmonių poreikiai. Lietuvoje asmenys ar šeimos, gavusios socialinį būstą gyvena šalia vieni prie kitų. Miestuose pastebimi rajonai ar rajonų dalys, kuriuose daugiau ar mažiau gyvena socialinio būsto gyventojai. Tokie rajonai yra socialiai atskirti, nes juose vyksta daugiau nusikaltimų, pastebima ypač bloga kaimynystė, nes gyvena socialiai pažeidžiamos žmonių grupės. Tam pritaria tyrimo dalyvė, anot jos: *„Kaip ir tarkim tam socialiniam būste gyvena mergina, tam socialiniam būste yra bendras tas dušas, tai jai tarkim vakare praustis yra pavojinga, nes žinant, kad aplinkui gyvena vyrai neprognozuojami. Tiesiog visokių įvykių gali pasitaikyti“* (Spec. Dovilė). Tyrimo dalyvė atskleidė, jog gyventi socialiniuose būstuose yra pavojinga ir nesaugu, nes vienoje vietoje yra didelė koncentracija nusikaltimų. Pasak Aidukaitės ir kt. (2014), Lietuva vis dar pasižymi ir tuo, jog vienam gyventojui tenkantis būsto plotas yra itin mažas ir neatitinka Europos Sąjungos keliamų reikalavimų. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė, anot jos: *„Tie būstai dažnai yra labai, kaip čia pasakyti, labai minimaliai pritaikyti gyvenimui. Mano klientai dažnai gyvena, trys, keturi vaikai viename kambaryje, kur nėra nei tualetu, nei vonios, viskas ten bendra“* (Spec. Dovilė). Iš tyrimo dalyvės paakytų žodžių galima teigti, jog socialiniai būstai dažnai yra labai maži, viename kambaryje gyvena daug žmonių, todėl galima sakyti, jog būstai nėra pritaikyti pilnaverčiam gyvenimui.

Tyrimo dalyvė atskleidė, jog socialiniai būstai suteikiami kokybiškai ir moderniai įrengti, tačiau, socialinio būsto gyventojai stokoja socialinių būstų priežiūros ir tokie būstai yra nuniokojami: „*Ir lankant socialinės rizikos šeimas neretai pastebime, kad tie socialiniai būstai, kuriuose gyvena šios šeimos, yra apleisti, neprižiūrėti, nesaugomi. Tai būna labai apmaudu ir labai skaudu, kuomet palydi šeimą, apgyvendini ją naujai suremontuotame būste, o nuėjus po poros mėnesių randi labai negražią, netvarkingą situaciją, tai tikrai būna nemalonu*“ (Spec. Barbora). Tyrimo dalyvės teigimu, net suteikus šeimai naują bei suremontuotą būstą, po kelių mėnesių jis tampa nuniokotas, neprižiūrėtas. Galima daryti prielaidą, jog tai prisideda prie menkos socialinio būsto priežiūros kontrolės.

16 lentelė. Socialinių būstų kokybė Kauno mieste specialistų nuomone

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Socialinių būstų kokybė Kauno mieste	<i>Socialiniai namai</i>	<p>„Jo reikėtų visiems suteikti šansą, bet yra viena iš problemų, kad šandien tie socialiniai būstai dažnai būna kaip ir sugrusti į vieną pastatą. Tarkim Kaune mes žinome tam tikrus taškus, kur yra tie socialiniai būstai. Ten yra padidėjusi rizika ir smurto ir agresijos ir įvairių ligų ir parazitų, nes tie asmenys nėra, nu... jie neturi higienos įgūdžių. Tai ir visuomenei pavojinga ir ligų židiniai.“ (Spec. Dovilė)</p> <p>„... nu tiesiog tai gal iš anksčiau yra likę tie socialiniai namai, tie bendrabučiai Kaune Partizanų 5, Lampėdžių 10, Raudondvario 174 jei neklystu, nemaišau. Tokie liūdnai nugarsėję tie bendrabučiai iš tiesų. Liūdnas vaizdas tenais, nes šiaip bendrabučiuose būna sudėtingesnės situacijos, o kai socialiniai būstai tai tiesiog žmonės gyvena, pripratę gauti, kad viskas bus tvarkoma, daroma, nesaugoma, lankosi kas nori ir kada nori ir kur nori. Iš tiesų nėra gerai, kas atrodo kai tiek tokių žmonių yra integruota vienoj vietoj.“ (Spec. Jurgita)</p> <p>„Todėl buvo labai keista, kai pastačius naujus socialinius būstus Šančiuose, Panemunėje, buvo apgyvendinti žmonės būtent iš... socialinės rizikos šeimų sakykim vienoj vietoj. Tai mes labai greitai pamatėm, kaip tai neigiamai paveikė tai. Ir tuos būstus ir pačią situaciją rajone. Tai manau, kad tai nėra protinga, kad taip yra renkamas ir taip yra apgyvendinami tie žmonės“ (Spec. Barbora)</p> <p>„Ir aišku ji labai nepasiteisino, nes visos šeimos panašaus, panašios šeimos, vienoje vietoje, toje vienoje lokalizacijoje. Na iš tikrųjų atsirado daugybė problemų, nes prasidėjo piktnaudžiavimai alkoholiu, vaikų nepriežiūra, narkotikai, patalpų netausojimas, inventoriaus gadinimas ir labai greitai tie ir suremontuoti butai buvo nuniokoti ir tai buvo klaida buvo visus sukelti į vieną bendrabutį.“ (Spec. Indrė)</p>
	<i>Prasta būstų kokybė</i>	<p>Būstų yra per mažai, tikrai per mažai negu tiek kiek tų būstų žmonėms reikia.“ (Spec. Dovilė)</p> <p>„Tie būstai dažnai yra labai, kaip čia pasakyti, labai minimaliai pritaikyti gyvenimui. Mano klientai dažnai gyvena, trys, keturi vaikai viename kambaryje, kur nėra nei tualetu, nei vonios, viskas ten bendra“ (Spec. Dovilė)</p> <p>„Kaip ir tarkim tam socialiniam būste gyvena mergina, tam socialiniam būste yra bendras tas dušas, tai jai tarkim vakare praustis yra pavojinga, nes žinant, kad aplinkui gyvena vyrai neprognozuojami. Tiesiog visokių įvykių gali pasitaikyti. „ (Spec. Dovilė)</p> <p>„Nu ir neretai tiesiog tie butai nugyvenami, tampa avarinės būklės, priaugina krūvas skolų nu ir tiesiog kito buto jiems reikia, pagerinti sąlygas“ (Spec. Jurgita)</p> <p>„Ir lankant socialinės rizikos šeimas neretai pastebime, kad tie socialiniai būstai, kuriuose gyvena šios šeimos, yra apleisti, neprižiūrėti, nesaugomi. Tai būna labai apmaudu ir labai skaudu, kuomet palydi šeimą, apgyvendini ją naujai suremontuotame būste, o nuėjus po poros mėnesių randi labai negražią, netvarkingą situaciją, tai tikrai būna nemalonu“ (Spec. Barbora)</p>

Apibendrinant galima teigti, jog specialistų nuomone, Kauno mieste vis dar likę ar statomi socialiniai daugiabučiai namai, prisideda prie kitų socialinių problemų, nes jei vienoje koncentracijoje gyvena panašias socialines problemas turintys asmenys, tai daro neigiamą įtaką tiek pačių socialinių būstų gyventojams tiek sukuria naujas socialines problemas, didina socialinę atskirtį ir mažina

socialinę integraciją, o patys būstai yra nuniokojami. Atskleista, jog socialinių būstų kokybė yra itin prasta Kauno mieste.

4.3.2 Socialinio būsto politikos įgyvendinimas specialistų nuomone

Kauno miesto savivaldybės viešųjų ryšių poskyrio duomenimis 2012 metais, Vyriausybė savivaldybių socialinio būsto fondui plėtoti skyrė 13,3 mln. Lt, iš jų Kaunui - 1,82 mln. 2012 metais Kauno miesto savivaldybės apskaitoje buvo daugiau nei 4,6 tūkstančių socialinių būstų, tačiau laukiančiųjų gauti socialinį būstą tuo pat metu buvo daugiau nei 3,6 tūkstančiai asmenų ar šeimų. Tai rodo, jog socialinio būsto fondas yra ganėtinai nemažas, tačiau būsto poreikis nepatenkinamas, už lėšas skirtas 2012 metais buvo galima nupirkti tik 23-24 dviejų kambarių butus. Galima teigti, jog tai nesprendžia problemos iš esmės. Tyrimo dalyvės teigimu: *„Aš manau, kad šiuo metu yra daroma, kas daroma, bet iki galo neužtikrinami poreikiai žmonių. Tai pasikartosiu vėl, kad tų būstų trūksta, kad problemos yra neviešinamos, nekeliamos ir nekvestionuojamos, nediskutuojamos.“* (Spec. Dovilė). Iš pasakytų tyrimo dalyvės žodžių galima suprasti, jog šiuo metu įgyvendinama socialinio būsto politika iki galo neužtikrina visų asmenų poreikių. Tyrimo dalyvė teigė: *„Kiek teko girdėti, per metus yra suteikiama tik apie 60 būstų Kaune. O eilės, eilės yra tūkstantinės. Tai ar tai vykdoma tinkamai? Manau, kad tikrai ne“* (Spec. Ramunė). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai nurodo, jog patenkinama tik maža socialinio būsto poreikio dalis. Apibendrinant galima teigti, jog socialinio būsto poreikis Kauno mieste nėra patenkinamas.

Lietuvoje socialinio būsto prieinamumas yra neužtikrinamas iki galo. Nuo 2007 metais socialinio būsto laukiančiųjų Kauno mieste buvo 2796 asmenys ar šeimos, iki 2013 metų pabaigos šis skaičius išaugo iki 3721 asmens ar šeimos, o tai net 1000 šeimų ar asmenų prieaugis (žr. 5 lentelė, p. 24). Kaip teigia specialistė: *„Žinant tempus kaip yra dalinami butai ir kaip tos eilės pajuda, nes tiesiog turiu klientų, kad po dvylika metų ir taip toliau stovi eilėje ir dar toli šviečia kada ateis jiems ta eilė. Tai.. tai va čia tame problema tos eilės labai didžiulės.“* (Spec. Jurgita). Kaip atskleidė tyrimo dalyvė, socialinio būsto prieinamumas yra didelė problema. Anot specialistės, socialinio būsto poreikis nepatenkinamas ilgai, nors dažniausiai būsto poreikis yra itin svarbus. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė. Anot jos: *„... eilės yra nerealiai ilgos ir dar yra daugiau šansų gauti šeimai, kuri turi daugiau vaikų, daugiavaikei. Bet eilinei šeimai su vienu ar dviem vaikais praktiškai yra neįmanoma* (Spec. Indrė). Tyrimo dalyvės teigimu, didesnes galimybes socialinį būstą gauti turi tos šeimos, kuriose yra daugiau vaikų, o šeimos, kuriuos turi vieną ar du vaikus, būstą gauti beveik neįmanoma. Ši tyrimo dalyvė taip pat išskyrė ta, jog: *„Tos eilės per ilgos ir labai nėra tos rotacijos, judėjimo. Dėl neaiškių priežasčių“* (Spec. Indrė). Iš pateiktos citatos galima suprasti, jog socialinio būsto prieinamumas visiškai neužtikrinamas, tačiau išskiriama, jog prieinamumas neužtikrinamas dėl neaiškių priežasčių. Kitos tyrimo dalyvės nuomone: *„... laukia daug metų. Per tuos metus dažnai vaikai tampa*

pilnamečiais, o labiausiai jo reikia kai dar vaikai yra nepilnamečiai“ (Spec. Ramunė). Specialistės pateikta citata atskleidė, jog dažnai socialinis būstas neprieinamas teik laiko, kol išnyksta socialinio būsto poreikis.

Specialistė išskyrė tai, jog socialinio būsto poreikis patenkinamas greičiau tarpininkaujant kitoms institucijoms. Tam pritaria ir specialistė, pasak jos: „... žmogus kreipiasi per žurnalistus ir taip toliau ir tarsi apeina eilę, taryba ar ten tai kažkas pritaria ir jisai gauna butą išimtinai aplenkdamas visus kitus, o tas kuris tyli tai gali laukti ilgai ir nuobodžiai“ (Spec. Jurgita). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog problemos viešinimas žiniasklaidos pagalba, užtikrino socialinio būsto poreikio patenkinimą. Galima daryti išvadą, jog pasitelkiant kitus pagalbos šaltinius socialinio būsto poreikis bus patenkintas greičiau, didės socialinio būsto prieinamumas.

Korupcija suprantama kaip netinkamas valstybės tarnautojo elgesys (Piliponytė, 2004). Jei nėra viešinami metodai, skiriant socialinį būstą, kyla abejonių dėl politikos vykdymo skaidrumo (Riepšaitė, 2007). Kaip teigia tyrimo dalyvė: „... aprūpinimo būstu skyriaus darbas yra neskaidrus, nes teko girdėti atvejų, prieš 5 ir daugiau metų žmonės sakydavo kiek kainuoja gauti socialinį būstą“ (Spec. Indrė). Anot tyrimo dalyvės, kyšių pagalba didėja socialinio būsto prieinamumas. Specialistės teigimu, aprūpinimo būstu skyriaus darbas yra neskaidrus ir neatitinkantis reikalavimų. Ši tyrimo dalyvė taip pat išskyrė tai, jog: „Ir tikrai žinau keletą šeimų kur nėra socialinės rizikos šeima ir tikrai labai greitai gavo socialinį būstą, kas tikrai kelia abejonių dėl skaidrumo“ (Spec. Indrė). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima daryti išvadą, kad dažnai lieka neaišku, kodėl vieniems asmenims socialinio būsto prieinamumas yra didesnis už kitus asmenis. Taigi galima daryti išvadą, jog pasak tyrimo dalyvės, Kauno miesto aprūpinimo būstu skyriaus darbas yra neskaidrus, būsto prieinamumą galima paspartinti kyšių pagalba, taip pat lieka neaišku, kodėl vieniems būsto poreikis patenkinamas, o kitiems ne. Kaip teigia tyrimo dalyvė: „Būsto skyriai neinformuoja, kad žmonės gali reikalauti remonto, todėl žmonės gyvena prastose sąlygose, neturi lėšų susitvarkyti“ (Spec. Ramunė). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog asmenims ir šeimoms trūksta informacijos apie tai, jog būsto skyrius gali atlikti remontą. Ši tyrimo dalyvė taip pat pabrėžia tai, kad: „Jie dažnai neinformuoja žmonėms kas jiems priklauso<...>. Dažnai tiesiog žada, kad tada ir tada atvažiuos ir sutvarkys kažką bute, tačiau taip ir neatvyksta“ (Spec. Ramunė). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai atskleidė, jog trūksta informacijos suteikimo, suteikiami pažadai, tačiau jie nėra įvykdomi. Anot Riepšaitės (2007), savivaldybėms ypač trūksta skaidrumo organizuojant socialinio būsto pirkimus ir statybas. Taigi galima daryti išvadą, jog Kauno miesto gyvenamojo būsto fondo, aprūpinimo būsto skyriaus darbas yra veikiamas korupcijos, asmenys tinkamai neinformuojami apie jiems priklausančius dalykus. Pasak Juralevičienės (2003), vienas svarbiausių patikimumo ir efektyvaus valdymo garantų yra valstybės tarnautojų profesinė kompetencija. Tam pritaria Masiulis, Krupavičius (2007), pasak jų sėkmingai vykdyti viešojo administravimo funkcijas galima tik tada, kai valstybės tarnybą einantys asmenys yra

profesionalūs ir orientuoti į tinkamą paslaugų teikimą. Tyrimo dalyvės teigimu: „*Eita net pas, kartu su kliente į savivaldybę pas merą ir meras buvo sakęs.. Tame posėdyje dalyvavo ir aprūpinimo būstu skyriaus atstovai ir meras sakė: raskite, turite skirti šiai moteriai socialinį būstą, <...> turite padaryti išimtį ir aprūpinimo būstu skyriaus atstovai, darbuotojai nereagavo ir ta moteris toliau gyveno, du ar tris metus, tam ūkiniame pastate..“ (Spec. Indrė). Tyrimo dalyvė teigė, dėl socialinio būsto poreikio patenkinimo buvo kreiptasi į merą, kurio teigimų, būsto poreikis turi būti patenkintas, tačiau būstas nebuvo suteiktas. Apibendrinant galima teigti, jog socialinio būsto politika Kauno mieste, įgyvendinama netinkamai, neskaidriai, neatsižvelgiant į žmogaus problemas.*

Šiuo metu Lietuvoje itin sparčiai vykdoma būsto fondo plėtra, kuri turėtų pagerinti Lietuvos piliečių gyvenimą būsto atžvilgiu. Tam, kad būtų patenkinta daugiau asmenų laukiančių socialinio būsto poreikių, naujame Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme (2014) numatyta, jog asmenys, stovintys socialinio būsto laukiančiųjų eilėje, gali gauti kompensaciją, jei šie žmonės rinkoje išsinuomotų bet kurį kitą būstą. Tai yra, jog asmenys gali nuomotis butus iš privačių asmenų, tačiau valstybė įsipareigoja kompensuoti dalį būsto nuomos kainos. Tačiau tam nepritaria tyrimo dalyvė: „*Kitas dalykas tai parama būsto nuomai. Tai čia praktiškai visiškai yra teorinis dalykas, nes žodžiu mes puikiai žinome, kad žmonės nenuomoja būsto oficialiai, tai gal reikėtų pradėti nuo to, kad ten žmonės nebijotų nuomoti būsto oficialiai ir nebūtų pajamų ten mokesčio labai didelio, koks ten yra dabar ir gresia žmonėms. Tai dėl to tas yra tikrai teorinis dalykas, kad gali žmonės pasinaudoti ta kompensacija. Iš tiesų tai manau, kad nelabai kas naudojasi tokiais dalykais“ (Spec. Dovilė). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, kad būsto nuomos kompensacija yra neveiksni ir neefektyvi Paramos būstui įsigyti ir išsinuomoti įstatymo dalis. Kaip teigia specialistė, Lietuvoje privatūs asmenys vis dar vengia būstą nuomoti oficialiai, nes mokestis valstybei yra ganėtinai nemažas. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė: „*Nežinau.. Iš tiesų čia lyg ir bandoma keisti, kad žmonėms kompensuoti nuomos mokesčių ir, kad jie galėtų. Bet tiesiog padaryti nu.. čia toks.. Kaip ir priimta ta tvarka, bet realiai kaip ją įgyvendinti kaip ir nėra galimybių žmonėms. Už tai, kad nuomotojai būstų nesutinka sudaryti nuomos sutarčių, kurias registruotų registru centre, tada žmonės negali gauti ir tos kompensacijos nuomai ir visa kita. Tai šita tvarka pas mus, dar gal iki jos reikia užaugti, kol būstai bus nuomojami legaliai ir taip toliau“ (Spec. Jurgita). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai taip pat išskyrė tai, jog nuomotojai nesutinka sudaryti nuomos sutarčių, kurios būtų registruojamos registru centre, todėl šiuo įstatymu negali pasinaudoti asmenys ar šeimos, norinčios gauti būsto nuomos kompensaciją, taip kaip reglamentuoja įstatymas. Kad šis įstatymas neveiksnius, galima suprasti iš to, jog šiuo metu, nuo 2015 m. sausio mėnesio, šia galimybe pasinaudojo tik 12 šeimų (Socialinės apsaugos ir darbo duomenys, 2015-10-27). Taigi galima daryti išvadą, jog ne visi privatūs asmenys oficialiai nuomoja butus, o tai kliudo gyventojams pasinaudoti šia lengvata. Lietuvoje daugiau ar mažiau vykdoma šešėlinė būsto nuomos sistema, kurios neskatina jokios su įteisinta būsto nuoma susijusios lengvatos. Taigi galima**

teigti, jog ši, dar visai neseniai įsigaliojusi lengvata, kuri turėtų didinti būsto poreikio patenkinimą, yra neveiksminga socialinio būsto politikos įgyvendinimo dalis.

17 lentelė. Socialinio būsto politikos situacija, specialistų nuomone

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Socialinio būsto politikos situacija	<i>Socialinio būsto poreikis nepatenkinamas</i>	„Kiek teko girdėti, per metus yra suteikiama tik apie 60 būstų Kaune. O eilės, eilės yra tūkstantinės. Tai ar tai vykdoma tinkamai? Manau, kad tikrai ne.“ (Spec. Ramunė) „Aš manau, kad šiuo metu yra daroma, kas daroma, bet iki galo neužtikrinami poreikiai žmonių. Tai pasikartosiu vėl, kad tų būstų trūksta, kad problemos yra neviešinamos, nekeliamos ir nekvestionuojamos, nediskutuojamos.“ (Spec. Dovilė)
	<i>Socialinio būsto neprieinamumas</i>	„Žinant tempus kaip yra dalinami butai ir kaip tos eilės pajuda, nes tiesiog turiu klientų, kad po dvylika metų ir taip toliau stovi eilėje ir dar toli šviečia kada ateis jiems ta eilė. Tai.. tai va čia tame problema tos eilės labai didžiulės.“ (Spec. Jurgita). „... eilės yra nerealiai ilgos ir dar yra daugiau šansų gauti šeimai, kuri turi daugiau vaikų, daugiavaikei. Bet eilinei šeimai su vienu ar dviem vaikais praktiškai yra neįmanoma (Spec. Indrė). „Tos eilės per ilgos ir labai nėra tos rotacijos, judėjimo. Dėl neaiškių priežasčių“ (Spec. Indrė). „... laukia daug metų. Per tuos metus dažnai vaikai tampa pilnamečiais, o labiausiai jo reikia kai dar vaikai yra nepilnamečiai“ (Spec. Ramunė).
	<i>Netinkamas būsto politikos įgyvendinimas</i>	„... žmogus kreipiasi per žurnalistus ir taip toliau ir tarsi apeina eilę, taryba ar ten tai kažkas pritaria ir jisai gauna butą išimtinai aplenkdamas visus kitus, o tas kuris tyli tai gali laukti ilgai ir nuobodžiai“ (Spec. Jurgita). „... aprūpinimo būstu skyriaus darbas yra neskaidrus, nes teko girdėti atvejų, prieš 5 ir daugiau metų žmonės sakydavo kiek kainuoja gauti socialinį būstą“ <...> „Ir tikrai žinau keletą šeimų kur nėra socialinės rizikos šeima ir tikrai labai greitai gavo socialinį būstą, kas tikrai kelia abejonių dėl skaidrumo“ (Spec. Indrė). „Būsto skyriai neinformuoja, kad žmonės gali reikalauti remonto, todėl žmonės gyvena prastose sąlygose, neturi lėšų susitvarkyti“ <...> „Jie dažnai neinformuoja žmonėms kas jiems priklauso<...>. Dažnai tiesiog žada, kad tada ir tada atvažiuos ir sutvarkys kažką bute, tačiau taip ir neatvyksta“ (Spec. Ramunė). „Eita net pas, kartu su kliente į savivaldybę pas merą ir meras buvo sakęs.. Tame posėdyje dalyvavo ir aprūpinimo būstu skyriaus atstovai ir meras sakė: raskite, turite skirti šiai moteriai socialinį būstą, <...> turite padaryti išimtį ir aprūpinimo būstu skyriaus atstovai, darbuotojai nereagavo ir ta moteris toliau gyveno, du ar tris metus, tam ūkiniame pastate.“ (Spec. Indrė).
	<i>Būsto nuomos kompensacija neefektyvi</i>	„Kitas dalykas tai parama būsto nuomai. Tai čia praktiškai visiškai yra teorinis dalykas, nes žodžiu mes puikiai žinome, kad žmonės nenuomoja būsto oficialiai, tai gal reikėtų pradėti nuo to, kad ten žmonės nebijotų nuomoti būsto oficialiai ir nebūtų pajamų ten mokesčio labai didelio, koks ten yra dabar ir gresia žmonėms. Tai dėl to tas yra tikrai teorinis dalykas, kad gali žmonės pasinaudoti ta kompensacija. Iš tiesų tai manau, kad nelabai kas naudojasi tokiais dalykais.“ (Spec. Dovilė) „Nežinau.. Iš tiesų čia lyg ir bandoma keisti, kad žmonėms kompensuoti nuomos mokesčių ir, kad jie galėtų. Bet tiesiog padaryti nu.. čia toks.. Kaip ir priimta ta tvarka, bet realiai kaip ją įgyvendinti kaip ir nėra galimybių žmonėms. Už tai, kad nuomotojai būstų nesutinka sudaryti nuomos sutarčių, kurias registruotų registru centre, tada žmonės negali gauti ir tos kompensacijos nuomai ir visa kita. Tai šita tvarka pas mus, dar gal iki jos reikia užaugti, kol būstai bus nuomojami legaliai ir taip toliau.“ (Spec. Jurgita)

Kaip teigia Mockienė (2009), tinkamo ir prieinamo būsto teisė, yra visų žmonių socialinė garantija, kuri yra užtikrinama Europos būsto chartijos, taip pat ji pabrėžia Europos Sąjungos esančių valstybių narių susidūrimą su nekilnojamo būsto rinkos, benamystės problemomis, skatinanti būsto integraciją į ekonominę, teritorinę sanglaudos ir socialinę politiką. Būsto politika viena iš socialinių teisingumą bei lygias galimybes užtikrinančių priemonių, kurios gali padidinti arba sumažinti socialinę nelygybę ar atskirtį (Aidukaitė ir kt. 2014). Tačiau tyrimo dalyvė tam nepritaria, anot jos: „Pagalbos iš

tikrųjų nėra ir į žmones nėra atsižvelgiama. Problema yra socialinė labai didelė ir labai nesprendžiama, palikta žmonėms, nu likimo valiai“ (Spec. Dovilė). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog socialinio būsto problema yra didelė, tačiau pasigendama atsižvelgimo į žmones ir jų problemas. Galima daryti prielaidą, jog nors tinkamo būsto teisė yra visų žmonių socialinė garantija, tačiau praktiškai į asmens gerovę nėra atsižvelgiama. Ši tyrimo dalyvė taip pat išskyrė: „... *tai kad jaunom šeimom praktiškai išvis nepadedama“ (Spec. Dovilė).* Iš specialistės pasakytų žodžių galima suprasti, jog trūksta pagalbos jauniems asmenims ar šeimoms, kurioms reikalingas socialinis būstas. Tačiau Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme, kaip tik pabrėžiama, kad jaunoms šeimoms reikia padėti labiausiai, anot įstatymo 25 proc. lėšų gautų pardavus savivaldybės būstus ir pagalbinio ūkio paskirties pastatus, būtent ir bus skirtos socialinio būsto fondo plėtrai, tam, kad jaunos šeimos būtų aprūpintos būstu.

Remiantis liberaliosios gerovės valstybės modeliu būsto politikoje svarbu išskirti, jog panašaus socialinio sluoksnio asmenys gyvena šalia vieni kitų, socialiai pažeidžiami asmenys yra koncentruojami arba patys koncentruojasi tuose pačiuose namuose ar rajonuose, todėl ten vyrauja alkoholizmas, nusikaltimai ir kitos socialinės problemos (Andersen, 2002). Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: „*Tarkim būtų panašiai kaip ir vaikų namuose. Tarkim jie yra vienom kaip ir patalpoj didelei, tai jie neintegruojami į visuomenę. Tai čia būtų panašiai. Tie vaikai išeina iš tų vaikų namų ir patenka į tam tikrą uždara sistemą, kur yra tik tokie asmenys, o kokioj aplinkoj žmonės būna tai tokie jie ir tampa. Tai ir vėl, tuose socialiniuose būstuose ir dažnai nepilnamečiai vėl laukiasi, tos problemas...“ (Spec. Dovilė).* Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima daryti išvadą, jog Kauno mieste yra nemažai socialinių būstų, kuriuose koncentruojasi panašaus socialinio sluoksnio žmonės, to pasekoje atsiranda naujų socialinių problemų. Tyrimo dalyvė teigia, jog našlaičiai išėję iš vaikų globos namų ir apsigyvenę socialiniame būste, nėra integruojami į visuomenę. Kalbant apie našlaičių kategoriją galima daryti išvadą, jog našlaičiai yra viena iš grupių, kurioms itin sunku palikus globos įstaigą ar globėjus susirasti būstą. Tai, jog našlaičiai neturi kur gyventi palikę globos įstaigų, yra sąlygojama valstybėje vyraujančių didelių nuomos kainų taip pat menkos nuomos pasiūlos (Našlaičių programa, 2007). Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė, anot jos: „*Koncentracija vienoje vietoje žmonių, kurie turi tam tikrų socialinių problemų, nespėndžia tų žmonių problemų“ (Spec. Barbora).* Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai atskleidė, jog didelė koncentraciją žmonių, kurie turi tas pačias ar panašias problemas, neišsprendžia tų žmonių problemų, nes jie nėra integruojami į visuomenę. Taigi galima daryti išvadą, jog didelė koncentracija tų pačių ir panašių problemų turinčių asmenų, kurie gyvena šalia vieni kitų socialiniuose būstuose nespėndžia šių žmonių problemų, o tik prisideda prie daugiau socialinės politikos problemų, didinama socialinė atskirtis.

Socialinio pranešimo 2014-2015 metų duomenimis 2014 m. savivaldybių socialinio būsto fondo plėtrai skirta 29,7 mln. Lt tai yra 11,0 mln. Lt daugiau nei 2013 m. skirtų lėšų (Socialinis pranešimas

2014-2015, p. 64). Matyti, jog socialinio būsto politikos įgyvendinimui skiriama nemažai lėšų, tačiau socialinio būsto poreikis neužtikrinamas. Tam pritaria Mockienė (2009), autorė pastebi, jog socialinio būsto fondas naudojamas neefektyviai, nes savivaldybėms kasmet skiriamos vis didesnės lėšos būstams pirkti ir statyti, tačiau asmenų norinčių gauti būstą sąrašai nemažėja. Kaip teigia tyrimo dalyvė: „*Aš manau, kad tie pinigai panaudojami netikslingai. Ten aišku, kiek aš lankausi socialiniuose būstuose, ten šiuo metu bandoma renovuoti, sudedamos naujos durys, langai. Bet aišku ten žmonės gyvena, kurie to nevertina...*“ (Spec. Dovilė). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima sakyti, jog lėšos skirtos socialinio būsto remontui yra panaudojamos netikslingai. Tyrimo dalyvės teigimu, socialiniai būstai tvarkomi, tačiau socialinių būstų gyventojai to nevertina ir būstus niokoja. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė: „*Gyvena trys, nu dvi šeimos ir vienas asmuo, o visą tą namą šildo, kiauri langai, bėda vanduo, teka tiesiog, žiemą varvekliai, nu va tos ekonomikos, nu tiesiog sudėtinga suvokt*“ (Spec. Jurgita). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima teigti, jog nors socialiniame mane gyvena kelios šeimos, o kiti būstai yra neapgyvendinti, tačiau visas namas yra šildomas. Todėl galima suprasti, jog už negyvenamų patalpų šildymo mokestį turi atsiskaityti savivaldybė. Dar viena tyrimo dalyvė išskyrė tai, jog socialinio būsto remontui skiriamos lėšos neatitinka realybės. Pasak jos: „... iš spaudos teko girdėti apie tai kokios sumos yra skiriamos tų socialinių būstų remontams. Tai vėl gi yra mažesnės kainos, jos yra išpūstos, nereališkos.<...> Čia manau trūksta aprūpinimo skyriaus ūkiškumo ir to skaidrumo“ (Spec. Indrė). Tyrimo dalyvės pasakytai žodžiai nurodo, jog socialinio būsto remontui skirtos lėšos naudojamos netikslingai ir neefektyviai. Specialistės teigimu, aprūpinimo būstu skyriui trūksta ūkiškumo ir skaidrumo, kai kalbama apie lėšų skyrimą socialinio būsto remontui. Šios tyrimo dalyvės teigimu: „...kažkaip per didelės sumos išleidžiamos socialinių būstų remontams, taip pat irgi perkami brangūs, nu ne rinkos kainomis tie socialiniai būstai perkami“ (Spec. Indrė). Tyrimo dalyvės teigimu, savivaldybė perka per brangius socialinius būstus, kurie neatitinka tuometinės rinkos kainos. Remiantis Olandijos atveju, taip pat galima išskirti tai, jog ši šalis taip pat sulaukė Europos komisijos priekaištų dėl per daug finansuojamų socialinio būsto programų. Ši komisija išskyrė tai, jog skirta parama perviršyta, ji nėra proporcinga pagal esamų socialinių būstų skaičių ir išleistas lėšas viešosioms paslaugoms (Braga, Palvarini, 2013). Taigi galima daryti išvadą, jog lėšos panaudojamos netinkamai ir neefektyviai, tai yra perkami per brangūs būstai taip pat būstų remontui išleidžiama per daug lėšų, kurios neatitinka rinkos kainų.

Kauno viešųjų ryšių poskyrio specialistės Vaitkevičiūtės (2012) teigimu, 2012 m. birželio 1 d. duomenimis, Kauno mieste buvo 335 laisvi socialiniai būstai, iš kurių 7 rezervuoti ir gali būti išnuomoti į Lietuvą grįžusiems tremtiniams bei politiniams kaliniams, 115 būstų būklė nepatenkinama, todėl juos būtina tvarkyti, o 113 butų yra avarinės būklės. Dar 73 gyvenamosios patalpos Savivaldybės tarybos sprendimais jau anksčiau buvo pripažintos netinkamomis gyventi. Specialistų vertinimu, apie 27 laisvų butų būklė yra patenkinama, todėl jie yra siūlomi asmenims ir šeimoms. Kaip išskiria tyrimo

dalyvė: „*Nes kaip darbo patirtis rodo, nemažai socialinių būstų stovi užrakinti, užplombuoti ir juose niekas negyvena*“ (Spec. Barbora). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai atskleidė, jog daug socialinių būstų Kauno mieste yra neapgyvendinti. Galima daryti prielaidą, jog tai mažina socialinių būstų prieinamumą. Kitos tyrimo dalyvės teigimu: „... *tiesiog vardina adresais, kur yra laisvi būtai. Dabar irgi neseniai moteris minėjo, kad Aukštuosiuose Šančiuose prieš metus laiko mirė senukai. Tas butas yra tikrai socialinis būstas ir kodėl per metus laiko jokios šeimos neįkelia, juk tiek daug šeimų stovi eilėje būstui gauti*“ (Spec. Indrė). Specialistės pateikta citata nurodo tai, jog Kauno mieste į neapgyvendintus būstus nėra įkeliami nauji asmenys ar šeimos, socialinio būsto poreikis nėra patenkinamas.

2008 metais, kilusi pasaulio ekonominė krizė palietė ir Lietuvą. Kaip teigia Barščiūtė, Laiconaitė (2011), dėl ekonominės šalies situacijos sparčiai padidėjo nedarbas. Galima daryti prielaidą, jog tai prisidėjo prie socialinio būsto poreikio. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė, pasak jos: „*Kadangi mūsų šalyje ekonominė situacija nėra gera, tai manau, kad automatiškai didėja žmonių skaičius, kurie gali pretenduoti gauti tą socialinį būstą ir manau valstybė visgi neatliepia to poreikio...*“ (Spec. Barbora). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima teigti, jog prasta ekonominė situacija Lietuvoje, prisideda prie socialinio būsto poreikio nepatenkinimo. Socialinio modelio duomenimis, Lietuvoje vyrauja aukštas skurdo ir socialinės atskirties rizikos lygis (šešti nuo galo ES), taip pat didelis nedarbo lygis, šešėlinis nedarbas. Kaip teigia Dumbliauskienė, Braukylaitė (2010), socialinė atskirtis Lietuvoje yra itin didelė. Autorių teigimu, socialinės atskirtis stabdo žmogaus įsitraukimą ir visavertį dalyvavimą visuomeniniame gyvenime. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: „*Daugėja šeimų gyvenančių ties skurdo riba ir tiesiog šeimų finansinė būklė yra tokia, kad jie nepajėgia įsigyti būsto. <...> tai manau tiesiog tokia Lietuvos ekonominė situacija prisideda prie to, kad daug šeimų neturi, negali įsigyti to būsto*“ (Spec. Indrė). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai nurodo, jog Lietuvoje daugėja šeimų, kurios gyvena ties skurdo riba, todėl specialistės teigimu, šalies ekonominė situacija būtent ir prisideda prie to, jog asmenys ar šeimos neišgali įsigyti ar išsinuomoti būsto savo jėgomis. Tai išryškėja ir Bražiūno (2004) žodžiuose, pasak autoriaus, skurdą šalyje lemia prasta ekonomika, mažos algos bei didelis skaičius vaikų šeimose. Tam pritaria ir Dumbliauskienė, Braukylaitė (2010), nes šeimų socialinę atskirtį Lietuvoje lemia daug dalykų, tai yra visuomeninės ir asmeninės priežastys. Autorių teigimu, tokie dalykai kaip, žemas gyvenimo lygis Lietuvoje, aukštas socialinės nelygybės lygis, ilgalaikis nedarbas bei politinis nesupratingumas, kai priemonės socialiniai atskirčiai mažinti naudojamos netinkamai ir neefektyviai, itin lemia tai, jog Lietuvoje egzistuoja socialinė atskirtis.

Iš savivaldybės socialinio būsto asmenys gali būti iškeldinti jei jie nemoka būsto nuomos bei komunalinių patarnavimų arba nedengia pridarytų įsiskolinimų. Kaip teigiama socialinės rizikos šeimų, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos, ir elgetaujančių 2013-2018 metų integracijos ir socialinės pagalbos programoje, nėra jokių strateginių priemonių, kurios galėtų numatyti itin didelių

skolų rizikos prevenciją taip pat veiksmingas skolų mažinimo priemonės ir galimybės. Kaip teigia tyrimo dalyvė: „<...> *dažniausia socialiniuose būstuose gyvena tie, kurie nemoka skolų, yra prisidarę ten tūkstančiais įsiskolinimų, veda netinkamą gyvenimo būdą, nesitvarko, nepalaiko elementarios tvarkos, švaros, higienos ten.*“ (Spec. Indrė). Kaip teigia tyrimo dalyvė, dažniausiai būstuose gyvena tie asmenys, nemokantys pridarytų įsiskolinimų, kurie siekia itin dideles sumas. Kaip teigia Janavičienė (2014), pagal šiuo metu galiojantį Civilinį kodeksą už socialiniuose būstuose susidariusias komunalinių patarnavimų skolas vis dėl to yra atsakingas būsto savininkas, tai yra savivaldybė. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: „*Dar labai apmaudu, kad su mokesčių mokėjimais už šiuos būstus kyla labai daug problemų ir žmonės nėra linkę mokėti už gaunamas komunalines paslaugas*“ (Spec. Barbora). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai nurodo, jog nemokūs asmenys sukelia daug problemų, tačiau socialinio būsto gyventojai nėra linkę mokėti įsiskolinimų. Galima daryti prielaidą, jog nemokami įsiskolinimui lieka savivaldybei, kuri juos vis tiek turi padengti. Tai jog, socialinio būsto nuomos ir komunalinių patarnavimų skolos nemokamos pastebi ir dar viena tyrimo dalyvė, pasak jos: „<...> *vienetai tokių, kurie gavę socialinį būstą, stengiasi mokėti mokesčius, kad nebūtų skolų ar ten susitvarkyti dokumentus kompensacijai, visa kita.* <...> *Įsivaizduoja, kad valdžia davė butą, valdžia turi jį prižiūrėti, keisti, tvarkyti jeigu ten kažkas*“ (Spec. Jurgita). Pasak tyrimo dalyvės, socialinio būsto gyventojai, nesistengia mokėti mokesčių, taip pat nevertina jiems suteiktų socialinių būstų, vyrauja nuomonė, jog valstybė už juos atsakinga, todėl ji turi savo piliečiais pasirūpinti. Iš pateiktų interviu išrašų bei autorių pateiktų minčių galima daryti išvadą, jog nemokami įsiskolinimai, kurie pagal Civilinį kodeksą vis dėl to priklauso būsto savininkui – savivaldybei, yra itin probleminė socialinio būsto politikos įgyvendinimo sritis, kurią reikėtų keisti ir skolų prievolę perleisti socialinio būsto gyventojams. Kaip teigia Aidukaitė ir kt. (2014), iš vienos pusės galima sakyti, jog socialinio būsto politika sprendžia būsto nepritekliaus problemas, tačiau žiūrint iš kitos pusės kyla nemažai problemų, kurios susijusios su nemokėjimu už socialinio būsto nuomą. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė, kaip ji teigia: „*...žmonės išauginę apie 20 tūkstančių skolų bendrabutyje, tai yra skolų dydis vos nedidesnis nei pati buto vertė, tai vėl gi rodo, kam leisti tam žmogui gyventi toliau jeigu jisai nesistengia*“ (Spec. Jurgita). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog dėl susidariusių skolų iš socialinio būsto nėra iškeldinama. Iš savivaldybės socialinio būsto asmenys gali būti iškeldinti jei jie nemoka būsto nuomos bei komunalinių patarnavimų arba nedengia pridarytų įsiskolinimų. Tačiau tiek socialinio būsto gyventojai tiek specialistai su tuo nesutinka. Kaip teigia tyrimo dalyvė: „*Tai yra kitos šeimos, kurios turi žymiai didesnes skolas, bet kažkaip jos yra nejudinamos*“ (Spec. Indrė). Iš pateiktos citatos, galima daryti išvadą, jog šeimos, kurios turi dideles skolas, iš socialinio būsto nėra iškeldinamos. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė, pasak jos: „*Manau, kad problema tame, kad būsto skyrius leidžia žmonėms prisidaryti tokių skolų, kad net akyse dažnai tiek pinigų nėra matęs. O iš būsto niekas neiškeldina*“ (Spec. Ramunė). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai atskleidžia, jog

nedaugelis šeimų yra išskeldinamos iš socialinio būsto. Tam pritaria ir Vrubliauskas (2014), pasak jo, socialiniuose būstuose dažniausiai gyvena šeimos su vaikais, o tokių šeimų juk neiškraustysi. Apibendrinant galima sakyti, jog socialiniuose būstuose gyvena nemokūs asmenys, tačiau jie nėra išskeldinami iš būsto, o savivaldybė savo ruožtu patiria nuostolius.

Atskleista, jog socialiniai būstai Kauno mieste yra pernuomojami ir kitaip perleidžiami. Anot Mockienės (2009), valstybė itin plačiai susiduria su šia problema, kai nuvykus patikrinti socialinio būsto, jame randami asmenys, kurie dažniausiai net nežino, jog nuomojasi socialinį būstą. Kaip teigia tyrimo dalyvė: „*Nes tiesiog tie būstai pernuomojami, gyvena kažkas, arba tušti stovi, mokesčių nemokama, skolos auga, durys išplėšytos. Nu čia tie visi bendrabučiai ir taip toliau, kas nori tas gyvena tiesiog*“ (Spec. Jurgita). Tyrimo dalyvė ne tik atskleidė, jog būstai pernuomojami, tačiau specialistės teigimu, tuščiuose būstuose gyvena asmenys ar šeimos, kuriems tas būstas išvis nepriklauso. Šios tyrimo dalyvės teigimu: „*<...> ją iškraustė, nors kiti, kurie ten gyveno savavališkai, gyveno tol kol gavo būstus...*“ (Spec. Jurgita). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog būstai yra savavališkai užimami. Tyrimo dalyvė teigė: „*... labai daug butų yra pernuomojama, bet niekas iš gyvenamojo būsto fondo, to niekada netikrina. <...> Niekas netikrina ir niekam neįdomu. Manau, kad būsto fondas rūpinasi tik finansiniu atsiskaitymu už nuomą*“ (Spec. Ramunė). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai atskleidžia, jog socialiniai būstai Kauno mieste nėra tikrinami savivaldybės įgaliotų atstovų, specialistės nuomone, savivaldybė rūpinasi tik socialinio būsto nuomos mokesčiu. Socialinio būsto nuomos sutartis (2015) apibrėžia tai, jog socialinio būsto nuomininkai privalo sudaryti sąlygas nuomotojui, tai yra savivaldybės socialinio būsto fondui, tikrinti nuomojamo socialinio būsto būklę, ar socialinis būstas naudojamas pagal paskirtį ir yra vykdomi visi sutartyje nurodyti įsipareigojimai, matyti, jog socialinių būstų Kauno mieste vis dėl to niekas netikrina. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: „*<...> nepakankama kontrolė tų socialinių būstų*“ (Spec. Jurgita). Specialistės teigimu, socialinių būstų kontrolė yra nepakankama. Taip pat išskirta: „*... mažai prižiūrima socialinio būsto nuomos sistema*“ (Spec. Barbora). Tyrimo dalyvės teigimu, socialinio būsto nuomos sistema per mažai prižiūrima. Taigi galima daryti išvadą, jog Kauno mieste itin trūksta socialinių būstų priežiūros ir kontrolės, tikrinimo, ar socialinio būsto gyventojai laikosi nuomos sutartyje nurodytų įsipareigojimų, nes socialiniai savivaldybės būstai yra neprižiūrimi, netausojami, pernuomojami, ar jie nėra savavališkai užimti kitų asmenų ar šeimų.

18 lentelė. Socialinio būsto politikos įgyvendinimas specialistų nuomone

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Socialinio būsto politikos įgyvendinimas	<i>Netikslingai naudojamos lėšos</i>	„Aš manau, kad tie pinigai panaudojami netikslingai. Ten aišku, kiek aš lankausi socialiniuose būstuose, ten šiuo metu bandoma renovuoti, sudedamos naujos durys, langai. Bet aišku ten žmonės gyvena, kurie to nevertina...“ (Spec. Dovilė). „Gyvena trys, nu dvi šeimos ir vienas asmuo, o visą tą namą šildo, kiauri langai, bėda vanduo, teka tiesiog, žiemą varvekliai, nu va tos ekonomikos, nu tiesiog sudėtinga suvokt“ (Spec. Jurgita). „... iš spaudos teko girdėti apie tai kokios sumos yra skiriamos tų socialinių būstų remontams. Tai vėl gi yra mažesnės kainos, jos yra išpūstos, nerealios.<...> Čia

		manau trūksta aprūpinimo skyriaus ūkiškumo ir to skaidrumo“ (Spec. Indrė). „...kažkaip per didelės sumos išleidžiamos socialinių būstų remontams, taip pat irgi perkami brangūs, nu ne rinkos kainomis tie socialiniai būstai perkami“ (Spec. Indrė).
	<i>Pagalbos nebuvimas</i>	„Pagalbos iš tikrųjų nėra ir į žmones nėra atsižvelgiama. Problema yra socialinė labai didelė ir labai nesprenžiamą, palikta žmonėms, nu likimo valiai.“ (Spec. Dovilė) „... tai kad jaunom šeimom praktiškai išvis nepadedama“ (Spec. Dovilė)
	<i>Neapgyvendinti socialiniai būstai</i>	„Nes kaip darbo patirtis rodo, nemažai socialinių būstų stovi užrakinti, užplombuoti ir juose niekas negyvena“ (Spec. Barbora). „... tiesiog vardina adresais, kur yra laisvi būtai. Dabar irgi neseniai moteris minėjo, kad Aukštuosiuose Šančiuose prieš metus laiko jokios šeimos neįkelia, juk tiek daug šeimų stovi eilėje būstui gauti“ (Spec. Indrė).
	<i>Įsiskolinimų nemokėjimas</i>	„<...>dažniausia socialiniuose būstuose gyvena tie, kurie nemoka skolų, yra prisidarę ten tūkstančiais įsiskolinimų, veda netinkamą gyvenimo būdą, nesitvarko, nepalaiko elementarios tvarkos, švaros, higienos ten.“ (Spec. Indrė). „Dar labai apmaudu, kad su mokesčių mokėjimais už šiuos būstus kyla labai daug problemų ir žmonės nėra linkę mokėti už gaunamas komunalines paslaugas“ (Spec. Barbora). „<...> vienetai tokių, kurie gavę socialinį būstą, stengiasi mokėti mokesčius, kad nebūtų skolų ar ten susitvarkyti dokumentus kompensacijai, visa kita. <...> Įsivaizduoja, kad valdžia davė butą, valdžia turi jį prižiūrėti, keisti, tvarkyti jeigu ten kažkas“ (Spec. Jurgita). „...žmonės išauginę apie 20 tūkstančių skolų bendrabutyje, tai yra skolų dydis vos nedidesnis nei pati buto vertė, tai vėl gi rodo, kam leisti tam žmogui gyventi toliau jeigu jisai nesistengia“ (Spec. Jurgita).
	<i>Ekonominė Lietuvos situacija</i>	„Kadangi mūsų šalyje ekonominė situacija nėra gera, tai manau, kad automatiškai didėja žmonių skaičius, kurie gali pretenduoti gauti tą socialinį būstą ir manau valstybė visgi neatliepia to poreikio...“ (Spec. Barbora). „Daugėja šeimų gyvenančių ties skurdo riba ir tiesiog šeimų finansinė būklė yra tokia, kad jie nepajėgia įsigyti būsto. <...> tai manau tiesiog tokia Lietuvos ekonominė situacija prisideda prie to, kad daug šeimų neturi, negali įsigyti to būsto“ (Spec. Indrė).
	<i>Skolininkai neišskeldinami</i>	„Tai yra kitos šeimos, kurios turi žymiai didesnes skolas, bet kažkaip jos yra nejudinamos.“ (Spec. Indrė) „Manau, kad problema tame, kad būsto skyrius leidžia žmonėms prisidaryti tokių skolų, kad net akyste dažnai tiek pinigų nėra matęs. O iš būsto niekas neišskeldina“ (Spec. Ramunė).
	<i>Pernuomojami būstai</i> <i>Savavališkai užimami būstai</i>	„Nes tiesiog tie būstai pernuomojami, gyvena kažkas, arba tušti stovi, mokesčių nemokama, skolos auga, durys išplėšytos. Nu čia tie visi bendrabučiai ir taip toliau, kas nori tas gyvena tiesiog“ (Spec. Jurgita). „<...> ją iškraustė, nors kiti, kurie ten gyvena savavališkai, gyvena tol kol gavo būstus...“ (Spec. Jurgita).
	<i>Būstų kontrolės stoka</i>	„... labai daug butų yra pernuomojama, bet niekas iš gyvenamojo būsto fondo, to niekada netikrina. <...> Niekas netikrina ir niekam neįdomu. Manau, kad būsto fondas rūpinasi tik finansiniu atsiskaitymu už nuomą“ (Spec. Ramunė). „<...>nepakankama kontrolė tų socialinių būstų“ (Spec. Jurgita). „... mažai prižiūrima socialinio būsto nuomos sistema“ (Spec. Barbora).
	<i>Integracijos trūkumas</i>	„Tarkim būtų panašiai kaip ir vaikų namuose. Tarkim jie yra vienom kaip ir patalpoj didelei, tai jie neintegruojami į visuomenę. Tai čia būtų panašiai. Tie vaikai išeina iš tų vaikų namų ir patenka į tam tikrą uždara sistemą, kur yra tik tokie asmenys, o kokioj aplinkoj žmonės būna tai tokie jie ir tampa. Tai ir vėl, tuose socialiniuose būstuose ir dažnai nepilnamečiai vėl laukiasi, tos problemos...“ (Spec. Dovilė) „Koncentracija vienoje vietoje žmonių, kurie turi tam tikrų socialinių problemų, nesprenžia tų žmonių problemų.“ (Spec. Barbora)

Apibendrinant galima teigti, jog socialinio būsto politika įgyvendinama neefektyviai ir netinkamai. Buvo atskleista, jog lėšos, skirtos socialinio būsto fondo plėtrai naudojamos netikslingai ir neefektyviai. Įgyvendinant politiką, nėra suteikiama pagalba asmenims, o socialinio būsto poreikis

nėra patenkinamas. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog trūksta socialinės, socialinio būsto gyventojų, integracijos, o socialinio būsto prieinamumas nėra užtikrinamas. Buvo atskleista, jog būsto politika įgyvendinama netinkamai, Kauno mieste yra daug neapgyvendintų socialinių būstų, tačiau socialinio būsto poreikis nėra patenkinamas. Tyrimo dalyvių teigimu, socialinių būstų gyventojai nedengia įsiskolinimų, tačiau iš būstų nėra iškraustomi. Prie netinkamo socialinio būsto politikos įgyvendinimo prisideda ekonominė šalies situacija, būstų kontrolės stoka, kurios pasekoje būstai pernuomojami ar savavališkai užimami. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog būsto nuomos kompensacijos sistema yra neefektyvi ir negerinanti socialinio būsto prieinamumo situacijos.

4.3.3 Specialistų pasiūlymai socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui

Lietuva yra viena iš šalių, kurioje socialinio būsto prieinamumas yra itin mažas ir teikiamas tik socialiai pažeidžiamoms socialinėms grupėms (Braga, Palvarini, 2013). Lyginant su Danija ir Švedija, kurioje būsto prieinamumas yra itin didelis ir yra didesnis nei 19 proc., taip pat būstas yra prieinamas ne vien socialiai pažeidžiamoms grupėms, todėl tokiose šalyse benamystė, kaip socialinė problema beveik neegzistuoja. Tai reiškia, jog valstybė užtikrina būstą visiems savo valstybės gyventojams. Tai galima susieti su tai, jog tyrimo dalyvė siūlo didinti socialinio būsto fondą, pasak jos: „*Tai manau, čia reikėtų irgi taip daryti, kad būtų galima sutaupyti ir įsigyti dar daugiau socialinių būstų*“ (Spec. Indrė). Tyrimo dalyvės teigimu, reikia įsigyti kuo daugiau socialinių būstų. Kaip teigia kita tyrimo dalyvė, svarbu, jog būtų atsižvelgiama į individualias asmenų ir šeimų situacijas: „... *galėtų labiau atsižvelgti į kiekvienos šeimos situaciją, o nesivadovauti vien popieriais*“ (Spec. Ramunė). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai išryškina tai, jog svarbu, kad būtų atsižvelgiama į individualias asmenų ir šeimų situacijas, nebūtų žiūrima tik į pateiktus dokumentus socialiniam būstui gauti. Galima teigti, jog socialinio būsto fondo didinimas ir atsižvelgimas į asmenines situacijas, gerintu socialinio būsto politikos įgyvendinimą.

Praeitose analizės dalyse buvo išskirta tai, jog reikėtų kuo daugiau atsižvelgti į šeimų ar asmenų nemokumą susijusį su socialinio būsto nuomos ar komunaliniais mokesčiais. Kaip siūlo tyrimo dalyvė: „*Nepakankama kontrolė, kad jie mokesčius mokėtų. <...> kažkaip turėtų būt kontroliuojama ir jeigu tiesiog žmogus nemoka mokesčių tai ir iškraustomas, kad nepriaugintų tūkstančius ten, keliasdešimt tūkstančių ir taip toliau*“ (Spec. Jurgita). Tyrimo dalyvės teigimu, reikia sugriežtinti nemokumo problemą. Specialistės teigimu turėtų būti labiau kontroliuojama ir jei asmuo ar šeima yra nemoki, kuo skubiau iškeldinti iš socialinio būsto. Kaip išskyrė kita tyrimo dalyvė: „*Ir galbūt įpareigoti, kažkaip finansiškai tuos žmonės atsakyti už tą būstą finansiškai. <...> Nes dažnai žmonės bijo tų skolų, tai gal per tą pradėtų saugoti*“ (Spec. Dovilė). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai siūlo, jog asmenys ar šeimos, gyvenančios socialiniuose būstuose atsakyti už ten esantį turtą finansiškai. Svarbu, jog sugadinti daiktai būtų sutvarkyti arba už juos būtų sumokama. Dar viena tyrimo dalyvė išskyrė tai, jog : „*Reikia*

žmones mokyti, kad gavę būstą, jie nelauktų kol valstybė jiems viską sutvarkys, nes tokia yra nuomonė beveik visų asocialių žmonių. Tačiau, kad pats žmogus nors kiek prisidėtų prie savo namų gerovės, to beveik nėra“ (Spec. Ramunė). Tyrimo dalyvės teigimu, svarbu, jog asmenys būtų skatinami patys prisidėti prie socialinio būsto gerovės, nelaukiant kol už juos tai padarys savivaldybė. Taigi galima teigti, jog svarbu, kad būtų kuo daugiau kontroliuojami nemokūs klientai, už nesumokėtas skolas būtų kuo skubiau išskeldinami iš socialinio būsto, taip pat už socialiniame būste esantį sugadintą turtą būtų įpareigoti atsakyti finansiškai bei būtų kuo labiau skatinami prie socialinio būsto gerovės prisidėti patys.

Svarbu sukurti teigiamą aplinką gyventojams, pasak autoriaus, akivaizdu, jog trūksta socialiai pažeidžiamų gyventojų integravimo į visuomenę, nesudaromos sąlygos spręsti gyvenamosios aplinkos problemų Vilys (2015). Tam pritaria ir tyrimo dalyvė: „... valstybė kažkaip pirktų butus ten, kad ir įprastuose namuose, kad žmonės integruotųsi. <...>Galbūt nuosaviuose namuose, kad jie gyventų kažkaip <...> kažkaip nu ten tiesiog nedaryti tų karštųjų taškų, kur veisiasi visi negerai dalykai“ (Spec. Dovilė). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai pritaria autoriaus teiginiui, pasak specialistės svarbu, kad žmonės gyvenantys socialiniuose būstuose integruotųsi į visuomenę, kad socialiniai būstai būtų įprastuose namuose, šalia žmonių, kurie neturi socialinių problemų. Kaip teigia Vilys (2015), šiuo metu socialiniai būstai dažniausiai statomi pavieniai nauji daugiabučiai namai arba išperkami seni, remonto reikalaujantys butai. Anot tyrimo dalyvės: „... politika socialinio būsto: pastatėme namą ir visus ten apgyvendiname. Tai turėtų būti galvojama truputį kitaip“ (Spec. Barbora). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog pastačius namą ir jame apgyvendinus žmones, problema neišsprendžiama. Kaip teigia kita tyrimo dalyvė: „... kai jie išsisklaido po visą miestą, jeigu namie yra vienas socialinis būstas, nu kažkaip tai neturi tokios įtakos nei kaimynams nei kaimynai jiems. Ir aš manau, kad reikėtų išsklaidyti po Kauno miestą“ (Spec. Indrė). Tyrimo dalyvės teigimu, vienas ar keli socialiniai būstai paprastuose namuose neturi blogos įtakos kaimynams ir yra geresnis variantas nei socialiniai būstai viename daugiabučiame name. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė, pasak jos: „Manau, kad reikėtų tą infrastruktūrą sutvarkyti labiau. Tai panaikinti, tuos tam tikrus židinius, kaip sakiau tų socialinių būstų, nes jie yra pavojingi ir visuomenei“ (Spec. Dovilė). Tyrimo dalyvės pasakytuose žodžiuose galima išvelgti siūlymą keisti infrastruktūrą, panaikinti socialinius namus, nes jie yra pavojingi visuomenei. Taigi iš pateiktų interviu galima daryti išvadą, jog gerinant socialinio būsto politikos įgyvendinimą svarbu, jog nebebūtų steigiami socialiniai būstai, kuriuose gyvena panašių socialinių problemų turintys asmenys, naikinti pavojingus socialinių būstų židinius, kurie yra sutelkti vienoje vietoje, svarbu ne tik steigti socialinius būstus, tačiau tuo pačiu ir integruoti asmenis ar šeimas į visuomenę.

Kaip teigiama socialinio būsto nuomos problemų analizėje (2008), vienas iš būdų, jog būtų užkirstas kelias piktnaudžiavimui ir aplaidumui socialinio būsto fondo srityje, taip pat neskaidriam

socialinio būsto fondo panaudojimui, reikėtų viešai skelbti informaciją apie socialinio būsto fondo dydį, sąrašus asmenų, turinčių teisę į socialinio būsto nuomą, taip pat sąrašus asmenų, kuriems socialinis būstas jau išnuomotas. Tyrimo dalyvė teigia: „... tie žmonės, kurie dirba, jie mato tas problemas labai akivaizdžiai. Ir kažkaip galėtų labiau jas viešinti, tas problemas. <...> Tai manau, reikėtų tiem visiem žmonėm ir tiem klientams ir tiem dirbantiems kooperuotis ir tas problemas viešinti. Nes neviešinus problemų tai jos ir nebus sprendžiamos“ (Spec. Dovilė). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai atskleidė, jog politikos tobulinimui svarbus problemų viešinimas, nes taip problemos būtų sprendžiamos efektyviau, gerinamas socialinio būsto prieinamumas.

Dar viena iš problemų išryškėjusi socialinio būsto nuomos problemų analizėje (2008), „savivaldybėse skiriamas nepakankamas dėmesys savivaldybei nuosavybės teise priklausančio ir patikėjimo teise valdomo turto – socialinio būsto ir bendrabučių – apskaitai, jo panaudojimo teisėtumui ir pagrįstumui. Neaiškūs yra socialinio būsto apskaitos ir panaudojimo pagrįstumo ir teisėtumo kontrolės mechanizmai“. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė, pasak jos: „... reikėtų ten šiek tiek sukurti racionalesnę sistemą ir daugiau dėmesio, kaip jau minėjau, skirti pačiai būsto nuomos kontrolei ar tikrai tais būstais naudojasi, asmenys, kuriem reikėtų“ (Spec. Barbora). Tyrimo dalyvės pasakyti žodžiai nurodo, jog svarbu, kad savivaldybėje būtų kuo didesnė socialinių būstų nuomos kontrolė. Šios tyrimo dalyvės teigimu: „Sustiprinti būsto nuomos kontrolę, išnuomotų būstų, išnuomotų būstų kontrolę, nes tai manau padėtų spręsti būsto klausimą. Taip pat reikėtų labiau stebėti žmones, kurie gyvena tuose būstuose, jų gaunamas pajamas ir panašiai, tai tikriausiai taip pat turėtų spręsti šią problemą“ (Spec. Barbora). Galima daryti išvadą, jog svarbu, kad savivaldybės daugiau kontroliuotų socialiniuose būstuose gyvenančius asmenis, stebėtų jų gaunamas pajamas. Kaip išskiria kita tyrimo dalyvė: „... reikėtų labiau kontroliuoti komunalinių mokesčių mokėjimą, tikrinti gaunamo būsto išvaizdą“ (Spec. Ramunė). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima teigti, jog svarbu, kad kuo daugiau būtų kontroliuojamas komunalinių mokesčių mokėjimas bei pačio socialinio būsto priežiūros tinkamumas. Specialistės teigimu, svarbu, kad būtų tikrinama ar būste gyvena asmenys ar šeimos su kuriomis yra pasirašyta socialinio būsto nuomos sutartis. Taigi galima daryti išvadą, jog efektyviam socialinio būsto politikos įgyvendinimui svarbi tinkama socialinio būsto kontrolė.

Norint tobulinti socialinio būsto politiką, svarbu turėti būstų, kurie būtų skirti kriziniams atvejams. Kaip teigia Braga, Palvarini (2013) išskirtais gerosios kitų Europos šalių patirtimi, kai kuriose Europos Sąjungos šalyse vietos valdžios institucijos pasilieka keletą laisvų vietų į iš anksto nustatytuose namuose, tam kad atsiradus skubiam būsto poreikiui būstas būtų suteikiamas iškart. Tam pritaria ir tyrimo dalyvė ir kaip vieną iš socialinio būsto politikos tobulinimo galimybių siūlo sukurti būstus kriziniams atvejams. Pasak tyrimo dalyvės: „... turėtų gal būt kažkoks tai fondas kažkokiems kriziniams atvejams, kad žmogus tarkim terminuotai, kažkaip galėtų išsinuomoti tą.. nu mokėti mokesčius. Nu, nes tarkim va situacija mama su penkiais vaikais neturi kur gyventi, tai pagal

dabartinę politiką vaikus į vaikų namus, o mamą kažkur tais“ (Spec. Jurgita). Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių galima suprasti, jog svarbu, kad savivaldybės steigtų butus kriziniams atvejams, nes kitu atveju vaikai gyvenantys šeimoje gali būti paimti iš šeimos ir apgyvendinti globos namuose. Galima daryti prielaidą, jog tokia politika nėra tinkama. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė, pasak jos: „*Visgi manau, kad išimtys turėtų būti jeigu pakankamai sunki situacija ir jeigu yra tikrai įrodymai, kad šeimai reikia, tai manau išimtys turėtų būti“ (Spec. Indrė).* Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių matyti, jog svarbu, kad kartais būstai būtų suteikiami išimties tvarka, įrodžius, jog šeimai to būsto tikrai reikia. Informaciją apie būstus, kriziniams atvejams, galima rasti Suomijos gerosios patirties pateiktyje, nes šalies sostinėje vis dar yra teikiamas laikinas apgyvendinimas. Net 104 vietos yra paliktos laisvos ir yra skirtos kriziniam apgyvendinimui, kuris gali siekti iki šešių savaičių, kol bus išspręstas nuolatinio apgyvendinimo klausimas (Kovos su nedarbu ir skurdo mažinimo strategijų tyrimas, 2014). Tam pritaria ir dar viena tyrimo dalyvė, pasak jos: „*Savivaldybės daugiau turėtų supirkti būstų ir atsižvelgti į konkrečius žmogaus situaciją ypač krizinėje situacijoje padėti...“ (Spec. Ramunė).* Kaip galima suprasti iš specialistės pateiktos citatos, svarbu, jog savivaldybė turėtų kuo daugiau būstų, jog asmenys atsidūrę krizinėje situacijoje galėtų kreiptis ir jiems būtų suteikta pagalba. Taigi galima daryti išvadą, jog norint gerinti socialinio būsto politikos įgyvendinimą, būtų galima steigti būstus kriziniams atvejams, taip pat būstus teikti išimties tvarka, jei šeima ar asmuo įrodo, jog tas būstas yra itin reikalingas kuo skubiau, kad būtų patenkintas socialinio būsto poreikis.

Kaip išskyrė tyrimo dalyvės, svarbu, kad tiek valstybė tiek savivaldybės atsižvelgtų į palankesnius sprendimo būdus. Kaip teigia tyrimo dalyvė: „... *čia turėtų paskaičiuot kas labiau apsimoka, ar tuščius butus laikyti ir paskui mokėti mokesčius savivaldybei už tuos butus ar tiesiog sukurti sistemą, kad tie butai būtų skiriami, tam, kam reikia“ (Spec. Jurgita).* Iš tyrimo dalyvės pasakytų žodžių matyti, jog daug socialinių būstų stovi tušti, tačiau savivaldybė privalo už juos mokėti komunalinius mokesčius, todėl reikėtų atsižvelgti į tai, kad savivaldybė patiria nuostolius, būstus laikydama neapgyvendintus. Tam pritaria ir kita tyrimo dalyvė: „*Todėl labai daug būstų stovi tiesiog tušti, nesuremontuoti ir nenaudojami. Ar tai valstybei apsimoka? Manau, kad ne. Juk sąskaitos už šildymą ir panašiai, manau gula ant valstybės pečių, nors ten niekas ir negyvena“ (Spec. Ramunė).* Tyrimo dalyvė pritaria, jog savivaldybė patiria nuostolių laikydama tuščius ir neapgyvendintus būstus. Taigi galima teigti, jog savivaldybės laikydamos tuščius būstus tik patiria nuostolius, nes turi mokėti už komunalinius patarnavimus. Todėl svarbu, kad būstai būtų nelaikomi tušti, o kuo greičiau būtų patenkintas socialinio būsto poreikis.

19 lentelė. Specialistų pasiūlymai socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui

Kategorija	Subkategorija	Autentiški tyrimo dalyvių pasisakymai
Pasiūlymai socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui	<i>Pasirinkti palankesnę sprendimą</i>	„... čia turėtų paskaičiuot kas labiau apsimoka, ar tuščius butus laikyti ir paskui mokėti mokesčius savivaldybei už tuos butus ar tiesiog sukurti sistemą, kad tie butai būtų skiriami, tam, kam reikia“ (Spec. Jurgita). „Todėl labai daug būstų stovi tiesiog tušti, nesuremontuoti ir nenaudojami. Ar tai valstybei apsimoka? Manau, kad ne. Juk sąskaitos už šildymą ir panašiai, manau gula ant valstybės pečių, nors ten niekas ir negyvena.“ (Spec. Ramunė) „Žmonės laukia daug metų ir jaučiasi nesaugiai neturėdami savo būstų. Ir tos problemos gimdo kitas problemas, iš šeimų paimami vaikai, vien dėl tinkamo būsto neturėjimo, taip daugėja vaikų esančių vaikų namuose. Ir nežinau ar valstybei tai labiau apsimoka, nei suteikti žmogus socialinį būstą.“ (Spec. Ramunė)
	<i>Plėsti socialinio būsto fondą</i>	„Tai manau, čia reikėtų irgi taip daryti, kad būtų galima sutaupyti ir įsigyti dar daugiau socialinių būstų.“ (Spec. Indrė)
	<i>Skatinti pridėti prie būsto gerovės</i>	„Reikia žmones mokyti, kad gavę būstą, jie nelauktų kol valstybė jiems viską sutvarkys, nes tokia yra nuomonė beveik visų asocialių žmonių. Tačiau, kad pats žmogus nors kiek prisidėtų prie savo namų gerovės, to beveik nėra“ (Spec. Ramunė). „Ir galbūt įpareigoti, kažkaip finansiškai tuos žmones atsakyti už tą būstą finansiškai. <...> Nes dažnai žmonės bijo tų skolų, tai gal per tą pradėtų saugoti“ (Spec. Dovilė).
	<i>Atsižvelgti į individualias situacijas</i>	„... galėtų labiau atsižvelgti į kiekvienos šeimos situaciją, o nesivadovauti vien popieriais“ (Spec. Ramunė). „Savivaldybės daugiau turėtų supirkti būstų ir atsižvelgti į konkretaus žmogaus situaciją ypač krizinėje situacijoje padėti...“ (Spec. Ramunė).
	<i>Problemų viešinimas</i>	„... tie žmonės, kurie dirba, jie mato tas problemas labai akivaizdžiai. Ir kažkaip galėtų labiau jas viešinti, tas problemas. <...> Tai manau, reikėtų tiems visiem žmonėm ir tiems klientams ir tiems dirbantiems kooperuotis ir tas problemas viešinti. Nes neviešinus problemų tai jos ir nebus sprendžiamos“ (Spec. Dovilė).
	<i>Racionalesnė sistema, kontrolė</i>	„O kitas dalykas, kad reikėtų prižiūrėti, nes yra nuomos sutartis ir jeigu tas būstas niokojamas, tai irgi viena iš priežasčių, kodėl reikėtų pašalinti tuos žmones ir atimti tą būstą“ (Spec. Dovilė) <...> kažkaip turėtų būt kontroliuojama ir jeigu tiesiog žmogus nemoka mokesčių tai ir iškraustomas, kad nepriaugintų tūkstančius ten, keliasdešimt tūkstančių ir taip toliau“ (Spec. Jurgita). „... reikėtų ten šiek tiek sukurti racialesnę sistemą ir daugiau dėmesio, kaip jau minėjau, skirti pačiai būsto nuomos kontrolei ar tikrai tais būstais naudojami, asmenys, kuriems reikėtų“ (Spec. Barbora). „Sustiprinti būsto nuomos kontrolę, išnuomotų būstų, išnuomotų būstų kontrolę, nes tai manau padėtų spręsti būsto klausimą. Taip pat reikėtų labiau stebėti žmones, kurie gyvena tuose būstuose, jų gaunamas pajamas ir panašiai, tai tikriausiai taip pat turėtų spręsti šią problemą“ (Spec. Barbora). „... reikėtų labiau kontroliuoti komunalinių mokesčių mokėjimą, tikrinti gaunamo būsto išvaizdą“ (Spec. Ramunė).
	<i>Plėsti socialinio būsto fondą įprastuose namuose</i>	„... valstybė kažkaip pirktų butus ten, kad ir įprastuose namuose, kad žmonės integruotųsi. <...> Galbūt nuosavuose namuose, kad jie gyventų kažkaip <...> kažkaip nu ten tiesiog nedaryti tų karštųjų taškų, kur veisiasi visi negeri dalykai“ (Spec. Dovilė). „... politika socialinio būsto: pastatėme namą ir visus ten apgyvendiname. Tai turėtų būti galvojama truputį kitaip“ (Spec. Barbora). „... kai jie išsisklaido po visą miestą, jeigu namie yra vienas socialinis būstas, nu kažkaip tai neturi tokios įtakos nei kaimynams nei kaimynai jiems. Ir aš manau, kad reikėtų išsklaidyti po Kauno miestą“ (Spec. Indrė).
	<i>Naikinti socialinius būstus vienoje vietoje</i>	„Manau, kad reikėtų tą infrastruktūrą sutvarkyti labiau. Tai panaikinti, tuos tam tikrus židinius, kaip sakiau tų socialinių būstų, nes jie yra pavojingi ir visuomenei“ (Spec. Dovilė).
	<i>Kurti būstus kriziniams atvejams</i>	„... turėtų gal būt kažkoks tai fondas kažkokiems kriziniams atvejams, kad žmogus tarkim terminuotai, kažkaip galėtų išsinuomoti tą.. nu mokėti mokesčius. Nu, nes tarkim va situacija mama su penkiais vaikais neturi kur gyventi, tai pagal dabartinę politiką vaikus į vaikų namus, o mamą kažkur tais“ (Spec. Jurgita).
<i>Būstai išimties tvarka</i>	„Visgi manau, kad išimties turėtų būti jeigu pakankamai sunki situacija ir jeigu yra tikrai įrodymai, kad šeimai reikia, tai manau išimties turėtų būti.“ (Spec. Indrė)	

Apibendrinant specialistų pateiktus pasiūlymus išryškėjo, jog reikia plėsti socialinio būsto fondą didinti socialinio būsto prieinamumą, taip pat stengtis atsižvelgti į asmenines šeimų ir asmenų situacijas. Buvo išskirta, jog svarbu užtikrinti kontrolę, nemokius asmenis iškeldinti iš socialinių būstų. Taip pat įpareigoti asmenis finansiškai atsakyti už socialiniame būste sugadintą turtą bei skatinti asmenis pačius prisidėti prie socialinio būsto gerovės. Gerinant socialinio būsto politiką svarbu, jog nebebūtų steigiami socialiniai būstai, kuriuose gyvena panašių socialinių problemų turintys asmenys, naikinti pavojingus socialinių būstų židinius, kurie yra sutelkti vienoje vietoje, svarbu ne tik steigti socialinius būstus, tačiau tuo pačiu ir integruoti asmenis ar šeimas į visuomenę. Specialistės taip pat rekomenduoja viešinti socialinio būsto politikos įgyvendinimo problemas, nes problemų viešinimas prisidėtų prie efektyvesnio politikos vykdymo. Taip pat stiprinti tiek pačių socialinių būstų kontrolę, tiek juose gyvenančių asmenų kontrolę, jų gaunamas pajamas, socialinio būsto nuomos įsipareigojimų laikymąsi bei asmenų ir šeimų, gyvenančių socialiniuose būstuose mokumą. Kaip išskyrė tyrimo dalyvės, visada svarbu turėti keletą tuščių socialinių būstų kriziniais atvejais, taip pat teikti tokius būstus skirtus itin probleminėms situacijoms spręsti. Tyrimo dalyvės pastebėjo, jog laikomi tušti socialiniai būstai neigiamai veikia savivaldybės finansinę situaciją, socialinio būsto poreikio patenkinimą.

4.4 Rezultatų apibendrinimas

Atlikus Kauno miesto socialinio būsto gyventojų ir specialistų, dirbančių su socialinio būsto gyventojais ir asmenimis norinčiais gauti socialinį būstą, rezultatų analizę buvo atskleisti socialinio būsto politikos įgyvendinimo aspektai. Buvo atskleista socialinių būstų kokybė Kauno mieste: remonto trūkumas, prasta būstų būklė, socialiniai namai vyrauja prasta kaimynystė, būstuose gyventi pavojinga, jie nepritaikyti gyventi visavertį gyvenimą.

Atlikus tyrimą, buvo atskleisti socialinio būsto politikos įgyvendinimo aspektai socialinio būsto gyventojų požiūriu: socialinių būstų neprieinamumas, poreikio nepatenkinimas, socialinio būsto politikos įgyvendinimas neskaidrus ir netinkamas, socialinio būsto galima atsisakyti per daug kartų, socialinis būstas suteikiamas neapžiūrėjus, savivaldybės bendrabučiai suteikiami neatsižvelgiant į vienam asmeniui priklausantį naudingąjį gyvenamąjį plotą, tik tarpininkaujant kitoms institucijoms būsto poreikis patenkinamas greičiau. Išskirta tai, jog Kauno mieste yra per maža socialinių būstų kontrolė, dėl skolų socialinio būsto gyventojai iškeliami iš būsto tik išskirtiniais atvejais, nors buvo atskleista jog skolos, kurios kyla dėl nemokėjimo yra itin didelės. Dažnai asmenys ar šeimos perduodami antstoliams, tačiau jie neturi ko išieškoti, iš šeimų ar asmenų, gyvenančių socialiniame būste. Asmenims neteikiama jokia pagalba susijusi su būsto pagerinimu ar remontu. Šalia apgyvendinami panašų socialinį sluoksnį turintys asmenys ar šeimos, to pasekoje socialiai pažeidžiamos grupės neintegruojamos į visuomenę, didėja socialinė atskirtis. Per menka būsto nuomos

ir komunalinių mokesčių kontrolė, prisideda prie to, jog socialiniai būstai pernuomojami, nuniokojami, savavališkai užimami. Socialinio būsto gyventojams trūksta informacijos, kuriems ji nesuteikiama. Pirmumo teisė suteikiama pabėgėliams, o socialinio būsto politikos įgyvendinimas Kauno mieste neskaidrus: būstai gaunami greičiau kyšių pagalba, geresni būstai suteikiami pažįstamų asmenų pagalba, o lėšos skirtos būstų remontui naudojamos neefektyviai ir ne pagal paskirtį.

Socialinio būsto politikos įgyvendinimas specialistų požiūriu: asmenims, kurie kreipiasi dėl socialinio būsto suteikimo, nėra suteikiama tinkama pagalba, žmonių poreikiai iki galo nepatenkinami, socialinio būsto politikos įgyvendintojai neatsižvelgia į žmonių problemas, o jaunoms šeimoms pagalba teikiama minimaliai. Ypač trūksta problemos viešinimo, diskutavimo. Vienoje koncentracijoje gyvenantys, panašias socialines problemas turintys asmenys nesprenžia savo problemų, o prisideda prie kitų socialinės politikos problemų kūrimo, tokių kaip bedarbystė, alkoholizmas, nepilnamečių neštumas, menkas išsilavinimas. Socialinio būsto prieinamumas yra menkas, tačiau tarpininkaujant žiniasklaidai jis padidėja. Išryškėjo tai, jog socialinio būsto politikos įgyvendinimas yra neskaidrus, socialinio būsto prieinamumas padidėja kyšių pagalba, lieka neaišku pagal kokius kriterijus būstai skirstomi, taip pat neatsižvelgiama į žmonių problemas. Asmenys tinkamai neinformuojami apie jiems priklausančius dalykus, iš jų tyčiojamasi. Buvo atskleista, kad nemokūs asmenys, iš būstų nėra išskeldinami. Kauno mieste esantys bendrabučiai bei daugiabučiai socialiniai būstai, kuriuose gyvena panašias socialines problemas turintys asmenys, daro neigiamą įtaką tiek pačių socialinių būstų gyventojams tiek sukuria naujas socialines problemas, didėja socialinė atskirtis. Kauno mieste mažai prižiūrima socialinių būstų nuomos sistema. Kaip buvo atskleista, būsto nuomos kompensacijos įstatymas yra neveiksmingas, nes Lietuvoje vyrauja šešėlinė būsto nuomos sistema. Lėšos, socialinio būsto remontui bei naujiems socialiniams būstams pirkti ar statyti yra naudojamos netikslingai, neefektyviai ir netinkamai - yra perkami per brangūs būstai, taip pat būstų remontui išleidžiama per daug lėšų, kurios neatitinka rinkos kainų. Kauno mieste yra tuščių socialinių būstų, tačiau į juos nauji gyventojai įkeliami nėra, o laukiančiųjų socialinio būsto eilėje skaičius lyginant su tuo, kiek būstų per metus suteikiama visiškai nesprenžia socialinio būsto poreikio neužtikrinimo problemos, tai yra socialinio būsto poreikis nėra atliepiamas.

Socialinio būsto gyventojai ir specialistai pateikė pasiūlymus socialinio būsto politikos įgyvendinimo tobulinimui. Socialinio būsto gyventojai siūlo sukurti palankesnę įsiskolinimų dengimo sistemą, išskeldinti asmenis iš būsto dėl susidariusių įsiskolinimų, sumažinti būsto nuomos kainą, skirti kokybiškus būstus, koreguoti politikos įgyvendinimą, socialinio būsto prieinamumui didinti, atsižvelgti į individualias asmenų ir šeimų situacijas. Specialistai pabrėžė: rinktis palankesnius sprendimus, skirti būstus išimties tvarka, plėsti socialinio būsto fondą, skatinti socialinio būsto gyventojus prisidėti prie socialinio būsto gerovės, atsižvelgti į individualias šeimų ar asmenų situacijas, viešinti socialinio būsto politikos įgyvendinimo problemas, sukurti racionalesnę sistemą ir kontrolę, atsakyti už socialinio būsto

nuniokojimą, plėsti socialinio būsto fondą, perkant būstus įprastuose namuose, naikinti socialinius būstus esančius vienoje vietoje, kurti būstus kriziniams atvejams.

IŠVADOS

1. Teorinė mokslinių šaltinių analizė atskleidė, jog Lietuvoje būsto politikos samprata yra siejama tiek su socialine tiek su kitomis politikos sritimis. Remiantis būsto politikos aspektais, ne valstybė, o rinka reguliuoja statybas, būsto naudojimą ir plėtrą, socialinio būsto sektorius yra ypač mažas ir mažai išplėtotas, nors būsto poreikis yra didelis, socialinis būstas yra garantuojamas tik itin pažeidžiamoms socialinėms grupėms, valstybė prisideda minimaliai: skiriant socialines pašalpas bei lengvatas būsto išlaikymui, vyrauja prastos kokybės būstai. Pažymėtina, kad Lietuva turi tiek liberaliosios gerovės valstybės modelio bruožų, tiek pokomunistinių valstybių bruožų. Teorinėje dalyje buvo pateikta aprūpinimu būstu situacijos analizė Lietuvoje: didelis socialinio būsto nepriteklus, mažas gyvenamasis plotas tenkantis vienam gyventojui, valstybėje likę pokomunistinės statybos daugiabučiai namai ir bendrabučiai, menkas socialinio būsto fondas, kuris neužtikrina asmenų socialinio būsto poreikių patenkinimo. Lėšos, skirtos socialinio būsto fondo plėtrai naudojamos neefektyviai, perkami per brangūs būstai, už skirtas lėšas, nėra užtikrinamas tinkamas socialinio būsto prieinamumas.
2. Atsiskleidė, jog įsigaliojus naujam Paramos būstui įsigyti ir išsinuomoti įstatymui, parama būsto nuomai buvo pasinaudota tik 12 asmenų ar šeimų. Išryškėjo tai, jog Lietuvoje vyraujanti šešėlinė nuomos sistema neleidžia tinkamai veikti naujam Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymui. Teorinėje dalyje išryškėjo tai, jog socialinio būsto plėtros programos neturi vienos ir kryptingos sistemos, kuri iš esmės spręstų socialinio būsto prieinamumo problemą.
3. Tyrimo rezultatai atskleidė, socialinio būsto politikos įgyvendinimo bei socialinio būsto aspektus. Išskirta tai, jog socialiniai būstai Kauno mieste yra prastos kokybės, netinkamai prižiūrimi, juose gyventi pavojinga, o dažnai socialiniai būstai esant mažai būstų kontrolei yra pernuomojami ar visiškai nuniokojami. Kaip išskyrė tyrimo dalyvių pateiktų duomenų analizė, Kaune yra menkas socialinių būstų prieinamumas, nors socialinio būsto poreikis yra didelis. Buvo pabrėžta, jog Kauno mieste vykdoma per menka socialinių būstų kontrolė, kuri prisideda prie kitų socialinio būsto probleminių aspektų. Nors socialinio būsto gyventojai nemoka su būsto nuoma bei komunaliniais patarnavimais susijusių įsiskolinimų, tačiau iš socialinių būstų nėra išskeldinami. Šalia apgyvendinami panašų socialinį sluoksnį turintys asmenys ar šeimos, to pasekoje socialiai pažeidžiamos grupės neintegruojamos į visuomenę, didėja socialinė atskirtis, o Kauno mieste esantys bendrabučiai bei daugiabučiai socialiniai būstai, kuriuose gyvena panašias socialines problemas turintys asmenys, daro neigiamą įtaką tiek pačių socialinių būstų gyventojams

ties sukuria naujas socialines problemas. Buvo atskleista, jog socialinio būsto politika Kauno mieste įgyvendinama neskaidriai: būstai gaunami greičiau kyšių pagalba, geresni būstai suteikiami pažįstamų asmenų pagalba, o lėšos skirtos būstų remontui naudojamos neefektyviai ir ne pagal paskirtį. Kauno mieste mažai prižiūrima socialinių būstų nuomos sistema. Kaip buvo atskleista, būsto nuomos kompensacijos įstatymas yra neveiksmingas, nes Lietuvoje vyrauja šešėlinė būsto nuomos sistema.

4. Atlikta kokybinio turinio analizė taip pat atskleidė socialinio būsto gyventojų bei specialistų rekomendacijas socialinio būsto politikos tobulinimui. Išryškėjo tai, jog svarbu sukurti paslankesnę įsiskolinimų mokėjimo sistemą, o nemokius socialinio būsto gyventojus iškeldinti iš socialinio būsto, tuo pačiu stiprinant būstų kontrolę. Socialinio būsto gyventojai teigė, jog reikia koreguoti politikos įgyvendinimą, socialinio būsto prieinamumui didinti. Kaip politikos tobulinimo galimybę tyrimo dalyviai išskyrė tai, jog būtų labiau atsižvelgiama į asmeninę ir materialinę asmenų situaciją. Buvo siūloma, kad svarbu įpareigoti asmenis finansiškai atsakyti už socialiniame būste sugadintą turtą bei skatinti asmenis pačius prisidėti prie socialinio būsto gerovės. Gerinant socialinio būsto politiką svarbu, jog nebebūtų steigiami socialiniai būstai, kuriuose gyvena panašių socialinių problemų turintys asmenys, naikinti pavojingus socialinių būstų židinius, kurie yra sutelkti vienoje vietoje, svarbu ne tik steigti socialinius būstus, tačiau tuo pačiu ir integruoti asmenis ar šeimas į visuomenę. Specialistės kaip rekomendaciją išskyrė socialinio būsto problemų viešinimą, kad būtų pasiekti kuo geresni būsto politikos tobulinimo rezultatai. Taip pat pabrėžta, jog būtina kurti būstus kriziniams atvejams.
5. Kaip ir Mockienės (2009) atliktame magistro baigiamajame darbe, taip pat ir šiame darbe išryškėjo, jog socialinio būsto prieinamumas yra didinamas, skiriant didesnes lėšas būstų plėtrai, tačiau socialinio būsto poreikis nėra patenkinamas. Aidukaitė ir kt. (2014) savo darbe atskleidė, jog socialinio būsto politikos įgyvendinimas stipriai susijęs su nepritekliaus mažinimu, tačiau kyla nemažai problemų su nemokumu, svetimo turto niokojimu, blogos kaiminystės, kas išryškėjo ir atlikus rezultatų analizę šiame darbe.

REKOMENDACIJOS

Socialinio būsto politikos formuotojams – politikams ir valstybės institucijoms:

- Plėtoti socialinio būsto fondą, kuriant socialinius būstus, kurie būtų skirti kriziniams atvejams ir kuriuose laikinai galėtų gyventi asmenys ar šeimos, kol bus išspręsta būsto poreikio patenkinimo problema;
- Viešinti problemas susijusias su socialiniu būstu ir socialinio būsto politikos įgyvendinimu, taip siekiant tinkamo socialinio būsto ir socialinio būsto politikos įgyvendinimo ir problemų sprendimo;
- Sukurti optimalesnę programą, kuri įpareigotų socialinio būsto nuomininkus mokėti socialinio būsto ir komunalinius mokesčius bei užtikrintų lengvesnį išskeldinimą iš socialinio būsto, jei asmuo ar šeima nedengia įsiskolinimų susijusių tiek su socialinio būsto tiek su komunaliniais mokesčiais;
- Atsižvelgiant į Socialinės įtraukties strategiją 2015-2020 metams, įpareigoti socialinio būsto gyventojus integruotis į darbo rinką.

Vietos savivaldai:

- Užtikrinti socialinio būsto prieinamumą visiems asmenims ir šeimoms, kai to būsto ypatingai reikia.
- Plėsti savivaldybės socialinio būsto fondą įtraukiant naujų būstų pirkimą ir senų savivaldybei priklausančių patalpų pritaikymą gyvenimui.
- Naikinti socialinių būstų židinius, kurie yra nesaugios kaimynystės, kitų socialinės politikos problemų šaltiniai, kuriant tokius būstus, kurie prisidėtų prie tinkamo asmenų ir šeimų integravimo į visuomenę;
- Užtikrinti tinkamą socialinių būstų ir socialinių būstų gyventojų kontrolę (tikrinti ar socialiniuose būstuose gyvena asmenys, su kuriais sudaryta socialinio būsto nuomos sutartis, ar būstuose negyvena pašaliniai asmenys, būstai nepernuomojami ar kitaip neperleidžiami, neniokojami);
- Užtikrinti skaidrų ir įstatymus atitinkantį socialinio būsto politikos įgyvendinimą;
- Suteikti socialinį būstą atsižvelgiant į tam tikrą socialinio būsto poreikį individualiose situacijose.

Mokslininkams ir tyrėjams:

- Ištirti socialinio būsto politikos tobulinimo galimybes, remiantis kitų šalių gerąja patirtimi;

- Ištirti gyvenimo netinkamame socialiniame būste susietumą su kitomis socialinės politikos probleminėmis sritimis.

LITERATŪRA

1. Aidukaitė, J., (2010). *Gerovės valstybių patirtis vertinant socialinio teisingumo principo įgyvendinimą švietime: Švedijos, Škotijos ir Vokietijos atvejai*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 34, 47–60.
2. Aidukaitė, J., (2013). *Būsto politika skirtinguose gerovės modeliuose*. Sociologija. Mintis ir veiksmai. 2013/2(33), (Online)
3. Aidukaitė, J., (2014). *Housing policy regime in Lithuania: towards liberalization and marketization*. GeoJournal. 79:421-432
4. Aidukaitė, J., Lipnevič, A., Nefas, S., Narkevičiūtė, A., Anulytė, F., (2014). *Būsto politika ir visuomenės iniciatyvos mieste*. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Sociologijos institutas. Vilnius. ISBN 978-9955-531-47-0.
5. Andersen, H. S., (2002). *Welfare regimes, welfare systems and housing in Southern Europe*. International journal of housing policy Nr. 6 (3) 251-277.
6. Aplinkos ministerija (2012). *Esama būsto sektoriaus būklė*. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/index.php#r/1014> [žiūrėta: 2015-12-18].
7. Barščiūtė, A., Laiconaitė, A., (2011). *Ekonominės krizės padariniai Lietuvoje*. Kauno kolegija. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/Ineta/Downloads/213-660-1-PB.pdf> [žiūrėta: 2015-12-19].
8. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V., (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda.
9. Braga, M., Palvarini, P., (2013). *Social Housing in the EU*. Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/492469/IPOLEMPL_NT%282013%29492469_EN.pdf [žiūrėta 2015-11-26].
10. Bratčikovienė, N., Danilevičius, A., (2005). *Gyventojų apsirūpinimo būstu socialinės ekonominės problemos*. Aktualijos. 78-82
11. Bražiūnas, G., (2004). *Nedarbas Ir socialinė atskirtis*. Magistro baigiamasis darbas: socialiniai mokslai: socialinė pedagogika. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
12. Daunora, Z. J. (1998). *Socialinių būstų projektavimas*. Vilnius: Technika
13. Dyšienė, B., (2006). *Aplinkos apsaugos politikos vystymasis Lietuvoje*. Magistro baigiamasis darbas: aplinkos apsaugos politika ir administravimas. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas
14. Dumbliauskienė, M., Braukylaitė, S., (2010). *Šeimų socialinės atskirties teritorinė sklaida Lietuvoje*. Geografija. T. 46 Nr. 1–2, 43-51. Lietuvos mokslų akademija.
15. Esping-Andersen, G., (1995). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Policy Press.
16. European Parliament. *MEPs call for EU-wide Minimum Income to Combat Poverty, 2010.* Press Release – Social Policy. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20101020IPR88468/html/MEPs-call-for-EUwide-minimum-income-to-combat-poverty> [žiūrėta: 2015-10-15].

17. Gapšys, V., (2012). *Ilgalaikė būsto nuoma – nuosavo būsto alternatyva*. Pranešimas. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=618&p_d=120459&p_k=1 [žiūrėta: 2015-11-25].
18. Guogis, A., (2015). *Socialinės atskirties mažinimo problema Europos Parlamento rekomendacijų kontekste*. Socialinis darbas: patirtis ir metodai. 2015 16 (2). 9-21
19. Hoekstra, J. (2010). *Divergence in European Welfare and Housing Systems*, Delft University Press.
20. Juralevičienė, J., (2003). *Valstybės tarnautojų kompetencijos teoriniai ir teisiniai aspektai*. Viešojo politika ir administravimas. Nr. 5, 84-90.
21. Jurevičiėnė, D., Okunevičiūtė Neverauskienė, L., (2008). *Būsto įsigijimo sąlygų įtaka jaunimui įsivirtinti nacionalinėje darbo rinkoje*. Verslas: teorija ir praktika. 9(2), 116-124.
22. Kardelis, K., (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas.
23. Kauno miesto savivaldybė, Vaitkevičiūtė, R. (2012). *Savivaldybė pasinaudos galimybe padidinti socialinių būstų skaičių*. Prieiga per internetą: <http://www.kaunas.lt/index.php?3744167709> [žiūrėta: 2015-11-26].
24. Kauno miesto savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.kaunas.lt/index.php?3476995326> [žiūrėta: 2015-11-04].
25. Lazutka, R., (2001). *Pajamos, vartojimas ir skurdas. Žmogaus socialinė raida*. Vilnius: Homo libera.
26. Lietuvos Respublikos seimas. *Socialinio būsto nuomos problemų analizė*. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/docs2/JUIWHIFY.DOC [žiūrėta: 2015-11-27].
27. Lietuvos statistikos departamentas. *Asmenims (šeimoms) išnuomotas savivaldybės socialinis būstas*. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3100202&PLanguage=0> [žiūrėta: 2015-10-15].
28. Lietuvos statistikos departamentas. *Asmenys (šeimoms), buvę sąrašuose socialiniam būstui nuomoti, metų pabaigoje*. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3100201&PLanguage=0> [žiūrėta: 2015-10-25].
29. Lietuvos statistikos departamentas. *Socialinio būsto nuoma ir valstybės remiami būsto kreditai*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=2487018> [žiūrėta: 2015-10-10]
30. Lietuvos žinios, (2014). *Skolas augina socialinio būsto gyventojai*. Prieiga per internetą: <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/skolas-augina-socialinio-busto-gyventojai/190072>. [žiūrėta: 2015-11-27].
31. Lipnevič, A., (2012). *Būsto politikos raida Lietuvoje*. Socialinės inovacijos globaliai plėtrai. 2012, 1(1), 835-848.

32. Lisauskaitė, V., (2010). *Lietuvos gyventojų pajamų ir vartojimo diferenciacija*. Verslas: teorija ir praktika. 11(3): 266–278
33. Lund, B., (2011). *Understanding housing policy (second edition)*. UK: The Policy Press.
34. Masiulis K., Krupavičius A., (2007). *Valstybės tarnyba Lietuvoje: praeitis ir dabartis*. Pratarinė. Valstybės tarnyba: tarp tradicijos ir atsinaujinimo. Vilnius.
35. Maslauskaitė, A., (2015). *Vienišos motinos, materialinė deprivacija ir gyvenimo kokybė*. Socialinė atskirtis ir geras gyvenimas Lietuvoje. Red. Tereškinas A., Bučaitė-Vilkė, J. VDU. Kaunas, 73-120.
36. Milevičienė, D., (2003). *Socialinės politikos formavimo ribos*. Mokslo darbai. Socialinis darbas Nr. 1(3), 81-85.
37. Mockienė, L., (2009). *Valstybės paramos būstui ir įsigyti probleminiai aspektai*. Magistro baigiamasis darbas: viešasis administravimas. MRU. Vilnius.
38. Piliponytė, J., (2004). *Korupcija: teoriniai bandymai apibrėžti ir paaiškinti*. Sociologija: mintis ir veiksmai. 2004/2, 83-95.
39. Ruoppila, S., (2005). *Housing policy and Residential differentiation in Post-Socialist Tallinn*. International Journal of Housing Policy 5 (3): 279-300
40. Smalskys, V., (2005). „Gerovės valstybės“ ir socialinės viešosios politikos krypčių teoriniai aspektai. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 11, 86-94.
41. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, (2015). *Socialinis pranešimas 2014-2015*. Vilnius
42. Socialinis modelis. *Airijos, Nyderlandų, Lenkijos, Suomijos, Vokietijos gerosios patirties apžvalga*. Prieiga per internetą: <http://www.socmodelis.lt/wp-content/uploads/II-4.pdf>. [žiūrėta: 2015-11-25]
43. Socialinis modelis. *Kovos su nedarbu ir skurdo mažinimo strategijų tyrimas (2014)*. Prieiga per internetą: <http://www.socmodelis.lt/wp-content/uploads/1-2-dalis-GALUTINE.pdf> [žiūrėta: 2015-11-25].
44. Socialinis modelis. Prieiga per internetą: <http://www.socmodelis.lt/#ui-id-2> [žiūrėta: 2015-11-17].
45. Sonda, M., (2014). *Gosta Esping–Anderseno gerovės valstybės koncepcija*. Filosofija, Nr. 1 (1), 33–45. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas
46. Steponavičienė, G., (2002). *Kai tampa turtingesnis kaimyno karvei nugaišus*. Naujasis židinys – Aidai. Nr. 7-8, 392-394.
47. Šešelgis, V. (2015). *Lietuviams pabėgėliams iš Ukrainos socialiniai būstai nebus suteikiami*. Lietuvos žinios (2015-11-01). Prieiga per internetą: <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/lietuviams-pabegeliams-is-ukrainos-socialiniai-bustai-nebus-suteikiami/211675> [žiūrėta: 2015-11-26].
48. Tidikis, R., (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
49. Trochim, W. (2006). *Research Methods Knowledge Base*. Prieiga per internetą: <http://www.search-document.com/pdf/1/2/the-research-methods-knowledge-base-trochim.html> [žiūrėta: 2015-11-03].
50. UNECE, (2006). *Guidelines on social housing*. Principles and Examples. Geneva: United Nations.
51. Vaidelytė, E., (2007). *Socialinė politika ir filantropija Lietuvoje: teorinės interpretacijos ir empirinės išvalgos*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 21, 96-101. Kauno technologijų universitetas.

52. Vilys, Ž., (2015). *Socialinio būsto tipologija ir projektavimo principai*. Magistro baigiamasis darbas: statyba ir architektūra. Kaunas: Kauno Technologijų universitetas.
53. Zaleskienė, I. (1998). *Asmuo, visuomenė ir valstybė. Socialinė atskirtis*. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą. Vilnius: JTVP, SPG.

TEISĖS AKTAI IR DUOMENŲ ŠALTINIAI

1. Europos socialinė chartija (pataisyta). *Žin.*, 2001, Nr. 49-1704.
2. Kauno miesto savivaldybės tarybos 2015 m. rugsėjo 29 d. sprendimas Nr. T-550. „*Kauno miesto savivaldybės būsto ir socialinio būsto nuomos tvarkos aprašas*“. Prieiga per internetą: <http://www.kaunas.lt/index.php?925880302> [žiūrėta: 2015-11-25].
3. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. *Žin.*, 2000, Nr. 74-2262
4. Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymas 1996 m. gegužės 16 d. Nr. I-1338. *Žin.*, 1996, Nr. 50-1197
5. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas. *Žin.*, 1994, Nr. 89-1706.
6. Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas. *Žin.*, 2014, Nr. XII-1215, *TAR*, Nr. 2014-15180
7. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. spalio 22 d. įsakymas Nr. A1-588. „*Dėl socialinės įtraukties didinimo 2014-2020 m. veiksmų plano patvirtinimo*“. Prieiga per internetą: <http://www.socialiniszemelapis.lt/index.php?-790104930> [žiūrėta: 2015-10-15].
8. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. balandžio 9 d. įsakymas Nr. A1-192 „*Dėl savivaldybių socialinio būsto fondo plėtros 2015-2020 metais veiksmų plano patvirtinimo*“. *TAR*, 2015, Nr. 5536
9. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, (2008). *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2008 metų veiklos ataskaita*. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/AIPCTIOW.PDF> [žiūrėta: 2015-10-05].
10. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. *Socialinio būsto fondo plėtros programos ir socialinio būsto naudojimo vertinimas*. Valstybinio audito ataskaita. 2008 m. gruodžio 1 d. Nr. VA-P-30-21. Vilnius.
11. Lietuvos Respublikos Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo Nr. I-2455 pakeitimo įstatymas 2014 m. liepos 17 d. Nr. XII-1054. *TAR.*, 2014, Nr. 2014-10479
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 9 d. nutarimas Nr. 708 „*Dėl socialinio būsto fondo plėtros 2004–2006 metų programos patvirtinimo*“. *Žin.*, 2004, Nr. 93-3408
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 1487. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. balandžio 25 d. nutarimo Nr. 472 „*Dėl valstybės ir savivaldybių gyvenamųjų patalpų nuomos mokesčio apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo*“ pakeitimo. *TAR*, 2014, Nr. 21053

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. vasario 18 d. nutarimas Nr. 177 „*Dėl socialinio būsto nuomos sutarties pavyzdinės formos patvirtinimo*“. TAR, 2015, Nr. 2898
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2004 m. rugsėjo 23 d. Nr. 1213 „*Dėl daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programos ir valstybės paramos daugiabučiams namams modernizuoti teikimo ir investicijų projektų energinio efektyvumo nustatymo taisyklių patvirtinimo*“. Žin., 2004, Nr. 143-5232
16. Savivaldybių socialinio būsto fondo plėtros 2015-2020 metais veiksmų planas. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. balandžio 9 d. įsakymu Nr. A1-192. TAR, 2015, Nr. 5536
17. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Nacionalinis pranešimas apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2008-2010 m.* Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/veikla/koncepcijos-strategijos.html> [žiūrėta: 2015-10-20].
18. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa (2007).* Viešoji įstaiga: Vaikų laikinosios globos namai “Atsigręžk į vaikus”. Vilnius
19. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2013 m. liepos 24 d. sprendimas Nr. 1-1390. „*Socialinės rizikos asmenų, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos, ir elgetaujančiųjų 2013-2018 metų integracijos ir socialinės pagalbos programa*“. Prieiga per internetą: <https://www.vilnius.lt/vaktai2011/Defaultlite.aspx?Id=3&DocId=30227442> [žiūrėta:2015-11-27].
20. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Žin., Nr. 68-2497

PRIEDAI

Klausimų gairės socialinio būsto gyventojams

1. Papasakokite kokios priežastys privertė kreiptis dėl socialinio būsto skyrimo?
2. Kokie dokumentai yra reikalingi norint gauti socialinį būstą?
3. Kiek laiko laukėte kol jums buvo skirtas socialinis būstas?
4. Kokiam laikotarpiui yra skiriamas socialinis būstas?
5. Jeigu šeimai ar asmeniui skiriamas socialinis būstas netinka ar nepatinka yra galimybė jo atsisakyti?
6. Kokie asmenys turi pirmumo teisę gauti socialinį būstą?
7. Kokias pagrindines problemas galėtumėte įvardinti socialinio būsto gavimo tvarkoje?
8. Kokius įsipareigojimus privalote vykdyti, kad nebūtumėte išbraukti iš socialinio būsto gavėjų sąrašo?
9. Kokių taisyklių privaloma laikytis gavus socialinį būstą?
10. Kokios kvadratūros socialinį būstą jūs gavote ir pagal kokius kriterijus yra skiriami didesnės kvadratūros socialiniai būstai?
11. Kaip manote, kokius reikalavimus reikėtų pakoreguoti ar netgi pakeisti socialinio būsto nuomos reikalavimuose?
12. Kokias žinote taikomas priemones jei asmuo ar šeima nesilaiko iškeltų taisyklių gyvendami socialiniame būste?
13. Papasakokite kokios sąlygos yra keliamos apsigyvenus pašaliniui asmeniui socialiniame būste.
14. Kokiomis priemonėmis yra įsitikinama, kad socialiniame būste yra laikomasi keliamų reikalavimų bei taisyklių?
15. Kokiais būdais sprendžiama įsiskolinimo už komunalines bei nuomos paslaugas problema?
16. Socialiniame būste įvykus nelaimingam atsitikimui (gaisras, užliejimas) kokią pagalbą gali gauti šeima? Ar šeima turi galimybę gauti naują socialinį būstą?

Klausimų gairės specialistams

1. Papasakokite, kokiomis aplinkybėmis jums tenka prisiliesti prie socialinio būsto politikos?
2. Kokių dokumentų reikia norint išsinuomoti savivaldybės socialinį būstą?
3. Kokie asmenys dažniausiai kreipiasi dėl socialinio būsto skyrimo?

4. Papasakokite ar sunku padėti asmenims gauti socialinį būstą?
5. Kaip manote ar asmenys gavę socialinį būstą tinkamai jį naudoja? Ar jie verti gauti socialinį būstą?
6. Ar tenka dirbti su asmenimis praradusiais socialinį būstą? Kokia pagalba jiems teikiama?
7. Kaip manote ar valstybė atsižvelgia į žmonių poreikius pasiūlydama savivaldybės socialinį būstą?
8. Kokias problemas išvelgiate socialinio būsto eilių sudaryme?
9. Kokias problemas išvelgiate socialinio būsto skyrimo tvarkoje?
10. Kaip manote, ar socialinio būsto fondo darbas atitinka žmonių lūkesčius?
11. Papasakokite gal žinote kokių taisyklių reikia laikytis gyvenantiems socialiniame būste?
12. Papasakokite gal žinote kam pirmenybės teisė skiriamas socialinis būstas? Kodėl būtent šiai grupei, jūsų nuomone skiriama pirmumo teisė?
13. Kaip manote, kodėl valstybė daug lėšų investuoja į socialinio būsto plėtrą, tačiau eilės, norinčių gauti socialinį būstą nemažėja, o didėja?
14. Kaip manote, ar būsto politika savivaldybėje vykdoma tinkamai? Pakomentuokite
15. Kaip manote kodėl socialinio būsto gavėjai dažnai apgyvendinami viename rajone ar net name? Kokią įtaką turi tokia sistema?
16. Jūsų nuomone, ką reikėtų keisti socialinio būsto politikoje?

Socialinio būsto nuomos sutarties nutraukimas

Socialinio būsto nuomos sutartyje nurodomi įsipareigojimai, kurių nevykdymas ar pažeidimas, priveda prie nuomos sutarties nutraukimo. Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo 20 straipsnyje aiškiai apibrėžiamas socialinio būsto nuomos sutarties sudarymas, keitimas ar net nutraukimas. Kaip teigiama šiame straipsnyje, socialinio būsto nuomos nutraukimo sutartis nutraukiama vadovaujantis Civiliniu kodeksu. Kodekso 6.613 straipsnis, nurodo, jog pasibaigus nuomos sutarčiai asmenys privalo išsikraustyti iš nuomojamo būsto, jei to nepadaro jie yra priverstinai iškeldinami bei kita gyvenamoji patalpa jiems nėra suteikiama. Paramos būstui įsigyti ir išsinuomoti įstatymo 20 straipsnyje pabrėžiama, kada yra nutraukiama socialinio būsto nuomos sutartis. Išskiriami tokie atvejai:

- Asmuo ar šeima įsigyja kitą būstą nuosavybės teise priklausantį jiems ir viso būsto plotas atitinka vienam šeimos nariui atitinkantį naudingąjį plotą;
- Kai asmuo kiekvienais metais deklaruodamas turtą (įskaitant ir gautas pajamas) viršija nustatytą įstatyme ribą, anksčiau minėtais 20 proc.;
- Kai asmenys persikelia gyventi į kitą savivaldybę ir toje kitoje savivaldybėje yra pridedklaruojami;
- Kai asmenys pasibaigus metams iki gegužės 1 dienos nepateikia turto ir pajamų deklaracijos;
- Bei kitais Civiliniame kodekse numatytais atvejais.

Straipsnyje nurodyta, jog jei šeimos deklaruotas turtas viršija nustatytos sumos 20 proc. savivaldybė turi teisę nuspręsti ar socialinio būsto poreikis vis dar išlikęs. Jei nuspręsta teigiamai, savivaldybė gali nuomoti socialinį būstą šeimai ar asmeniui rinkos kainomis, tačiau tik tokiu atveju jei šeima ar asmuo neturi nekilnojamojo turto.

Socialinio būsto nuomos sutartis nutraukiama ir asmuo yra iškeldinamas iš būsto dėl nemokumo, įsiskolinimų nedengimo. Socialinio būsto nuoma yra sudaroma 3 metams, tačiau praėjus laikotarpiui peržiūrima ar asmuo nenusižengė sutarties sąlygoms ir nebuvo dilesnio nei 3 mėnesių laiko tarpas, kada jis nemokėjo nuomos mokesčio. Kaip teigia Mockienė (2009), jog iškeldinimas iš savivaldybės socialinio būsto yra didelė civilinio kodekso ir paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo susikirtimo problema. Pasak autorės, savivaldybės stengiasi iškeldinti asmenis, kurie nusižengia nuomos sutartyje numatytiems įsipareigojimams. Tačiau norėdamos iškeldinti netvarkingus asmenis, ne visada laimi, nes teismas atsižvelgia į keldinamojo šeimyninę ir socialinę padėtį, vadovaujasi žmogiškumo principu, o savivaldybės kaip ieškovas gali remtis tik civiliniu kodeksu. Tam pritaria Vrubliauskas (2014), pasak jo socialiniuose būstuose dažniausiai gyvena šeimos su vaikais, o tokių šeimų juk neiškraustysi. Kaip teigiama socialinės rizikos šeimų, neturinčių nuolatinės gyvenamosios

vietos, ir elgetaujančių 2013-2018 metų integracijos ir socialinės pagalbos programoje, nėra jokių strateginių priemonių, kurios galėtų numatyti itin didelių skolų rizikos prevenciją taip pat veiksmingas skolų mažinimo priemones ir galimybes. Galima daryti prielaidą, jog išskeldinimo iš socialinio būsto problema prisideda prie netinkamo socialinio būsto poreikio užtikrinimo kitiems asmenims.